

Leopoldsburg

	p.		
1. Diestersteenweg Nr. 3-9, Kloostertuin	158	2. Kamp van Beverlo, Koninklijk Park, Nieuw Park en Militaire Begraafplaatsen	158

LEOPOLDSBURG: KLOOSTERTUIN

DIESTERSTEENWEG NR. 3-9

Voormalig kloosterparkje in landschappelijke stijl uit de tweede helft van de 19de eeuw, met paviljoen in rustieke stijl en kleine waterpartij.

Het parkje, of wat er van rest, ligt ten zuiden van een recenter scholencomplex en een klooster, uit de tweede helft van de 19de eeuw. De kleine vijver heeft een eiland met een vernieuwd paviljoen van baksteen onder tentdak, uit de eerste helft van de 20ste eeuw. Aan de rand van het parkbos ligt een tweede zeshoekig open paviljoen in rustieke stijl, gemaakt van imitatieboomstammen in bruin geschilderd cementwerk met een hutdak van imitatietichels en imitatiestro. Het moet dateren uit het einde van de 19de of het begin van de 20ste eeuw. Een recente bloementuin werd tussen de schoolgebouwen aangelegd en de moestuin werd siertuin.

▲
Het tuintje
van het klooster
in Leopoldsborg
(foto O. Pauwels)

LEOPOLDSBURG: KAMP VAN BEVERLO, KONINKLIJK PARK, NIEUW PARK EN MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN

(Koninklijk Park niet publiek toegankelijk)

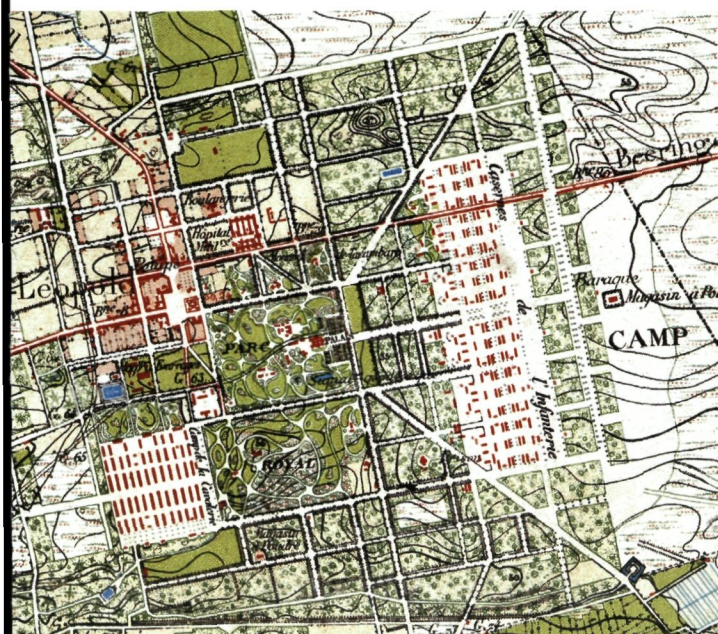
Koninklijk Park en aansluitend Nieuw Park, beide in landschappelijke stijl, horend bij het Militair kamp van Beverlo en daterend uit de tweede helft van de 19de eeuw. Belangrijke bomen. Twee militaire begraafplaatsen, een Belgische uit 1928 en een Britse voor de gesneuvelden van 1939-1940, sluiten bij het Nieuw Park aan.

Onstaan en vroegste geschiedenis

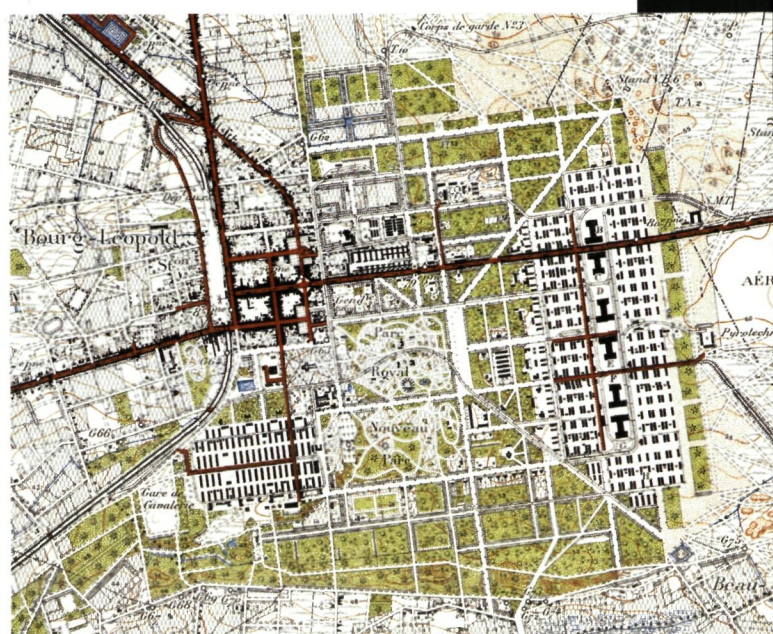
Koning Leopold I liet het Kamp van Beverlo in 1835 oprichten tegen de Nederlandse buurstaat, op een moment dat de landsgrenzen hier nog niet vast lagen. Het kamp werd in een eerste fase aangelegd door de genietroepen en vanaf 1846 door de 'sans floches' of strafcompagnie en door de Landbouwschool van Gembloux, naar plannen van generaal en minister van oorlog P.E.F. baron Chazal (1808-1892), die er met een monument wordt herdacht, en van kolonel Demanet. Intensieve aanplantingscampagnes waren nodig als scherm tegen het stuifzand van het heidegebied. Aanvankelijk bestond het kamp uit strohutten en houten barakken, die vanaf 1846 vervangen werden door gebouwen in duurzamer materialen (1).

Een eerste park van 6 ha werd aangelegd in 1837 op een in twee verdeeld rechthoekig terrein met in het zuidelijk gedeelte een landschappelijk park rond de 'Baraque du Roi' en ten noorden een parkbos als een klassiek sterrebos met vierkant grondplan, centrale cirkelvormige open plek en acht radiale dreven. Deze aanleg leest men op de kaart van Vander Maelen 9/3.

De kaart van Vander Maelen 4/15 laat een meer geëvolueerde toestand zien, na de uitbreiding van 1846-1851 tot 40 ha. Het noordelijk parkbos is verdwenen, het park rond de koninklijke barak 'Palais du roi', is vergroot in noordelijke en westelijke richting en ten zuiden ligt het 'Nieuw' park, zoals het nu nog wordt genoemd. De Guide Castaigne (2) besprak het kamp in volgende bewoordingen: "Heeft men niet toegegeven aan luxe, dan heeft men voor al de lichte constructies wel elegantie nagestreefd en zelfs een rustiek karakter gezocht dat

▲ Het kamp van Beverlo in Leopoldsborg, met het Koninklijk Park (en de spoorlijn die tot aan de voordeur van het paleis doorliep, zoals in Laken) op de kaart van het Dépôt de la guerre van 1871 (Brussel, NGI)

▲ Het kamp van Beverlo in Leopoldsborg op de stafkaart van 1935 met de Belgische Militaire Begraafplaats in het Nieuw Park (Brussel, NGI)

hier wel past en aangenaam is om zien. Men heeft er stap voor stap een bewonderenswaardig en handig getekend park aangelegd met grasvelden en parterres, mooie bomen, lange lanen. De werkelijk weelderige vegetatie bezorgt deze plek een zekere frisheid en aantrekkelijkheid en geeft ze een poëtische allure”.

De Dépôt-kaart (opname 1871, uitgave 1876) toont hoe het legerkamp in zijn totaliteit georganiseerd was, welke centrale plaats de beide parken – op de kaart als één geheel ‘*Parc royal*’ genoemd – daarin innamen en hoe het dorpsplein, en later de dorpsbebouwing, er bij aansloot. De aanleg reflecteert de bestemming en de militaire hiërarchie.

Het park ligt ten zuidoosten in de gemeente en is ingeschreven in de rasteraanleg van het kamp, opgevat als een dambord met centraal het Koninklijk Park en ten zuiden het Nieuw Park, benaming die pas verschijnt op de stafkaart van 1935. Vanuit het voormalig Koninklijk Paviljoen vertrokken twee nu nog bestaande radialen naar het noordoosten en het zuidoosten als ganzevoet in het kamp. Het dorp neemt de noordwestelijke hoek in. Het noordelijk park werd naderhand het Park der Officieren en was aanvankelijk aangelegd bij het nu verdwenen houten Huis van de Koning, een ontwerp van kapitein Lery uit 1835, dat op de afbeeldingen een Russische uitstraling heeft. Zoals ook in Laken het

geval, was de spoorlijn tot daar doorgetrokken. Het nieuw Park werd het Park der Onderofficieren en was onderaards verbonden met het koninklijk verblijf. De kaarten met de terreinopname van 1887 en 1935 laten de wijzigingen en verschuivingen zien in het padenpatroon, maar ook de verdwijning

▼ De Belgische Militaire Begraafplaats in het kamp van Beverlo (foto O. Pauwels)

► De Britse Militaire Begraafplaats met brug over de omgrachting en ingangsportiek (foto O. Pauwels)

van het koninklijk paviljoen, de vervanging van de kerk door een veel grotere, nu gelegen op een ruime kavel in de as van het Koninklijk park.

Eertijds was de ingang tot het park aangeduid met kettingpalen van natuursteen, uitlopend op bollen. Het Nieuw Park is nu als gemeentelijk park opengesteld en sluit zowel de Britse als de Belgische Militaire Begraafplaats in.

Het Koninklijk Park

Het Koninklijk Park is nu begrensd door de Leopold I-laan ten noorden, de Zegeplaats ten oosten, de Leopold II-laan ten zuiden en de Koningin Louisalaan ten westen. Het Nieuw Park is begrensd ten noorden door de Leopold II-laan, de Gravin van Vlaanderenlaan ten oosten, de Graaf van Vlaanderenlaan ten zuiden en de Vlaanderenlaan ten westen.

► Een monumentale bruine beuk in het Koninklijk Park van Beverlo (foto O. Pauwels)

Het Koninklijk park strekt zich nu uit bij het voormalig paviljoen van de Minister van Oorlog, nu Astridclub of Mess der Officieren, in 1835 in hout gebouwd, in 1886 in baksteenmetselwerk heropge-

trokken en in 1950 gerestaureerd. Het park heeft zachtglooiende grasvelden met rondwegen, solitaire bomen, bomengroepen en groengordels en kunstmatig opgeworpen dammen aan de kavelranden. Dezelfde boomsoorten komen in de verschillende parkdelen voor. De oorspronkelijke padenstructuur uit de tweede helft van de 19de eeuw is bewaard. Het paviljoen van de Commandant van de Genie, nu Directie der Militaire Bouwwerken, in de zuidwestelijke hoek van het Koninklijk Park, in verzorgde architectuur in pittoreske stijl uit 1869, heeft eveneens een tuin in landschappelijke stijl met vijver en rustieke parasol met rieten bedaking.

Een openbaar parkje werd aangelegd begin van de 20ste eeuw rond de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk uit 1899-1903, gebouwd door kapitein Lebrun en zijn geniesoldaten.

Het geodetisch punt met bakstenen sokkel op een artificiële heuvel dateert uit 1851 zoals aangegeven in een jaarsteen en ligt ten zuiden in het Koninklijk Park. Ernaast, blijft de uitgegraven waterpartij als poel over.

Het Nieuw park

Het Nieuw park in landschappelijke stijl heeft een meer groots karakter en ligt bij de mess der Onderofficieren of Club Prinses Paola. Het bestaat uit grasvelden met een rondweg en een bomengordel en behoudt eveneens de oorspronkelijke padenstructuur. De meeste gebouwen verdwenen mettertijd.

De ijskelder uit 1837, 80 m³ groot en van baksteenmetselwerk werd in het Nieuw park gebouwd in functie van het Militair Hospitaal en voor het Huis van de Koning. Voorheen stond op de top een rustiek achthoekig paviljoentje van boomstammen en een strodak, een geliefde stijl in de 19de eeuw, verwant met de muziekkiosk die zich eertijds bevond op het Koningsplein in Leopoldsbuurg.

De Begraafplaatsen

De Belgische Militaire Begraafplaats werd aangelegd in 1928 aan de Leopold II-laan en werd achteraan uitgebreid voor Belgische gefusilleerden van de tweede wereldoorlog en voor enkele Russische soldaten. De oorspong is echter iets ouder: in 1916 werden hier eerst Duitse soldaten begraven en pas na de eerste wereldoorlog ook Belgische.

Een zwart geschilderd, modernistisch smeedijzeren hek met kader en middenregel van vierkante buizen, een blindbord in de onderste helft en tussenregels van platte staven in de bovenste helft, dient als toegang. Die is gevat tussen lage muren van bruine breuksteen met geaccentueerd voegwerk en lantaarns van smeedijzer met gehamerd glas, van dezelfde makelij. Een brede rechte laan in rode steenslag leidt naar het wit geschilderd memoriaal voor de onbekende krijgsgevangenen; een tweede gelijkaardig memoriaal gedenkt de onbekende politieke gevangenen uit de tweede wereldoorlog. Op het grasveld liggen de soldatengraven gealigneerd volgens een geometrisch patroon. De bomen van het park dienen als beschuttend scherm, en een gesnoeide laurierhaag lijnt de begraafplaats af.

Het Brits Militair kerkhof ligt aan dezelfde laan en is van de straat gescheiden, niet door een muur of haag maar door een gracht, wat het een open karakter bezorgt. Het heeft een ingemetselde gedenksteen 'Leopoldsbuurg War Cemetery 1939-1945' in de ingangspartij. Die is gebouwd in verzorgd baksteenmetselwerk met plint en deksteen van witte natuursteen, heeft slanke pijlers met bekronende hoge vazen, gevat tussen lage muurtjes met een ingebouwde zitbank, eveneens in witte natuursteen. Het laag hekje heeft vierkante stijlen, regels, getors-

te spijlen, een bekronend siervaasje op de stijl en een siervoluut tussen de spijlen. Het gedenkkrans in witte natuursteen staat op een getrapte sokkel van hetzelfde. Op het uitgestrekte gazon liggen de grafstèles van witte natuursteen in lange bloemenbedden op rij. Hier ook spelen de bomen van het park met hun volume en kleur de functie van achtergrond en scherm. Een losse haag van azalea, rododendron en magnolia, achteraan in apsisvorm beëindigd en aangevuld met enkele schijncipressen, benadrukt de grens. De naam van de ontwerper Philip Hepworth is vermeld op een steen in de memoriekapel.

BOMEN

In het Koninklijk Park:

Laan van Amerikaanse eik (*Quercus rubra*) en van zomereik (*Quercus robur*), en twee parallele laantjes van tamme kastanje (*Castanea sativa*) en van grootbladige linde (*Tilia platyphyllos*). Twintig kogelacacia (*Robinia pseudoacacia* 'Umbraculifera') op het pleintje bij de Astridclub of de mess der officieren. Verder kogelesdoorn (*Acer platanoides* 'Globosum'), Amerikaanse eik, bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*), Europese lork (*Larix decidua*), fijne spar (*Picea abies*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), gewone lijsterbes (*Sorbus aucuparia*), gewone robinia (*Robinia pseudoacacia*), grootbladige linde, grove den (*Pinus sylvestris*), Hollandse linde (*Tilia x vulgaris*), hemelboom (*Ailanthus altissima*), Californische schijncipres (*Chamaecyparis lawsoniana*), Noorse esdoorn (*Acer platanoides*), ruwe berk (*Betula pendula*), tamme kastanje (*Castanea sativa*), twee maal twee exemplaren Ierse taxus (*Taxus baccata* 'Fastigiata') aan het gazon bij de Officierenclub, een jonge Weymouthsden (*Pinus strobus*), witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*), zilveresdoorn (*Acer saccharinum*), Coloradozilverespar (*Abies concolor*), zomereik.

En de opgemeten exemplaren: gewone esdoorn met bont blad (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii') (164 cm), gewone esdoorn met donkerroodpurperen bladonderkant (*Acer pseudoplatanus* 'Atropurpureum') (220 cm, met kopent), tamme kastanje (241 cm), bruine beuk (313 en 524 cm), varenbeuk (*Fagus sylvatica* 'Asplenifolia') (217 cm), amberboom (*Liquidambar styraciflua*) (114 cm), Weymouthsden (174 cm), witte abeel (*Populus alba*) met twee takken (183 en 165 cm), zomereik met bolstaand blad (*Quercus robur* 'Cucullata') (316 cm), *Quercus x heterophylla* (349 cm) met voetent en laag vertakt,

▲
Het Koninklijk Park
in Leopoldsburg
(foto O. Pauwels)

Amerikaanse eik met zwamaantasting (378 cm) en een gezond exemplaar (358 cm), gewone robinia (214 cm), veldiep (*Ulmus carpinifolia*) (184 cm) in slechte staat.

In het Nieuw Park:

Amerikaanse eik, bruine beuk, fijne spar, gewone lijsterbes, gewone taxus, Californische schijncipres, ruwe berk, tamme kastanje, zomereik.

Kaukasische zilverspar (*Abies nordmannia*) (212 cm), witte paardekastanje met zwam en 6 stammen waarvan één uitgescheurd (520 cm aan de voet), tamme kastanje (293 cm), bruine beuk (265, 328, 444, 450 en 512 cm, de laatste in slechte gezondheid), ongedoornde valse christusdoorn (*Gleditsia*

triacanthos 'Inermis') (112 cm), fijne spar (195 cm), mammoetboom (*Sequoiadendron giganteum*) (511 cm).

NOTEN

- (1) D. SOMERS, *Studie ter voorbereiding van de restauratie van een aantal gebouwen en gedenktekens in het kamp van Beverlo*, onuitgegeven nota, Leopoldsburg, 1987. S. WEUTS, *Honderdvijftig jaar kamp van Beverlo*, Leopoldsburg, 1985.
- (2) Vander Maelen 9/3 en 4/15, Sint-Truiden, Archief Monumenten en Landschappen.
- (3) Guide Castaigne, *La Belgique à vol d'oiseaux*, Brussel, s.d.

BEZOEK: november 1996, juli 1997; met dank aan commandant Deckers en de heer O. Gelaesen van het Museum van het Kamp van Beverlo.

Lummen

	P.		
1. Burgemeester Briersstraat Nr. 6, Kasteel van Lummen of De Burg	165	6. Schulensebaan Nr. 8, Villatuin	184
2. Burggrachtstraat Nr. 20, Kasteel Het Hamel	171	7. Sint-Ferdinandstraat Nr. 1, Domein Vreebos, nu Sint-Ferdinandinstituut	185
3. Lagendalstraat Nr. 1, Het Lagendal, nu Château Saint-Paul	176	9. Linkhout: Kammenstraat Nr. 25, Traditioneel erfje	187
4. Loyestraat Nr. 1, Kasteel Het Looi	179	10. Meldert: Pastorijsstraat Nr. 12, Leipeer	187
5. Schalbreekstraat Nr. 75, Moestuin	184		

LUMMEN: KASTEEL VAN LUMMEN OF DE BURG

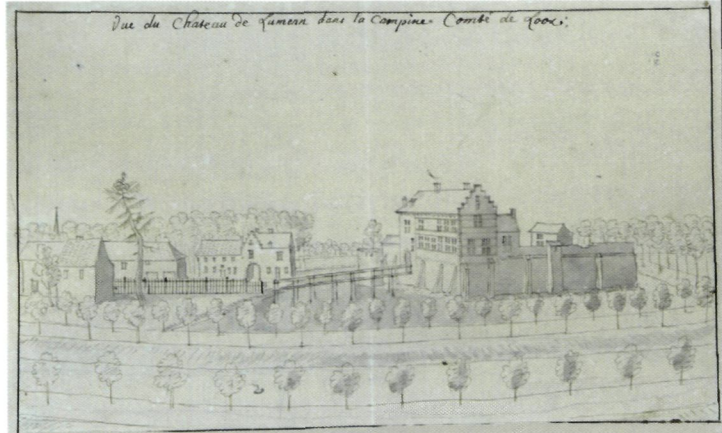
BURGEMEESTER BRIERSSTRAAT NR. 6

(niet toegankelijk voor het publiek)

Kasteelpark in landschappelijke stijl, in het midden van de 19de eeuw aangelegd volgens de principes van de gebroeders Bühler, als deel van een landgoed van circa 57 ha met kasteelboerderij en dominant waterkasteel; feodale oorsprong met neerhof-opperhofstructuur op een site die nauwelijks evolueerde sedert minstens de 17de eeuw.

Het kasteel, al vermeld in 1203, was de zetel van de heerlijkheid Lummen, aanvankelijk Loons, later Luiks gebied. Van 1350 tot 1820 met de dood van Louise van der Marck, sedert 1748 echtgenote van Charles Marie Raymond van Arenberg, was het in het bezit van de familie van der Marck. In de 15de eeuw is er sprake van een slot, een castrum, een fortalicium of ook 'die borch metten graven, bomgaerden ende moeshoven' (1).

In 1837 werd het gekocht door jeneverstoker Laurens Renier Palmers (1765-1839) en door het huwelijk van zijn dochter Catherine met Henri Gerard Briers (°1791-1873) kwam De Burg in het bezit van deze familie. Laurens Palmers en zijn echtgenote Marie Thérèse de Borman (1779-1844), waren door aankoop van zwartgoed met meer dan 600 ha grootgrondbezitters geworden en ondermeer eveneens eigenaar van de watermolens van Lummen, het kasteel Ter Laemen met boerderij, drie watermolens en grond in Zolder, het kasteel en wel elf boerderijen in Stevoort en een huis met aanhorigheden en tuin op de Houtmarkt in Hasselt. Hun patrimonium vormde een deel van de bezittingen van de clan van onderling door huwelijk gerelateerde families die een groot aantal van de kasteeldomeinen in het Hasseltse bezaten in de 19de en 20ste eeuw (zie Inleiding): Briers en van Willigen waren eigenaars in Schulen (Herk-de-Stad) en in Lummen, Sigers in Pietelbeek (Hasselt) en de Cecil in Wimmertingen (Hasselt) (2). Het kasteel De Burg was, zoals een gedenksteen in het poortgebouw vermeldt, de woonplaats van de schrijver Georges Virres, pseudoniem van Henri Briers de Lumay (1869-1946), provincieraadslid, burgemeester van Lummen (1902-1939), lid van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (3) en van de Académie Royale de Langue et Littérature françaises, kleinzoon van

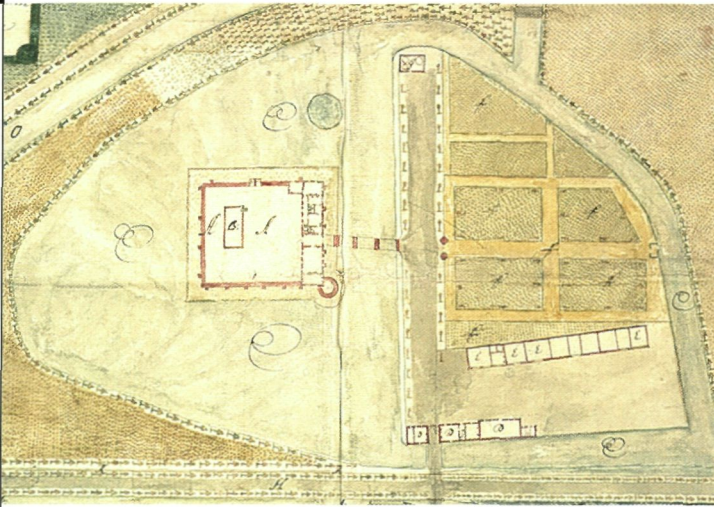
▲ Op de tekening van Remacle Leloup uit rond 1740 leest men de neerhof-opperhofstructuur van de Burg in Lummen duidelijk af (Luik, Bibliothèque Chéroux-Croisiers, Salle Ulysse Capitaine)

Henri Arnold Briers en vader van de huidige eigenaar.

Het midden 17de-eeuwse kaartboek van de abdij van Averbode toont aan de beek ten oosten van de dorpskern van Lummen een complex kasteel met twee bevestigde torens (4). Bij gebrek aan meer gegevens blijft de vraag open of dit een beeld is van de oude burcht of eerder een icoon ervoor. In 1686 wordt het goed opgemeten en geschetst (5) en op dat moment is er in elk geval geen sprake meer van twee torens. Het omgracht goed lag toen zoals nu, aan het einde van een dreef en over de Mangelbeek. Via een poortgebouw kwam men eerst op het neerhof waar verschillende gebouwen in los verband lagen, waaronder een oude en een nieuwe schuur,

▼ De omgrachte site van het kasteel De burg in Lummen, op de kaart van de Ferraris (1774-1775) (Brussel, KB, KP)

▲ Anoniem plan van het kasteel van Lummen uit circa 1800 (detail) (Brussel, RA, Kaarten en plannen uit het Fonds Arenberg nr. 520)

stallen en een kleine stal, een wagenhuis, een duifhuis en een brouwerij. Hier bevonden zich ook de moestuinen. Links van dit neerhof lag een nagevoeg vierkante verhoogde motte van 40.85 bij 46.70 meter beschermd door meer dan 4 meter hoge muren van 1.30 meter dikte, nog verstevigd met steunberen en met een ronde hoektoren ten noorwesten, situatie die mogelijk tot de 13de eeuw opklimt. De jongere kasteelvleugel lag vooraan bij de ophaalbrug aan weerszijden van de inrijpoort en achteraan op het erf lag een onderkelderd gebouwtje, mogelijk een overblijfsel van een toren of donjon. De Burg vertoonde toen dus de klassieke neerhof-opperhofstructuur, met dubbele gracht, een beeld waarin men ook moeiteloos de huidige configuratie herkent en dat wordt bevestigd door de 18de-eeuwse tekeningen en plannen.

▼ Het Primitief kadasterplan van De Burg (1828) (Hasselt, AK)

Remacle Leloup (6) maakte van de Burg midden 18de eeuw een tekening die in opstand een mooie aanvulling is op het 17de-eeuwse archiefstuk. Rond de ringgracht en de kasteelgracht liggen beboomde dijken, het pachtershuis sluit aan bij het poortgebouw met trapgeveltje, aan de overzijde ligt een langgestrekte dienstvleugel, een hek sluit het neerhof af, en naast een kleiner gebouwtje groeit een kromme naaldboom waarin een ooievaar nestelt. Een klimmende houten brug leidt naar de kasteelmotte waarvan men de keermuren met torenstomp, steunberen, latrine, woonvleugel en het gebouwtje op het erf gemakkelijk herkent. De Saumery publiceerde geen gravure van de tekening, maar beschrijft de Burg wel in zijn *Délices* als gelegen in een door lanen gestructureerde site met uitgestrekte vijvers: *'On entre d'abord dans une belle basse cour, dont un fossé plein d'eau forme la clôture; on y voit à gauche le château situé au milieu d'un grand étang, au dessus duquel il est considérablement élevé; le terrain sur lequel il est bâti est coupé en terrasses et son revêtement s'élève jusqu'à hauteur d'appui pour enfermer une cour médiocre sur laquelle domine un pavillon double au milieu duquel est une tour carrée couverte en mansarde, qui forme l'entrée, vis à vis d'un pont de bois, qui va toujours montant'*. Ook de tuinen krijgen aandacht. Ze liggen aan de overzijde en hebben, zegt de auteur, niets vermeldenswaardigs buiten hun schoonheid en netheid en de uitgestrektheid van de omringende vijvers die hen van alle kanten onbereikbaar maken (7). De Ferrariskaart (1774-1775) bevestigt trouw dit beeld, een gegeven dat in de geschiedenis van de plek constant blijft.

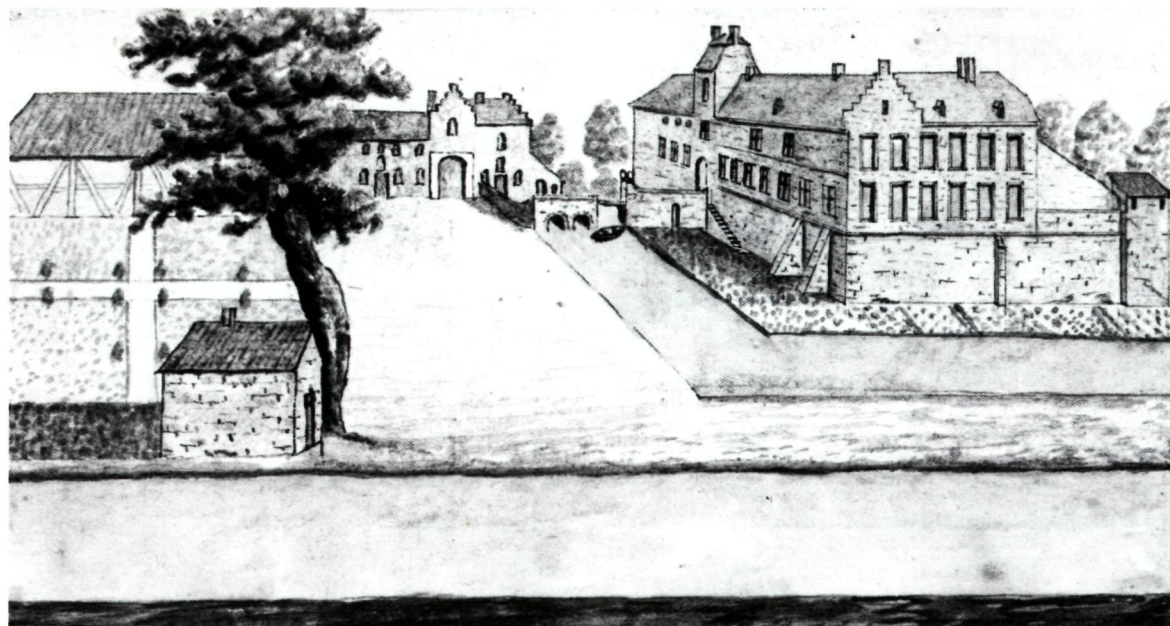
Meer informatie nog geeft een handschriftelijke kaart, afkomstig uit het Fonds Arenberg (8). Ze bevat een nauwgezette opmeting van de site, van de tuinen en van de plattegrondindeling van de gebouwen; de legende brengt meer verheldering. De brede gracht met ringgracht heeft een dubbele motte. De weg vanuit het dorp, met brug over de Mangelbeek en één over de kasteelgracht, voert via het neerhof en een brug naar de kasteelmotte. Het gebouwtje op het kasteelerf (ook al signaleerd in 1686) blijkt een spijker of schuurtje (*petit batimens servant à retirer les grains*) te zijn. De bredere uitbouw tussen de steunbeer van de zuidelijke mottemuur bevat twee latrines. De woonvleugel kreeg sedert de tekening van Leloup, een uitbreiding met twee kamers tussen het poortgebouw en de reeds signaleerde ronde hoektoren. Men heeft nu op de gelijkvloerse verdieping, naast kleinere vertrekken bij de trap, in totaal op de gelijkvloerse verdieping

vier kamers met schouw. De neerhofvleugel heeft een tweekamerwoning links van de poortdoorgang, rechts ervan een boerenwoning van het dubbelhuis-type met een haard in elk van de twee kamers, een schuur in het verlengde en een kleinere stal, mogelijk voor varkens. Tegenover het neerhof ligt het oude cijnhof, ook reeds getekend door Leloup, met bergruimten, oven, bakhuis, stallen, schaapskooi en schuur (*la vieille cense contenant remises, four, fournis, étables, bergerie et grange*). De tuinen liggen op de neerhofmotte, ten westen van een beboomde strook in het verlengde van de toegangsweg die eindigt bij het brouwhuisje dat Remacle Leloup al tekende en dat drie ketels telt. De ongeveer driehoekige strook tussen de gracht en het oude cijnhof is opgevuld met acht parterres gescheiden door paden. De toegang tot de tuin, in de as van de brug naar het kasteel, is aangeduid door twee kruisvormig gelede pijlers en het perspectief eindigde op een kleine constructie die men mag interpreteren als een open paviljoentje, hoewel de legende van de kaart dit niet specificeert. Ze noemt de tuinen moestuinen (*jardin potager*), maar blijkbaar was het een tuin voor nut én voor sier, want uit de tekening mag men afleiden dat vier parterres een siertuin vormden met op de hoeken en in het midden van elke zijde boompjes. Ten zuiden van de kasteelgracht ligt een bosje en ten noorden loopt de weg naar het dorp door een sterrebos (*étoile*), zelf geflankeerd door een nieuwe aanplanting (*nouveau plantage*). Verder signaleert de kaart akkerland en weiden, beboomde dijken met een brede dreef (*grande drève ou avenue*) en een smaller pad

▲ De kadastrale werkkaart met De Burg met de wijzigingen, onder meer de verlandschappelijking van de kasteelvijver (Hasselt, AK)

(*petit passez*) parallel met de Mangelbeek; verder ligt er een brug over de gracht die de kasteelvijver met de ringgracht verbindt. In de gracht is ten zuiden van de kasteelmotte een cirkel met middelpunt getekend, een gegeven dat niet in de legende is opgenomen. Dankzij een tekening van

◀ Philippe de Corswarem tekende de parterretuin van De Burg in Lummen, die op de klassieke geometrische wijze ingedeeld is door kruisende paden met snoeivormen in de rand (Brussel, KB, Prentenkabinet)

▲ De kaart van het ICM van 1884 met onderaan het kasteeldomein
 Het Looi, rechts boven De Burg en links Het Hamel (Brussel, NGI)

M. George, gedateerd juli 1831 (9) en bewaard op het kasteel, weet men dat het om een eilandje met boom gaat.

Het Primitieve kadastrerplan van de Burg werd opgemeten door P.J. Nouwen 'kwekeling' (landmeter in opleiding) (10), en het komt in grote trekken met de handschriftelijke kaart overeen. De percelen tuin (nr. 1978, 1979) liggen op dezelfde plek, het kasteel (nr. 1971) is nog steeds bereikbaar via het neerhof (nr. 1974) tegenover het oude cijnhof (nr. 1977) en via een brug over de kasteelvijver (nr. 1968); ze ligt met haar muren op een vierkante motte (nr. 1969) als tuin in gebruik en het kasteelerf is een lusttuin (nr. 1970). Weduwe Laurens Palmers, rentenierster te Hasselt was in 1844 volgens de legger de eigenares.

Toen Philippe de Corswarem (1759-1839) zijn tekening maakte, woonde volgens zijn nota haar kleinzoon Frederik Briers in de Burg. In vergelijking met de tekening van Leloup en met de kaart uit het Fonds Arenberg, constateert men bijkomende informatie en enkele wijzigingen. De houten brug van Le Loup loopt nu deels tussen gemetselde borstweringen, onderbroken door een open brugdeel in het midden. Het eerste bruggedeelte rust op twee gemetselde brugbogen in de gracht en voert

van het neerhof naar het mogelijk nog ophaalbaar middelste brugdeel dat tussen twee pijlers met bolbekroning overgaat in het hoger en laatste deel dat op de motte zelf gemetseld is. Door een rondboogdeurtje kan men van op de motte onder de brug door en langs een lange trap tegen de grachtmuur klimt men van de tuinen aan de voet van de gracht naar de inrijpoort. Het poortgebouw is met een verdieping verhoogd en is nu afgedekt met een gemansardeerd schilddak. De lage bijbouw ten noordwesten en de uitspringende, afgeknotte hoektoren zijn nu vervangen door een nieuwe vleugel, evenhoog als de kasteelvleugel. De haakse vleugel op de oostzijde werd verlengd, maar met behoud van de oude zijtrapgevel. De mottemuren met steunberen bleven onaangeroerd, met inbegrip van de latrine. De neerhofvleugel bleef ongewijzigd en het oude cijnhof was een vakwerkconstructie. Tussen de muren en het water tekende de Corswarem tuintjes, grondgebruik dat het kadaster voor dit perceel (nr. 1969) ook signaleert en dat door de Saumery 'terrasse' werd genoemd. De kromme naaldboom op de voorgrond was er al ten tijde van Le Loup, maar het brouwhuis is kleiner geworden. Een haag tussen de kasteelbrug en de neerhofpoort schermt de kasteelgracht af en een tweede haag vormt de scheiding tussen de buitenste ringgracht op de voorgrond en de parterres. Die tuin is door kruisende paden op de klassieke geometrische wijze ingedeeld en heeft lage boompjes langs de rand.

Op de kadastrale opmetingsschets van 1848 worden wijzigingen opgetekend die met een verlandschappelijking van de site te maken hebben. De Dépôt-kaart (terreinopname 1870, uitgave 1878) en de ICM-kaart (terreinopname 1884, uitgave 1896) tonen deze toestand die ook vandaag nog bestaat, weliswaar met een vereenvoudigd padenpatroon. Men creëerde een nieuwe inrit naar het kasteel, die in 1868 werd gekadastreerd, en legde een park aan in landschappelijke stijl op de oude kasteelgracht en de mottes. De oude toegangspoort leidt sedertdien exclusief naar het neerhof, dat door sloping en nieuwbouw, in 1863 en 1868, rond een vierkante binnenkoer kwam te liggen (11). Deze vernieuwingen zijn niet alleen een antwoord op de nieuwe mode, maar hebben ook te maken met de behoefte aan een grotere ruimtelijke distantie tussen kasteel en boerderij, een factor die ook elders werd opgemerkt, zich rond het midden van de 19de eeuw situeert en die de ruimtelijke weerslag is van de groeiende sociale afstand tussen de klassen in de kapitalistische, industriële maatschappij.

◀ Het park van De Burg in Lummen met zichtas naar het kasteel (foto O. Pauwels)

De Burg vandaag

Het kasteeldomein ligt nog steeds ten zuiden van de dorpskern en van de Mangelbeek, op waterrijke gronden in een half open landschap van met bomen gemarkeerde beemden. Het is begrensd door ten noorden de Kanadastraat, ten oosten de Thiewinkelstraat, ten zuiden en ten westen de Burgemeester Briersstraat en de Muggenhoekstraat. Het bezit een configuratie die sedert eeuwen nagenoeg onveranderd is. De noordelijke grens is een 1 km lange dreef van zomereik (*Quercus robur*) parallel met de plaatselijk gekanaliseerde Mangelbeek, hier nu Kleine Molenbeek genoemd, en de opvolger van de 17de eeuwse laan.

De inrit vanuit het westen, aan het einde van de Burgemeester Briersstraat werd midden 19de eeuw aangelegd, toen men de oude toegang naar het kasteel via het neerhof niet langer geschikt achtte. Het is een gebogen aarden oprijlaan met rododendrons en een haag van éénstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*) ter hoogte van de kasteelboerderij, ten noorden. Ze voert naar de voet van het uit de iconografie herkenbare kasteel, waarvan de zuidoostvleugel naderhand, begin 20ste eeuw, werd verlengd. De oude mottemuren met hun steunberen

bleven eveneens bewaard en dienen door de klimopbegroeiing als groene sokkel voor het kasteel. Ten noordoosten en noordwesten werden ze verlaagd zodat de binnenkoer tussen de kasteelvleugels naar het landschap werd geopend. Ze is deels in gras, deels in steenslag en deels gekasseid met uitsparing van een strook voor de bloementuin.

Men dempte de oude kasteelgracht volledig aan de zuidwestzijde en gedeeltelijk van het noordwesten tot het zuidoosten, tot er slechts een sikkelvormige parkvijver met eilandje overbleef. De ingangspoort bleef bereikbaar via een gemetselde, klimmende brug, nu over een droge gracht. Deze aanleg werd in 1868 gekadastréerd.

Het park in landschappelijke stijl, geïnspireerd door de landschapsontwerpers Bühler (12), ligt ten oosten en ten westen van het kasteel, met een rondweg en sinuerende wandelwegen. Ten zuiden naast de buitenste ringgracht, als aftakking van de Mangelbeek loopt aan de parkzijde een beboomde rondweg. Een uitgestrekt grasveld met solitaire bomen en boomgroepen met naar Bühlergewoonte, een conifeer op de kop strekt zich uit tot het kasteel. In het omringend parkbos met voorjaarsbloeiers onder

► De dreef naar het voormalig neerhof van De Burg, is de aloude toegangsweg naar het complex (foto O. Pauwels)

meer Lelietje-der-Dalen, is een brede grasstrook uitgespaard als vrije zichtas naar het noordoosten en het zuidwesten. Op de Dépôt-kaart was het door paden verdeeld in een cirkelvormig deel ten zuiden en een langwerpige ten westen.

De gebouchardeerde arduinen zuil aan het einde van de zuidwestelijke zichtas werd overgebracht uit de kasteelkelders en klimt dus naar alle waarschijnlijkheid op tot de bouw van het kasteel. Het is een kostbaar relict uit de eeuwenoude geschiedenis van De Burg.

De recente oeverversteving gebeurde op de traditionele wijze met gevlochten wissien.

De aloude toegang vanuit het dorp naar De Burg via het neerhof, bleef als rechte onverharde eikendreef bestaan, in het verlengde van de Neerstraat en nu vertrekkend van de Ringlaan. Het oude neerhof is nu een zelfstandige boerderij geworden. Het oude poortgebouw klimt mogelijk nog op tot de 16de eeuw, de woonhuisvleugel is in gesinterde bakstenen gedateerd 1738, de haakse stal is in de 19de eeuw gebouwd in dezelfde stijl met steekboogvormige muuropeningen, overhoekse muizetand en

pannen zadeldaken, zoals ook de tegenover het huis liggende dwarsschuur. Tegen de schuurgevel en op de vierde zijde werden recentere gebouwen en afdaken opgetrokken in functie van het melkveebedrijf. Het erf is nu met betonklinkers verhard. Tussen de beek en het boerenhuis is een kleine siertuin aangelegd

BOMEN

Bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Purpurea'), Europese lork (*Larix decidua*), gewone esdoorn (*Acer pseudo-platanus*), gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*), moeraseik (*Quercus palustris*) bij het einde van de vijverarm, tamme kastanje (*Castanea sativa*), ruïne van een gele treurwilg (*Salix x sepulchralis* 'Tristis'), Weymouthsden (*Pinus strobus*). Bosje Amerikaanse eik (*Quercus rubra*), meerdere exemplaren scherpe hulst (*Ilex aquifolium*), drie Californische schijnpressen (*Chamaecyparis lawsoniana*) overblijvend van een groepje, restant van een bosje van oosterse levensboom (*Thuja orientalis*). Laan van zomereik (*Quercus robur*) langs de vijverarm. Gewone platan (*Platanus x hispanica*) van circa 1800 (550 cm), *Fagus sylvatica* 'Heterophylla', geënt en met 4-vou-

dige kop (325 cm), een tweede exemplaar (410 cm) (13), bruine beuk (geënt 290, met voetent 326, 350, laag gevorkt 378 cm), valse christusdoorn (*Gleditsia triacanthos*) (330 cm), oosterse jeneverbes (*Juniperus chinensis*) (160 cm), omgewaaide fijne spar (*Picea abies*) (336 cm), zomereik (320 cm), gewone moerascipres (*Taxodium distichum*) op het vijvereilandje.

NOTEN

- (1) J. AERTS, *De Burg van Lummen*, in Limburg, 1974, 1, p. 23-30.
- (2) RENMANS J., *De families Palmers en Alen, Diepenbeek en Kortesseem*, s.l., s.d. Hasselt, RA, Fonds Kleine familiearchieven, nr. 40, 55 (Briers) en 36 (Palmers).
- (3) H. STIJNEN, *De onvoltooid verleden tijd. Een geschiedenis van de monumenten- en landschapszorg in België 1835-1940*, Brussel, 1998, p. 349.
- (4) E. VAN ERMEN, *Het kaartboek van Averbode*, Brussel, 1997, p. 104.
- (5) Hasselt, RA, Lummen, nr. 94, gepubliceerd in J. AERTS, o.c., p. 25, waaruit ook de opmetingsgegevens komen.
- (6) *Met Le Loup op reis. Limburg door een 18de-eeuwse bril bekeken*. Tentoonstellingscatalogus, Hasselt, 1993, p. 71. *Les Délices du pays de Liège. Fac-similé des dessins complémentaires et restés inédits de Remacle Le Loup*, Luik, 1903.
- (7) P.L. DE SAUMERY (?), *Les Délices du pays de Liège*, (Liège, 1744), Anastatische herdruk, Brussel, 1977, 4de deel, p. 215.
- (8) Brussel, Algemeen RA, KP uit het Fonds Arenberg, nr. 520 (*Plan du chateau de Lummen avec la basse cour et étangs*), s.a., s.d. De schaal is in Franse voet, wat een datering einde 18de-begin 19de eeuw plausibel maakt. Ook het inventarisnummer 303 (*Plan des parties des terres, patures et étangs qui environnent le château de Lummay appartenante à s.a. sme monseigneur le duc d'Arenberg seigneur dudit lummay et sest dépendance*) is niet gesigneerd maar wordt 1775 gedateerd in L. JANSSENS, *Repertorium van prekadastrale handschriftelijke kaarten en plategronden bewaard op het Algemeen RA te Brussel* (Centrum voor studie van land en volk van de Kempen), Turnhout, 1987. Het vertoont dezelfde dispositie en somt in de legende 16 percelen grond bij de Burg op, in het bezit van de hertog van Arenberg.
- (9) Gepubliceerd door L. BAMPS, *Notes sur la justice répressive au pays de Lummen à la fin du siècle dernier*, in L'ancien Pais de Looz, 1899, p. 68 en in J. AERTS, o.c., p. 29, die zich ons inziens vergist als hij beweert dat 'tussen ongeveer 1725 en 1744 de burcht omgebouwd werd tot kasteel'. Dit werd overgenomen door *Bouwen door de eeuwen heen ...* deel 6N2, o.c. dat ook de verkeerde tekening (van het Looikasteel) publiceerde.
- (10) Hasselt, AK, Primitief kadasterplan door P.J. Nouwen 'Kwekeling'; Verzamelkaart van Lummen met vermelding: op het land geeindigd 2 augustus 1828, door G. Questionne en H.A. Neven. Hasselt, RA, KP, nr. 436 is de niet gedateerde Vóór-Primitieve kadastrale opmeting van Lummen voor dit kaartvlak (sectie D 5de blad) door P.J. Nouwen. De legger dateert van 1844.
- (10) Hasselt, AK,

- (11) Id., Opmetingsschetsen van 1848, 1863, 1868.
- (12) Denis Bühler (1811-1890) en Eugène Bühler (1822-1907), Franse landschapsarchitecten volgens G. en S. JELICOE e.a., *The Oxford companion to Gardens*, Oxford, 1986, p. 79-80, maar Zwitsers volgens P. THÉBAUD en A. CAMUS, Dicover. *Dictionnaire des jardins et paysages*, Ris-Orangis, 1993.
- (13) J.C. BAUDOIN e.a., *Bomen in België. Dendrologische inventaris 1987-1992*, Leuven, 1992, p. 354 noteert hem bij de kampioenen.

BEZOEK: april en augustus 1995.

LUMMEN: KASTEEL HET HAMEL BURGGRACHTSTRAAT NR. 20

(niet toegankelijk voor het publiek)

Park in landschappelijke stijl uit 1862-1888 van dendrologisch belang. Aangelegd op een oude site, na een blijkbaar niet uitgevoerd ontwerp van Jean Gindra en een vermoedelijk wel gerealiseerd plan van 'jardinier-paysagiste Creten' uit 1866 door de Leuvense firma van de gebroeders Jacques en Paul Rosseels. Onderdeel van een landgoed van circa 23 ha bij het huidige huis uit 1950, dat het eclectisch kasteel uit 1868 vervangt, zelf de opvolger van het 18de-eeuws landhuis. Kasteelaanhorigheden in rustieke stijl met afsluithekken, daterend uit het midden van de 19de eeuw. Omuurde en deels omgrachte moestuin; ijskelder en paviljoen.

▼
Het Primitief kadasterplan van 1828 met Het Hamel geeft een omgracht goed met buitenhuis en overtuin (Hasselt, AK)

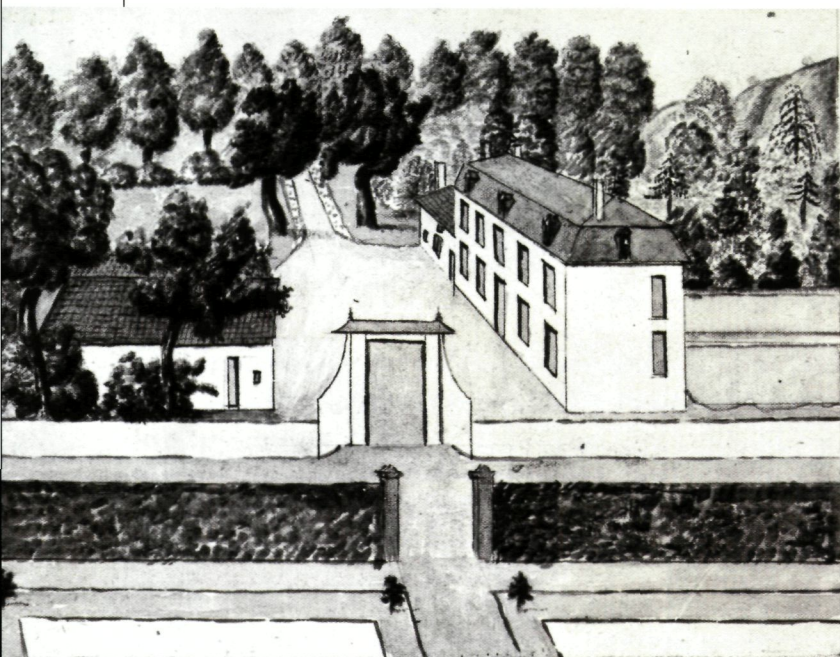

Van boerderij met landhuis tot kasteeldomein

Ferraris (1774-1775) toont, niet op de juiste site van het Hamel maar wel ten zuidwesten van de dorpskerk, een omgracht goed, dat echter een schans was en niets met het kasteeldomein te maken heeft.

Het Primitief kadasterplan (1828) geeft in elk geval een andere inplanting van de gebouwen en een andere site voor 'op het Hamel' (1). Het goed is begrensd ten noorden door de weg van Diest naar Lummen, ten oosten een rechte laan (perceel nr. 1793 en 1795) naar de Kleinmolenbeek die ook de zuidelijke grens vormde en ten westen door de weg van Linkhout naar Lummen. Temidden van bouwland (nr. 1792, 1794, 1789, 1782, 1808, 1800 en 1798) lag een omgracht goed met buitenhuis (nr. 1804) en hoeve en binnen de omgrachting een hooiland (nr. 1797) achter het huis, een vijvertje (nr. 1802), een lusttuin (nr. 1803) en een lustbos (nr. 1801) met een paviljoen (nr. 1799, gebouw). Tegenover de toegang over de omgrachting (nr. 1805) lagen twee omhaagde tuinen (nr. 1806 en 1807). De kadastrale legger tekende in 1844 Hendrik Frans Zerezo, rentenier als eigenaar op. Volgens de nota bij de tekening van Philippe de

▼ De tekening van Philippe de Corswarem van rond 1800 met Het Hamel. Op de voorgrond de omhaagde overtuin en de inrijpoort naar het erf, rechts het buitenhuis, links het neerhof en achteraan de tuinen (Brussel, KB, Prentenkabinet)

▲ Het gedateerd en gesigneerd maar niet uitgevoerd ontwerp voor een nieuwe parkaanleg uit 1863 door J. Gindra senior, voor Het Hamel in Lummen, voorzag in een uitbreiding tot aan de Kapel van de Beukenboom en een aanleg in landschappelijke stijl (Hasselt, RA, Kaarten en Plannen nr. 465)

Corswarem had deze het in zijn bezit uit hoofde van zijn echtgenote, geboren van Henis. Via het huwelijk van Adèle de Zerezo de Tejada met Eugène van Willigen in 1848 kwam het goed in het bezit van deze familie, die met de Briers van De Burg in Lummen verwant was en ondermeer ook het kasteel van Schulen bezat (2). Door vererving, weerom langs vrouwelijke lijn, kwam het in handen van de huidige eigenaar, baron de Moffarts.

Dat het om een buitenhuis met hoeve ging weten we dankzij de tekening van Philippe de Corswarem (1759-1839). Die toont een landhuis onder mansardedak met bijgebouwen gelegen aan een hof, dat toegankelijk was via een overluidende poort bij de brug over de gracht. Er tegenover vormden twee pijlers in de hoge haag langs de weg de aanzet van een overtuin met twee parterrevakken en boompjes op de hoeken van de plantboorden. Hoge bomen met struiken als onderlaag begeleidden de ringgracht en begrepsden de lusttuin die het kadaster noteerde (1803). Een recht tuinpad in de as van de poort, op de aanzet gemarkeerd door twee bomen en afgeboord met bloemenborders vormde de scheiding met het noordelijk deel. De grote variatie in de beplanting bovenaan rechts is blijkbaar het lustbos (1801). Vermoedelijk zag de Corswarem hier een 'Engels' park, dat evenwel niet bewaard bleef.

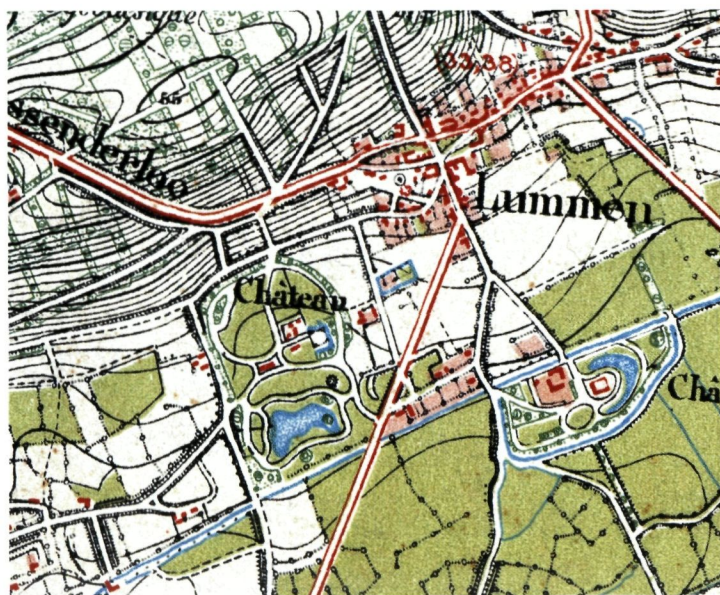
Een kadastraal plan met inscriptie 'renouvelée' in het Hasseltse Rijksarchief (3) is een niet gedateerde gewijzigde situatie van de site. De oude boerderij ten zuiden is vervangen door nieuwe gebouwen ten

noorden van het herenhuis (nr. 1804d), de overtuin is één perceel geworden (nr. 1806 a), de voetweg die van oost naar west langs de zuidelijke grachtarm liep, het zuidelijke deel van de laan naar de beek en de twee percelen hooiland zijn één groot perceel geworden met aanduiding van de ronde ijskelder als perceel nr. 1808 b. De kadastrale opmetingschetsen noteerden wijzigingen in 1855, 1857, 1872 en 1878 (4).

Ten zuidwesten van de oude site werd het huis tot een nieuw kasteel verbouwd naar ontwerp van architect Gerard uit 1868 (5) dat in 1878 uitgebreid werd. Het lag centraal in het nieuwe park en bezat een imposant volume waar de baksteen met natuursteen alterneerde en waar aan de parkzijde een donjonachtige hoektoren onder een hoog tentdak concurreerde met het middenrisaliet onder een koepeldak met lantaarntorentje. Na oorlogsschade sloopte men dit kasteel in 1946 en het oude landhuis, dat tot dan als dienstwoning bij de boerderij had gediend, werd in de jaren 1950 tot het huidige huis, eerder een villa, verbouwd.

Een plan voor een parkaanleg met opschrift 'J. Gindra père à Tilleur le 4 mai 1863' (6) werd blijkbaar niet uitgevoerd. Het voorzag ook in de uitbreiding van het park tot bij de Beukenboomkapel en de bouw van een kasteel met aanhorigheden meer naar het westen, over de weg van Lummen naar Meldert. Dit plan was in 1866 bij de dood van Gindra, die in 1840 eveneens voor van Willigen een onuitgevoerd plan voor het kasteel van Schulen had getekend, niet uitgevoerd. Het plan van Jean Creten uit Hasselt (die onder meer de aanleg van het stadspark van Sint-Truiden op zijn actief heeft) uit datzelfde jaar bleef eveneens papier. Uiteindelijk werd de huidige parkaanleg bij het nieuwe kasteel van Gerard gerealiseerd tussen de jaren 1868-1880 door de firma Rosseels uit Leuven (7). Een aanlegplan van hun hand is niet bewaard, maar het kasteelarchief bezit wel een niet volledig uitgevoerd tuinontwerp, waar de geest van de tijd met zijn voorliefde voor het pittoreske uit spreekt: een gebouwde ruïne op een eilandje in de vijver, een boogbrugje over twee armen van de vijver en een paviljoentje in boomstamarchitectuur.

De Dépôt-kaart (opname 1870, uitgave 1878) en die van het ICM (terreinopname 1884) toont hoe het domein er uitzag na de vernieuwing en de promotie tot kasteel. Het domein, ten noorden van de Mangelbeek, heeft een eerste toegang vanuit het noorden en een tweede vanuit het zuidoosten, van

▲ De Dépôt-kaart links geeft de toestand van Het Hamel in 1870, na de bouw van het nieuwe kasteel. Rechts, de Burg met zijn parkaanleg

af de rechte straat van Lummen naar het station. Beide opritten sluiten aan op de parkpaden die bij het kasteel samenkomen en verderlopen rond de grasvelden, de parkvijver en de oude boerderij. Een postkaart (8) geeft een beeld van het nieuwe kasteel dat zich in de vijver spiegelde, met de boerderij en het park. De aanplantingen na de verdwijning van het kasteel, gebeurden vanaf 1950 door Felix Tips uit Herk-de-Stad en de firma Lieten uit Meldert. Zij plantten onder meer de lindendreef aan in 1950, een levensboom in 1948 en een okkernoot in 1954 (9).

Het Hamel vandaag

Het Hamel sluit ten zuidwesten aan bij de kern van Lummen en ligt op de flank van de Willekensberg, ten noorden van de Mangelbeek. Het wordt vandaag begrensd door de Schalbroekstraat, de Ringlaan, de Schulensbaan, de Mangelbeek en de Hemelrijkstraat. Het domein heeft nu drie toegangswegen, één in het verlengde van de Meerlestraat, één aan de Pastoor Wintersstraat en een derde aan de Mangelbeekstraat, naar de plek van het gesloopte kasteel. Een vierde wandelweg loopt naar de noordwestelijke hoek tot aan de rondweg. Wit geschilderde 19de-eeuwse meerpalen van arduin, naar verluidt afkomstig van de Antwerpse haven, voorzien van het familiewapen, markeren de inritten.

Achter het huis ligt het gekasseid erf met de bijgebouwen in U-vorm, met pseudovakwerk in hun geveltop en uitstekende dakranden op geprofileerde

Le parc du château du Hamel

©. Ministère, rue Cayfite, 14, Brussels

▲ Het park met vijver en het gesloopte kasteel Het Hamel op een prentkaart uit het begin van de 20ste eeuw (Brussel, KB, Prentenkabinet)

daklijstbalkjes, wat bijdraagt tot hun pittoresk karakter. Hoge bakstenen poorthekken in bakstenen hekpijlers, verfraaid met ingediepte spiegels en met hardstenen bolbekroning, sluiten het aan de oost- en westzijde af. De eenvoudige smeedijzeren poorthekken met klimmend beloop naar de pijlers, zijn identiek, met stijlen en regels en ronde spijlen en onderspijltjes met vergulde speerpunten.

Het park bestaat uit een centraal, golvend grasveld met solitaires, bomengroepen, heester- en boommassieven die samen zichtassen vormen tot in de brede boomgordel. De landschappelijke vijver, nooit kadastraal opgemeten, met zijn rondwandeling ligt ten zuiden, achter de heuvel van de ijskelder. Zoals in het naburig kasteel De Burg werd ook hier het plantschema naar Bühler (10) toegepast, met groepen van éénzelfde boomsoort en een gevarieerde brede bomengordel.

▼ De moestuin van Het Hamel, met kweekserre en twee druivenserres aanleunend tegen de pottenstal, in 2001

De ijskelder, pas in 1878 gekadastreerd, werd in september 1868 gebouwd door metselaar Wanten uit Schulen (11). Erboven staat een rond bakstenen paviljoen met veelhoekig dak van kunstleien en een omlopend balkon met smeedijzeren balustrade, dat rond 1960 voorzien werd van een centrale haard en schouw. Aan de voet loopt een rondgang van haagbeuk (*Carpinus betulus*).

Op het gazon ten zuidoosten van het huis staat een achtkantige hardstenen zuil met zonnwijzer van leisteen met de inscriptie "*sais tu mortel a quoi que je sers, à marquer le temps que tu perds 1812*" en bij de varenbeuk (*Fagus sylvatica* 'Asplenifolia') een 19de-eeuwse tuinbank in rustieke stijl, met takkeboompoten van gietijzer. Herbruikte 19de-eeuwse sierstukken en zuilfragmenten staan langs de wandelwegen en naast het huis opgesteld.

De moestuin, ten oosten van de gebouwen, is weliswaar beperkt nog in gebruik en valt samen met de oude overtuin uit het ancien régime, die in de hoogdagen van het kasteel naar het oosten werd uitgebreid. De oude tuin, 20 a groot, is aan drie zijden omgracht en op de vierde zijde omhaagd. De uitbreiding (12) als groenten- en fruittuin is aan drie zijden ommuurd en toegankelijk via een boogbrug over de gracht.

Het toegangshek tot de moestuin ligt op de westzijde, tussen zwart geschilderde, gietijzeren zuilen op hardstenen sokkels met kapitelen van gestileerde acanthusbladen en een bekronende bol met vergulde punt. Het smeedijzeren hek van platte regels en vierkante spijlen uitlopend in vlamme punten en onderling verbonden met eenvoudig voluutwerk, heeft een L-profiel als makelaar met vergulde vuurpot. Een gemetselde brug over de gracht leidt naar de nieuwe groenten- en fruittuin. Die heeft in de noordelijke en zuidelijke muur twee lage, identieke poorthekken tussen bakstenen muurpilasters. Het hek bestaat uit een rechthoekig kader van buizen en T-stukken met dito middenregel en uibekroning op de stijlen en makelaar; eenvoudig spijlenwerk van fijne stangen, deels over de totale hoogte en onderling verbonden met een rondboog, en onderaan met aangepunte, kleine spijltjes ter wering van kleinwild. Het zijn fruitmuren van anderhalve steen, 3,5 meter hoog aan de noord- en 1,5 meter aan de zuidzijde, met muurpilasters en toegevoegde steunberen. Ze zijn mooi afgewerkt, deels met een muizentandfries, deels met een fraai, grijsgeschilderd driehoekig uitgezaagd houten windbord of lamberkijnen. De metalen L-profielen

◀ Het kasteelpark met achteraan de vijver (foto O. Pauwels)

aan de muurpilasters en de bedrading zijn restanten van verdwenen leifruit.

De tuin bewaart mooie serres, ondermeer de twee spitsboogvormige druiverserres van acht traveeën op een bakstenen sokkel met ten noorden een bakstenen gevel van anderhalve steen met rollaag als aandaak. Het serreglas tussen metalen roeden is gemastikeerd en draagt op haken. De metalen deuren staan in verhoogde traveeën. De westelijke serre werd tot op de helft ingekort maar met behoud van de onderbouw en de kweekbedden. Een derde lagere kweekserre met zadeldak op een gemetselde voet van baksteen, ligt aan de overkant van het middenpad en werd gekadastreerd in 1899 (13). Ten westen ligt er een koudebak van baksteenmetselwerk met zware, rechthoekige kraagstenen van hardsteen en een afdekking van éénruiters.

Ten noorden leunt tegen de muur een fraai landgebouw aan dat ondermeer als pottenschuurtje dient en eveneens in 1899 werd gekadastreerd. Het geel geschilderd bakstenen gebouw heeft een lessenaarsdak met houten windbord dat in de aansluitende muur ten oosten doorloopt; de zuidergevel is voorzien van hoekklisenen en rechte muizetand. De hoge,

licht steekboogvormige deur wordt geflankeerd door twee kleine vierkante venstertjes.

BOMEN

Meetgegevens van 1986 gaven: vier Belgische kampioenen (14) sneeuwkllokjesboom (*Halesia carolina*) (172 cm), moseik met witgemarmerd blad (*Quercus cerris* 'Marmorata') (239 cm), Amerikaanse sassafras (*Sassafras albidum* var. *molle*) (271 cm), naast zwarte els met diep ingesneden blad (*Alnus glutinosa* 'Laciniata') (245 cm), Sawaraschijn cipres (*Chamaecyparis pisifera*) (214 cm), gewone beuk met ingesneden blad (*Fagus sylvatica* 'Heterophylla') (388 cm), gewone es met onregelmatige kleine blaadjes (*Fraxinus excelsior* 'Elegantissima') (260 cm), amberboom (*Liquidambar styraciflua*) (300 cm), gewone robinia met soms enkelvoudig blad (*Robinia pseudoacacia* 'Unifoliola') (170 cm). Verder talrijke soorten en cultuurvariateiten van berk, beuk, ceder, magnolia, den, els, es, esdoorn, jeneverbes, kers, kornoelje, linde, lork, walnoot, paardekastanje, populier, spar, en tevens haagbeuk, hemelboom, sikkelpipres, toverhazelaar.

▲ De sneeuwklonkjesboom bij de oprit in het Hamel (foto O. Pauwels)

NOTEN

- (1) Hasselt, AK, Primitief plan; Verzamelkaart van Lummen van 1828, door G. Questienne en H.A. Neven. Het Vóór-Primitief plan, met een andere nummering is bewaard op het RA in Hasselt, KP, nr. 435, en dateert van 1813, G. Questienne.
- (2) R. JANSSENS, *De van Willigens promotoren van het onderwijs in Schulen*, p. 63-68.
- (3) Hasselt, RA, KP, nr. 439.
- (4) Hasselt, AK, Opmetingsschetsen.
- (5) Lummen, Archief van het Hamel. Met dank aan André, baron de Moffarts. Mogelijk gaat het om Isidoor Gerard (1819-1881), die in 1860 in het domein Nieuwenhoven in Sint-Truiden het kasteel verbouwde en later stadsarchitect werd in Hasselt.
- (6) Hasselt, RA, KP, nr. 466. Onderschrift 'Projet de mutation paysagiste avec les constructions de château avec parc à Lummen pour mr van Willigen'. Over Gindra zie ook Herk-de-Stad, kasteel van Schulen (deel 1).
- (7) Archief op het Hamel. Over de firma Rosseels, zie L.A. LEFÈVRE, *De Leuvense tuinarchitectenfamilie Rosseels*, in Meer Schoonheid, 1987, p. 65-73 en 99-107.
- (8) Uitgegeven door D. Hendrix (Antwerpen)
- (9) Mededeling van André, baron de Moffarts.
- (10) Voor Bühler, zie Lummen, De Burg, noot 10.
- (11) Archiefgegevens op het Hamel.
- (12) Hasselt, AK, Opmetingsschets, 1878, 1888.
- (13) Id., Opmetingsschets, 1899.
- (14) J.C. BAUDOUIIN e.a., *Bomen in België. Dendrologische inventaris 1987-1992*, Leuven, 1992, p. 447.

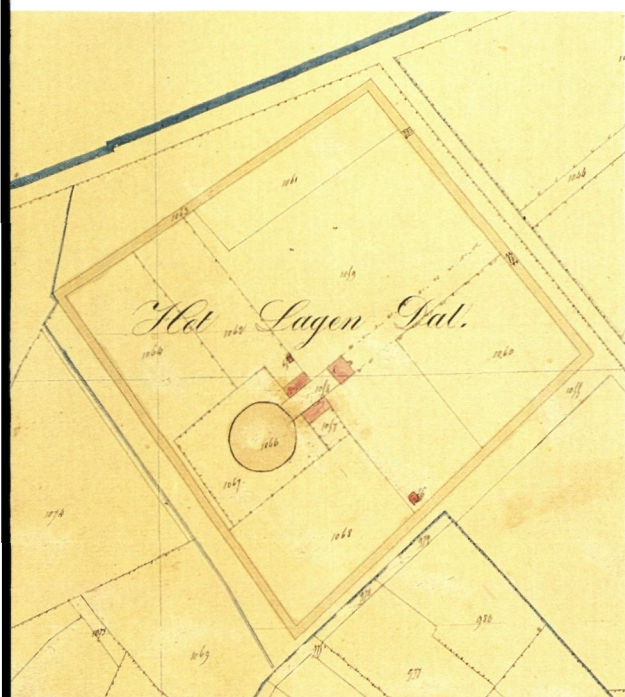
BEZOEK: augustus 1997. Sederdien werden de dienstgebouwen verbouwd, de moestuin werd heraangelegd en gebeurden er drastische kappingen.

LUMMEN: HET LAGENDAL, NU CHÂTEAU SAINT-PAUL

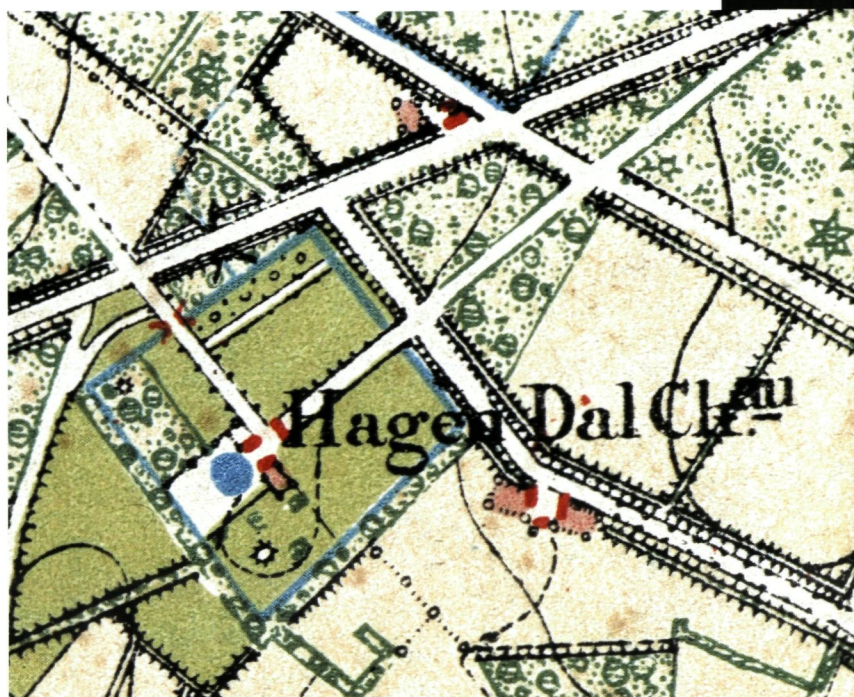
LAGENDALSTRAAT NR. 1

Goed bewaarde aanleg van het gaaf bewaard, omgracht landgoed, ongeveer 8 ha groot, met vierkante plattegrond en voormalig kasteel Lagendal, teruggaand tot einde 18de of begin 19de eeuw.

Op het Vóór-Primitief (1813) en Primitief kadasterplan door H.A. Neven (1828) (1) is het Lagendal een strikt geometrisch geordend geheel dat men mag interpreteren als een buitenhuis met aanhorigheden, ingeplant op waterrijke gronden. Binnen een nagenoeg vierkante gracht (perceel nr. 1063, vijver) liggen drie vleugels aan een rechthoekig erf (nr. 1058, huis) dat uitloopt op een omhaagde vierkante tuin (nr. 1067) met grote ronde vijver. Hij is geflankeerd door lusttuinen (nr. 1064 en 1068), achter de noordelijke vleugel ligt hooiland (nr. 1062) en achter de zuidelijke een omhaagde moestuin (nr. 1057). Een dreef (geen perceelnummer), even breed als het huis, loopt tussen weide (nr. 1059) en bouwland en wordt over de gracht verdergezet (nr. 1044) tussen percelen bos (nr. 1043 en 1045). Binnen de met een bosperceel (nr. 1055) omzoomde gracht ligt een rechthoekige boomgaard (nr. 1061) en twee paviljoenen (nr. 1056 en 1065). De legger noteerde Pieter Jacobs, rentenier uit Hasselt als eigenaar. Hij bezat ook de boerderij ten oosten (nr. 1050 tot 1054) en talrijke percelen bos en dennebos in de omgeving. De initialen van Jozef Jacobs, zijn vader en vermoedelijke bouwheer van het goed, zijn in smeedijzer vervlochten in de balkonleuning. Pieter Jacobs, weduwnaar van M. de Menten de Horne, hertrouwde met Maria Angelica

▲ Het omgracht Lagendal in Lummen op het Primitief kadastrerplan van 1828 (Hasselt, AK)

▲ De dépot-kaart van 1870 met Het Lagendal in Lummen (Brussel, NGI)

Creten, die na de vroegtijdige dood van Jacobs huwde met advocaat Guillaume Stellingwerff. Dit paar bewoonde het Lagendal dat nadien door de familie Stelingwerff werd vererfd. Maria Angelica was de jongste zus van tuinontwerper Jan Hubert Creten (1830-1910), zodat de vraag mag gesteld of deze een hand kan hebben gehad in de aanleg van het goed (2).

De configuratie van 'château Hagen Dal' is op de Dépôt-kaart (terreinopname 1871, uitgave 1878) niet veranderd. De kaart maakt zichtbaar hoe ten noordoosten, vanaf de knik van het Maas-Scheldekanaal er een 1.2 kilometer lange dreef vertrekt naar het huis en daar haaks samenkomt met een 900 meter lange tweede dreef vanuit het noordwesten.

Ook vandaag is Het Lagendal weinig veranderd. Het huis ligt als classicistisch kasteel aan het einde van een dreef met achteraan een neerhof met symmetrisch twee dienstvleugels en het kijkt uit op de grote ronde waterpartij in de voormalige tuin, nu een landschappelijk parkje. Het telt vijf traveeën en twee bouwlagen op een half verheven kelderverdieping. Het wit geschilderd baksteenmetselwerk en de blauwgrijs geschilderde omlijstingen rond de rechthoekige vensters en deuren verhogen het classicistisch karakter. De muuropening erboven heeft

de vermelde balkonleuning met initialen. Natuursteen is slechts gebruikt voor de vensterdorpels en hun consoles en voor de omlijstingen van de keldervensters en -deur aan de neerhofzijde (3). Het leien schilddak heeft een dakruiter met uurwerk. Het bijgebouw in dezelfde stijl en onder platdak, is vermoedelijk recenter aangebouwd. De voordeur wordt voorafgegaan door een rechte trap met gietijzeren leuning. In vier ramen van de voorgevel van het huis werden, midden 20ste eeuw, vier gebrandschilderde vensterramen met medaillons met Bach, Beethoven, Chopin en Liszt, afkomstig van het notarishuis Coemans in Sint-Truiden, hergebruikt.

In de twee nu verbouwde bijgebouwen, deels nog in vakwerkbouw, is dezelfde hang naar classicisme en symmetrie merkbaar: sommige vensters, opgesteld ter afwisseling van de rondboogpoorten zijn enkel illusionistische schilderingen. De rondboogdeuren in de zijpuntgevels, ingeschreven in vlakke, natuurstenen omlijstingen met ingediepte voegen, dateren uit rond 1800. De zadeldaken met grijze pannen hebben op de nok elegante windwijzers op een bol. Een kleine kweekserre werd in 1931 (4) tegen de zuidelijk gevel aangebouwd en is nog in gebruik. De verbreding, de recente aanbousels, de vernieuwing van de ramen en deuren en de inrichting gebeurden in functie van de nieuwe bestemming als feestzaal.

▲
Het classicistisch
kasteel Lagendal
(foto O. Pauwels)

In de as van het huis ligt zoals vanouds de dreef van 4 rijen zomereiken (*Quercus robur*), als oprit. Een gemetselde bakstenen brug met gerecupereerde arduinen voetstukken en een smeedijzeren balustrade voert over de gracht naar een poorthek tussen gietijzeren zuilen, uit de tweede helft van de 19de eeuw. Het smeedijzeren poorthek is zwart geschilderd. Links en rechts van de dreef liggen weilanden met ten noorden een boomgaard. Ook de tweede dreef, vertrekkend vanaf het neerhof naar het noordwesten bestaat nog, maar beide dreven zijn vanaf de Lagendal- en de Opworpsstraat gekapt. Een derde, recentere maar intacte en sinuerende dreef is een aftakking van de tweede dreef naar het zuidwesten, richting Tiewinkelstraat.

Het erf tussen de bijgebouwen kreeg een tuinaanleg met gesnoeide buxus en bloemen (salvia, munt, vergeet-mij-nietjes, rozen en tegen de gevels bosrank), in 1989 ontworpen door Viviane Paelinck en herzien door Dina Deferme en de bewoners. Rond de vijver is een oud gemengd bomenbestand van gewone beuk (*Fagus sylvatica*), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), zomereik (*Quercus robur*), ruwe berk (*Betula pendula*), met een onderbeplanting van jongere rododendron in grote groepen. In de as van het huis werd een hergebruikt Hermesbeeld geplaatst op een arduinen sokkel, tussen acht gesnoeide chamaecyparissen. De gazons zijn natte weiden met pinksterbloem en een bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') als solitair.

Ten zuidoosten bij de gracht ligt het bakhuis, dat al in 1813 gekadastreerd werd en nu bergruimte is en met klimop begroeid.

De eikendreven, de natte weilanden, samen met de strakke opbouw van het geheel bepalen de site.

NOTEN

- (1) Hasselt, RA, KP, nr. 423, Voor-Primitief plan, 1813, H.A. Neven. Hasselt, AK, Primitief plan van de zelfde; Verzamelkaart van Lummen gedateerd 1828, door G. Questienne en H.A. Neven. De legger is van 1844.
- (2) Gegevens verstrekt door de heer Paul Leppens (Hasselt) waarvoor dank.
- (3) Mogelijk is de kern van het huis ouder, en werd het (na brand?) in dezelfde stijl wederopgebouwd.
- (4) Hasselt, AK, Opmetingsschets.

BEZOEK: april 2001

LUMMEN: KASTEEL HET LOOI LOYESTRAAT NR. 1

(niet toegankelijk voor het publiek)

Cultuurhistorisch belangrijk, uitgestrekt kasteeldomein van circa 205 ha, met interessante tuinaanleg waarbij productiebossen, vijvers, wei-, hooi- en bouwland horen; complex en heterogeen waterkasteel, daterend uit de 15de tot de 19de eeuw, deels verantwoord historiserend gerestaureerd in de jaren 1960. Het domein stelt bij gebrek aan voldoende historisch onderzoek interpretatie- en dateringsproblemen. De aanleg, slechts mogelijk mits droogleggingen en indijkingen in het moeras van de Demer en de Herk al tijdens de 17de en 18de eeuw, is ongetwijfeld van Europees niveau.

Interpretatieproblemen

Een ganzenvoet met op de middenas een kanaal waarop de Demer aansluit, een driehoekige vijver die voorheen deel uitmaakte van een bosquet met ronde 'salle de verdure' en het waterparterre naast een aantal andere vijvers, zijn belangrijke elementen in de aanleg. Ze stellen echter wel duidingsproblemen. Gaat het hier om relictten van een aanleg, waarvan ook de tuin, aansluitend bij het huis deel uitmaakte, of moet men ze lezen als de aanzet van een onvoltooid project dat deels 17de-eeuwse fragmenten overnam (1)? Een niet te verifiëren bron maakt gewag van het rechte trekken van de Demer in functie van het uitzicht (2). Inderdaad, in

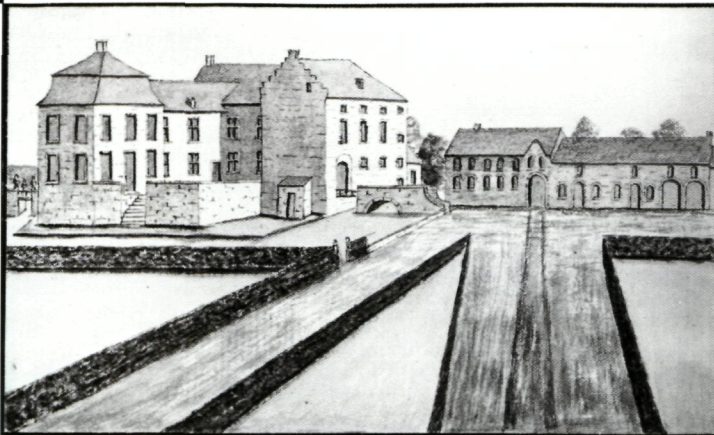
▲ Remacle Leloup tekende rond 1740 Het Looi in Lummen als een waterkasteel met neerhof en uitgestrekte parterretuinen (Luik, Bibliothèque Chéroux-Croisiers, Salle Ulysse Capitaine)

hoeverre hebben waterbouwkundige plannen de tuinaanleg beïnvloed? Uitsluitel op deze vragen geven is moeilijk vermits de geschiedenis en de evolutie van het domein nog nooit grondig werden onderzocht, het domein (en bijgevolg ook zijn eventueel archief) voor ons ontoegankelijk bleef en de gegevens waarover we beschikken niet ouder zijn dan rond 1740.

Het Looi hing af van het graafschap Loon, wordt al in 1429 vermeld en was rond 1730 in het bezit van de familie van der Heyden a Blisia. Voordien waren de families Horion en van Elderen er eigenaars van en sedert 1784 de Luikse familie Fabry Beckers (3). Raadpleging van de beschikbare kaarten en iconografie alleen al verschaft voldoende informatie om zich van het belang van de tuin- en landschappelijke aanleg in Het Looi rekenschap te geven.

▼ De Ferrariskaart (1774-1775) noteert bij Het Looi in Lummen tuinen ten westen en ten oosten en een kanaal in de as van het kasteel (Brussel, KB, KP)

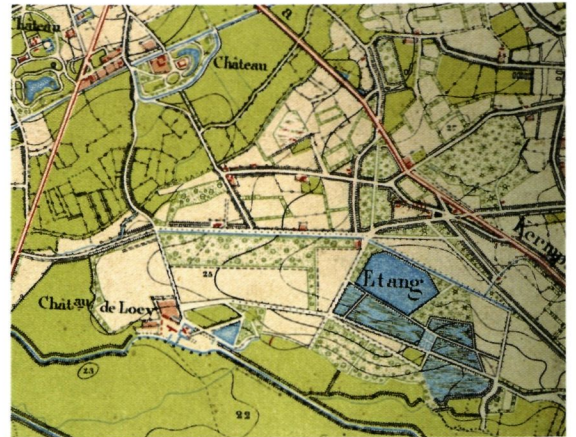

▲ Philippe de Corswarems tekening van Het Looi in Lummen, rond 1800 (Brussel, KB, Prentenkabinet)

▶▶ De kaart van het Dépot de la guerre uit 1870 met Het Looi in Lummen (Brussel, NGL)

De ganzenvoet en de rechttekening van de Demer

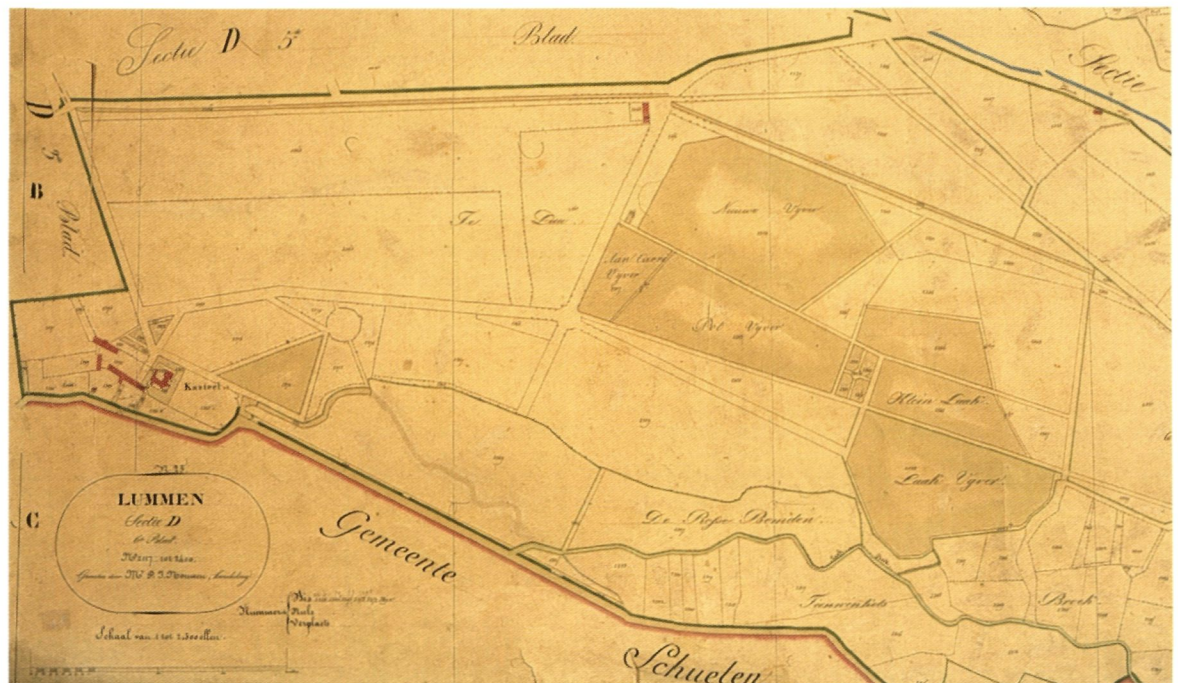
Remacle Leloup (4) tekende midden 18de eeuw de waterburcht vanuit het westen met in de lengteas een omhaagde baroktuin met parterre en fraaie loofwerken, vormbomen en drie (van vier) zichtbare groenprieëlen in de hoeken, wegen als dreven, hoog omhaagde lanen en een boomgaard. De beschrijving in het vierde deel van *Les Délices du país de Liège* (5) luidt vertaald als volgt: "In een moeras van Herk en Demer, op de rechteroever van de Demer, ligt een vlakte, grotendeels bebost met opgaande bomen, waar een lange laan naast de tuinen uitloopt op een driehoekig neerhof dat als ingang dient. Drie bouwluchamen vormen een hoefijzer en eindigen op een muur die een verhoogd plein omsluit, omgeven door een

brede, door de rivier gevoede gracht. Aan de oostkant kraagt een kapel op de gevel uit en die geeft uitzicht op een mooi onderhouden tuin met in piramides gesnoei-de taxussen, afgeboord met geknipte haagbeukhagen. De Demer vloeit aan de achterzijde van de tuin en voedt daar een mooi, half rond waterbekken in baksteenmetselwerk dat daar de hele breedte beslaat. Van daar gaat men links tussen verschillende tuinen naar een haagbeuklaan die uitmondt in een sterrebos van haagbeuk".

Die structuur, die ook al op de Ferrariskaart (1771-75) wordt getoond, is op de latere kaarten en op de huidige toestand duidelijk herkenbaar. Het kasteelcomplex ligt aan het einde van een noord-zuid-gerichte dreef van 500 meter. De nutstuinen liggen

▶ Het Primitief kadasterplan door P.J. Nouwen uit 1828 met Het Looi in Lummen (Hasselt, AK)

◀ Een niet recente foto van het kasteel Het Looi met snoeivormen en tuinbeelden op sokkels (Hasselt, PCCE)

ten noordwesten, de verspreide dienstgebouwen en de siertuinen ten zuidoosten. De dreef naar het kasteel takt vooraleer hij het bereikt naar het oosten af, naar een stelsel van dreven en vijvers met, op ongeveer 1200 meter, een waterparterre. De aanleg ten zuidoosten van het kasteel wordt bepaald door een ganzenvoet waarvan de middenas in het verlengde ligt van de tuingevel en in zuidoostelijke richting loopt. Over circa 700 meter is deze as een kanaal dat rond 1800 de hoofdbedding van de Demer zal worden. Immers, op de Primitieve kadasterkaart (rond 1820) is deze coupure al gerealiseerd. De zuidelijke lijn van de ganzenvoet ligt in het verlengde van de toegangsdreef en loopt gedeeltelijk als dreef door tot aan de boerderij in de Pannestraat in Schullen (Herk-de-Stad, zie deel 1, p.103). De oostelijke laan wordt gevormd door de korte dreef naast een driehoekige vijver.

De tekening van Philippe de Corswarem (1759-1839), vanuit het noorden gezien, is vooral voor de gebouwen interessant, maar toont toch ook hagen rond de drie percelen bij het toegangserf, één met een doorgang voor de weg naast de gracht. Uiterst links ziet men de nog aanwezige ornamentiek op de brug over de gracht naar het park. Men herkent als toegang tot het kasteel een gemetselde boogbrug over de gracht overgaand in een houten loopbrug, allicht optrekbaar, zoals Leloup al tekende en die van hetzelfde systeem is als in De Burg in Lummen

(zie supra). De ronde hoektoren met bovenbouw in vakwerk is sedert Leloups tekening verdwenen, een 18de-eeuws paviljoen onder mansardentendak is bijgekomen en van de ommuurde binnenkoer eraan naast daalt een trap af naar het water. Buiten de gracht ligt een langgerekte aanhorigheid met inrijpoort, wagenhuis en stallen.

In het Hasseltse Rijksarchief is uit de voorbereidende fase van het kadaster bij het begin van de Oranjetijd, omstreeks 1815-1820, een werkschets bewaard van P.J. Nouwen, 'kweekeling' (een landmeter in opleiding), die ook het Primitief kadasterplan tekende (6). Legt men deze plannen naast de Ferrariskaart en het huidige kadasterplan dan blijkt dat noch de morfologie noch het bodemgebruik veel verandering ondergingen. De oude Demermeander wordt nog als water weergegeven, maar hij draagt al een eigen kadasternummer, wat betekent dat hij begin 19de eeuw al in het privéterrein is ingesloten.

Van dit goed met plaatsnaam 'Te Lauw' noteerde de kadastrale legger in 1844 als eigenaar Hendrik Willem De Fabribeckers, rentenier te Luik (7).

Het kasteel (perceel nr. 2383 op het Primitief plan) staat op een vierkant eiland (nr. 2384, tuin) in een brede gracht, als vijver genoteerd (nr. 2382) met toegangsbrug ten westen en een brug naar de lusttuin ten oosten. Deze rechthoekige tuin (nr. 2385) in het verlengde van het kasteel en eindigend in

▲ Eén der dreven met een onderbegroeiing van rododendrons in Het Looi in Lummen (foto O. Pauwels)

spiegelboogvorm, is de site van de baroktuin die Leloup tekende. De laan langs het kanaal is genoteerd als 'laan als hooiland' (nr. 2370) en behoort nu tot de bedding van de Demer, wat op de werkkaart van Nouwen (8) en bij Ferraris (1774-1775) nog niet het geval was. De inname aan de Demerbedding moet dus rond 1815-1820 (datum van de werkchets) en 1828 (datum van de verzamelkaart van Lummen) gesitueerd worden.

Het kasteel is ten westen voorafgegaan door een erf met dienstgebouwen (nr. 2392) en een brouwerij (nr. 2392bis). Hooiland en weide (nr. 2386, 2388, 2390, 2400) met paviljoentjes (nr. 2391, 2396) en een getekend maar niet genummerd op perceel nr. 2386) wisselen af met haakse 'vijvers' (nr. 2387, 2389 en 2398) gevoed door de Demer. Nog ten westen liggen een omhaagde moestuin (nr. 2399), een boomgaard (nr. 2397) en een strook bos (nr. 2395) als scheiding van een hooiland (nr. 2394). Vanuit het noorden loopt langs bos (nr. 2363) en bouwland (nr. 2365) een dreef naar het kasteel, tot bij strakke vijvers (nr. 2378, 2379, 2380), omzoomd met hooiland (nr. 2377 en 2381). Ook dit gegeven stelt interpretatieproblemen: zijn het resten van twee driehoekige vijvers van een grachtenstelsel bij de burcht? De toegangs-dreef heeft een vertakking naar het oosten (nr. 2393, 9ha 10a 80ca groot), naar een rondpunt waar meerdere dreven samenkomen. Mogen we hierin een 'salle de verdure' zien, eventueel omzoomd met geleide linden zoals de tekening van het kadaster suggereert? Ten zuiden van deze dreef ligt een als lusttuinen gekadastreerd bos (nr. 2373, 2374 en 2375) dat een rondpunt omsluit, waarbij een driehoekige vijver (nr. 2372) en een boomgaard (nr. 2376) bij aansluiten. Onder-

ling zijn ze gescheiden door omhaagde lanen, mogelijk van eveneens geknotte linden. Mogen we die interpreteren als een bosquet met een uitgespaarde ronde 'salle de verdure'? Het is in elk geval een tuinelement dat van het midden van de 17de tot het midden van de 18de eeuw over heel Europa courant was, en waarvan het bosco uit de Italiaanse renaissancetuin het prototype zou zijn geweest (9). Het is bij ons vooral bekend van de etsen die Romein de Hooghe van de 17de-eeuwse vermaarde tuinen van Edingen maakte of nog van de midden 18de-eeuwse aanleg zoals op de 'Carte topographique des franchises forêts de Merdael, Mollendael et Heverlez appartenants à son altesse monseignr. le duc d'Arenberg, duc d'Arschot et de Croy' gegraveerd door A. Cardon te Brussel in 1769. De nis die ten noordoosten in de haag van de groene zaal is uitgespaard, schijnt dit vermoeden te bevestigen. Dat de boomgaard (nr. 2376) op de werkchets van het kadaster als hooiland is genoteerd, en de tekening van Philippe de Corswarem vooraan links evenmin bomen signaleert, wijst misschien op een gerooid bos op dit perceel, en dan is dat eveneens een aanwijzing in dezelfde richting.

Oostelijk van het rondpunt van dreven ligt een complex van weiland, bos en vijvers (Carrévijver) en dichtgeslibde vijvers, in de legger (10) genoterd als onbestaande (Nieuwe vijver, Potvijver, Klein Laak en Laak vijver), met centraal in het dijkensstelsel het waterparterre (nr. 2349 tot 2352 als vijvers en nr. 2352, dijk als vijver) dat Ferraris (1774-1775) al registreerde.

Het domein onderging na de vergroting van de gebouwen, kadastraal opgemeten in 1855, nagenoeg geen wijzigingen. Dat blijkt ook uit de postkaart (11) van D. Hendrix uit Antwerpen met nog de hagen rond de vijvers, zoals de Corswarem ze honderdvijftig jaar voordien tekende en ook uit de Dépôt-kaart (opname 1870, uitgave 1878). De zwart-wit uitgave van 1911 (revisies van 1884 en 1908) noteerde een eiland in de driehoekige vijver bij het bosquet en één in de Nieuwe Vijver, op 1 km ten noordoosten van het kasteel. De stafkaart met de terreinopname van 1933 geeft nagenoeg hetzelfde beeld. In 1909 en in 1957 noteerde het kadaster wel veranderingen in de configuratie van de boerderij (12).

Het Looi vandaag

Zoals voorheen is het domein, met een nadrukkelijke impact op de vallei van de Demer, ingeplant in een bos- en waterrijk gebied, dat doorkruist wordt door dijken en dreven van 1500, 700, 550, 400 en

350 meter lengte. Het ligt ten zuiden van de dorpskern, op de noordelijke oever van de Demer en wordt begrensd door de Loyestraat, de Demer en de Schulensebaan. Het is vanaf de Loyestraat uit het noorden toegankelijk via een dreef van zomereik (*Quercus robur*), die uitmondt op een voorplein in gras met kiezelweg en een recente coniferen- en plantenborder aan de voet van de keermuur van de kasteelgracht. Vier rococo-voetstukken van blauwe hardsteen, vermoedelijk 18de-eeuws, staan op het erf. Dit moeten dezelfde zijn als op een foto van het oostelijk grasveld uit het begin van de jaren 1970 (13). Men bemerkt er verder enkele snoeivormen en twee beelden op sokkels.

Ten zuidoosten van het kasteel ligt nu een landschappelijk parkje uit einde 19de-begin 20ste eeuw, geopend op de valleibeemden met positiebomen en boomcoulissen aan de rand ervan. De uitgestrekte grasvelden met schaarse bomengroepen ter hoogte van de kasteelgracht, lopen tot aan de Demer. Vier beelden op vierkante voetstukken van blauwe hardsteen (uit de 18de eeuw ?), sieren de halve cirkel in het grasveld aan de voet van de brug naar het park. Twee maal twee snoeivormen, in het gras bij het bruggenhoofd in de voormalige parterretuin, markeren de as van de ganzenvoet in het verlengde van de gekanaliseerde Demer. De oostelijke teen valt samen met het tuinpad en de dreef naar de 'salle verte' in het bosquet. De zuidelijke teen is eerst tuinpad en wordt dan over de Demer verlengd in een 700 meter lange landweg, het restant van de reeds vermelde lange eikendreef naar de eigen boerderij in de Pannestraat (zie deel 1 Herk-de-Stad, Schullen, p. 103). Vanaf de Demerbrug ter hoogte van de kasteelboerderij ligt er een nog schaars beplante veldweg als secundaire as.

De oude moestuinsites bleven behouden: ten noordwesten van het kasteel, langs de toegangsdreef de vijfhoekige omhaagde tuin (perceel 2394) en een tweede rechthoekige, ten westen van de boerderij, met een fruitmuur van baksteen met pannen afdekking, 26 traveeën lang en geritmeerd door lisenen. Bij de driehoekige vijver ten noordoosten van het kasteel, werd in 1828 een Mariakapel gebouwd, "Sterkapel" genaamd, vrij toegankelijk in de Mei-maand.

BOMEN

Door de Belgische Dendrologische Vereniging (14) werden opgemeten: een tunnel van witte paarde-

kastanje (*Aesculus hippocastanum*) (217 cm), gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*) (156 cm), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (182, 196, 293 cm), okkernoot (*Juglans regia*) (124 cm), tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) (186 cm), Weymouthsden (*Pinus strobus*) (254 cm), gewone plataan (*Platanus x hispanica*) (322 cm), zomereik (*Quercus robur*) (211, 228, 257, 273, 296, 230 cm, allemaal van na de tweede wereldoorlog).

NOTEN

- (1) J. DE BORCHGRAVE d'ALTENA, *Décors anciens d'intérieurs mosans, deel 2: 1650-1780*, Liège, p. 102 vermeldt dat men 'in het park hier en daar het plan herkent van een tuinenproject door A. Carvout junior, uit 1776'; ook in de architectuur van het kasteel signaleert de auteur een bouwdeel, 'dat de aanzet was voor een totale vernieuwing in de 18de eeuw'. Uit zijn notitie kan men opmaken dat hij wel toegang verkreeg tot het kasteel en het vermelde aanlegplan moet daar bewaard zijn.
- (2) Sint-Truiden, AROHM, Archief Monumenten en Landschappen, fiche inventarisatie, 1976.
- (3) *Met Le Loup op reis. Limburg met een 18de-eeuwse bril bekeken. Tentoonstellingscatalogus*, Gent, 1993, p. 72. Zie ook *Bouwen door de eeuwen heen ...* deel 6N2, o.c., p. 612-616. Jan Willem (1721-1783), baron van der Heyden a Blisia, heer van Loye en Reekhoven, echtgenoot van Louisa Helena barones de Rosen, burgemeester van Luik in 1760 en commissaris van het land van Luik en het graafschap Loon, wordt met zijn portret vermeld in *Adel en kastelen van Limburg*, Tentoonstellingscatalogus, Hasselt, 1954, s.p.
- (4) De tekening werd niet gepubliceerd door de Saumery, maar figureert als getinte lithografie in *Les Délices du pays de Liège. Fac-similé des dessins complémentaires et restés inédits de Remacle Le Loup*, Luik, 1903.
- (5) P.L. DE SAUMERY (?), *Les Délices du país de Liège*, (Liège, 1744), Anastatische herdruk, Brussel, 1877, deel 4, p. 214.
- (6) Hasselt, RA, KP, nr. 438. Hasselt, AK, Primitief plan, s.d. door P.J. Nouwen; Verzamelplan van de gemeente, 1828, door G. Questienne en H.A. Neven.
- (7) Hasselt, AK, legger, 1844.
- (8) Het perceel nr. 2369, hooiland op het Primitief plan, was op de oudere werkschets nog twee percelen gescheiden door de kronkels van de Demer.
- (9) S. EN G. JELLICOE, *The Oxford companion tot Gardens*, Oxford, 1986, p. 63.
- (10) Hasselt, AK, Primitieve legger, 1844.
- (11) Hasselt, PBL, Dienst Documentatie.
- (12) Hasselt, AK, Opmetingsschetsen van 1855, 1909, 1957.
- (13) Hasselt, Provinciaal Centrum Cultureel Erfgoed, nr. 78/664.
- (14) Met dank aan de heer Philippe de Spoelberch.

BEZOEK: mei 1998, beperkt tot de Sterkapel.

LUMMEN: MOESTUIN

SCHALBROEKSTRAAT NR. 75

Traditionele elementen van de inrichting van kleine boerderijen: een omhaagde moestuin, bijenkorven en een boomgaard.

Gemengde haag van scherpe hultst (*Ilex aquifolium*), gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*), éénstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*) en haagliguster (*Ligustrum ovalifolium*) bij een traditioneel hoefetje met kleine moestuin, bijenkorven en kleine boomgaard. Het aangegeven jaartal 1801 dateert de schuur, die recenter is dan het huis.

LUMMEN: VILLATUIN

SCHULENSEBAAN NR. 8

Villatuin, voorheen met inrijhek, bij later achteraan uitgebreid eclectisch huis van 1902; met gazon, bomenrand, struikmassieven en enkele solitaire bomen.

Villatuin bij een notarishuis in eclectische stijl met initialen VK in de windwijzer en jaartal 1902. Het huis werd achteraan verbouwd en uitgebreid in de jaren 1950. Van het inrijhek bleven enkel de vierkante hekpijlers van baksteen metselwerk met sokkel, speklagen, hoekkettingen en bekroning van beton bewaard, niet het hek. Een lage, recentere laurierhaag begrenst de voortuin aan de straat en de oprit naar het hoger gelegen huis ligt in kiezel. De tuin heeft een bomenrand, enkele solitair en struikmassieven, onder meer rododendron in en aan de rand van de gazons.

BOMEN

Ondermeer zijn vermeldenswaard: een gewone zilverlinde (*Tilia tomentosa*) bedoeld als groenpaviljoen maar naderhand uitgegroeid; een treurbeuk (*Fagus sylvatica* 'Pendula'), een okkernoot met uitgescheurde tak (*Juglans regia*), twee tamme kastanjes (*Castanea sativa*), en verder ook scherpe hultst (*Ilex aquifolium*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), taxus (*Taxus baccata*), tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*), blauwe Atlasceder (*Cedrus libani* subsp. *atlantica* 'Glauca'), naast een aantal in de jaren 1950 aangeplante coniferen.

►
Typische villatuin van rond de vorige eeuwwisseling (foto O. Pauwels)

LUMMEN: DOMEIN VREEBOS, NU SINT-FERDINAND- INSTITUUT

SINT-FERDINANDSTRAAT NR. 1

Parkje in landschappelijke stijl, teruggaand tot het derde kwart van de 19de eeuw, restant van een voormalig buitengoed uit het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw.

'Vreebos', dat bij Ferraris (1774-1775) als een onbebouwde plek is opgetekend, wordt als "oud woonhuis met prachtig park, groenselhof en boomgaard" in 1862 verkocht. Het werd eigendom van de uit Mons afkomstige graaf Ferdinand (1820-1894) en zijn zuster gravin Marie-Thérèse Goupy de Quabeck (1826-1906).

De Dépôt-kaart (opname 1870, uitgave 1878) brengt het als 'château' in beeld: gebouwen rond een erf, ten zuiden een park en lustbos en ten noorden een moestuin en boomgaard. De ICM-kaart van 1884 geeft geen gewijzigd beeld. Het goed werd een tijdlang als buitenhuis gebruikt, tot het in 1895 bezit wordt van de Broeders van Liefde die er gebouwen toevoegen om in 1905 Instituut Sint-

▼ De Dépôt-kaart van 1870 noteert het Vreebosdomein in Lummen als anoniem kasteel met moestuin, boomgaard en park (Brussel, NGI)

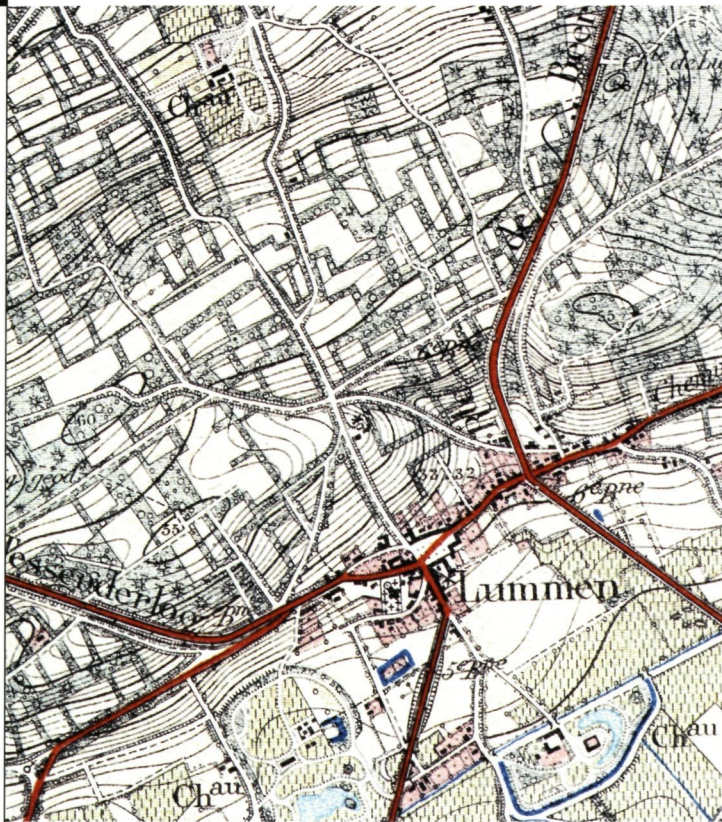

▲ De kaart van het ICM van 1884 met het Sint-Ferdinandusinstituut en park (Brussel, NGI)

Ferdinandus te worden. In 1939 werd er in een verzorgde interbellumarchitectuur een klooster, kapel en kantoorgebouw bijgebouwd, die vandaag nog bestaan. De stafkaart van 1951 noteert het goed als klooster en ten zuiden van de gebouwen strekt zich een park uit met een nieuwe padenstructuur.

Het Instituut ligt ten noorden van de dorpskern. Het park, op de noordelijke helling, kijkt dankzij een niveauverschil van ca 10 meter uit op het gebouwencomplex. Een landschapsbepalende dreef van tamme kastanje (*Castanea sativa*) vertrekt van het Instituut naar het hoger, zuidoostelijk gelegen Lindekensveld, waar zich een kapel bevond.

Het parkje is in oorsprong een grasveld met enkele solitairen, halfweg een dwarspad, een rondom gesloten bomengordel, een rondweg en een bescheiden parkbos ten zuidwesten. Als focus vandaag dient een wit H. Hartbeeld in een bloemperk tussen recente Californische schijnjuncypressen (*Chamaecyparis lawsoniana*). Het merendeel der grasvelden is nu in gebruik als dierenpark en speeltuin. Ten zuidwesten bevindt zich een ijskelder, vermoedelijk uit het einde van de 19de eeuw onder een bij de functiewerschuiving toegevoegde Lourdesgrot bij een bosje van gewone taxus (*Taxus baccata*) en tamme kastanje (*Castanea sativa*). Vanaf de grot loopt een laantje van krentenboompjes (*Amelanchier lamarckii*) naar het voormalig buitenhuis uit 1906.

▲ Op de stafkaart van 1933 ziet men drie van de vier kasteeldomeinen in Lummen: bovenaan het Vrebosgoed of Sint-Ferdinandusinstituut, onderaan links Het Hamel en rechts De Burg (Brussel, NGI)

BOMEN

Bomengordel bestaande uit Amerikaanse eik (*Quercus rubra*), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), gewone robinia (*Robinia pseudoacacia*), tamme kastanje (*Castanea sativa*) en zomereik (*Quercus robur*), en een parkbos van gewone beuk (*Fagus sylvatica*). Bij de woning: Italiaanse populier (*Populus nigra* 'Italica'). Verder ruwe berk (*Betula pendula*), gewone lijsterbes (*Sorbus aucuparia*), Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*), gewone trompetboom (*Catalpa bignonioides*), scherpe hulst (*Ilex aquifolium*) en magnolia (*Magnolia spec.*).

Als opgemeten exemplaren: tamme kastanje (*Castanea sativa*) (243, 241 en 292 cm) en bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (140 tot 300 cm). Als solitairen: één van twee mammoetbomen (*Sequoiadendron giganteum*) (490 cm), valse christusdoorn (*Gleditsia triacanthos*), kleinbladige linde (*Tilia cordata*), nordmann zilverspar (*Abies nordmanniana*).

► Een oude leipeer tegen de gevel van het boerenhuis in de Pastorijstraat

BEZOEK: augustus 1995

LUMMEN, LINKHOUT: TRADITIONEEL ERFJE KAMMENSTRAAT NR. 25

Traditionele moestuin uit het begin van de 20ste eeuw.

Het hoort bij een langgestrekt hoevetje met buxus (*Buxus sempervirens* subsp. *sempervirens*) bij de zijgevel langs de straat.

LUMMEN, MELDERT: PASTORIJSTRAAT

Oude leipeer, tegen een huis van 1894.

De oude leipeer tegen de zijgevel van een huis dat in 1894 werd geregistreerd (1), zou wel eens rond 50 jaar oud kunnen zijn.

NOOT

(1) Hasselt, AK, Opmetingsschets.

◀ Een zeldzaam
bewaard traditioneel
boerenfje, in 1995
(Lummen, Linkhout,
Kammenstraat
nr. 25)

Opglabbeek

1. Kapelstraat Nr. 1, Voormalige Pastorietuin 189 p.

OPGLABBEEK: VOORMALIGE PASTORIJ KAPELSTRAAT NR. 1

Omgrachte pastorijsite met oude moerascipres als enig overblijfsel herinnerend aan een historische site.

Enkel de moerascipres (*Taxodium distichum*) is voor deze oude omgrachte site van de Norbertijnerpas-

torij vermeldenswaard. Bij een blikseminslag in de jaren 1950 verloor hij zijn top. Er werd een nieuw gemeentehuis gebouwd en een nieuw plein aangelegd ten koste van de tuin.

BESCHERMD: De voormalige witherenpastorie (gemeentehuis), met uitzondering van de rechteraanbouw, als monument op 9 maart 1983. Het gemeentehuis met omgevende tuin als dorpsgezicht, op 9 maart 1983.

◀ De moerascipres in de voormalige pastorietaanbouw van Opglabbeek (foto O. Pauwels)

Tessenderlo

	P.
1. Tessenderlo: Markt Nr. 8, Herenhuistuin	191
2. Tessenderlo: Schoterweg Nr. 420-422 Villatuin	191
3. Engsbergen: Asdonkstraat Nr. 41 en Molenstede
(Diest), Groot Asdonk of Engels hof	193
4. Engsbergen: Goor nr. 2: Voormalige Pastorietuin	197

TESSENDERLO: HERENHUISTUIN

MARKT NR. 8

Ommuurde tuin bij een herenhuis van 1848 met resterend paviljoen vermoedelijk uit 1884 en enkele oude bomen.

De beboomde en ommuurde tuin met tuinpaviljoen hoort bij een herenhuis, dat in 1848 op het kadaster verschijnt en in 1884 verbouwd wordt (1), en is nu deels ingericht als parkeerplaats. De tuin ligt achter de rijwoning maar grenst toch aan twee straten: de bakstenen muur aan de Schoterweg, vermoedelijk uit de periode van de verbouwing, vormt de grens op de lange zijde ten zuiden en een recentere afsluiting aan Kolmen vormt de korte oostelijke grens. Zoals hij er nu bij ligt is het een povere restant van wat eens een belangrijke tuin in het dorp moet zijn geweest. Van die aanleg blijven enkele oude bomen over en een tuinpaviljoen, vermoedelijk ook uit 1884. Het paviljoen is een wit geschilderd, open paviljoen met rustiek karakter, te danken aan het tentdak dat door zes boomstammen wordt gestut. Het heeft een verhoogde sokkel met treden. Paden en grasveld zijn ingenomen door parkeerplaatsen.

BOMEN

Bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), gewone beuk (*Fagus sylvatica*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), gewone taxus (*Taxus baccata*), ge-

▼
Het tuinpaviljoen
van de tot parkeer-
plaats gedegra-
deerde heren-
huistuin
(foto O. Pauwels)

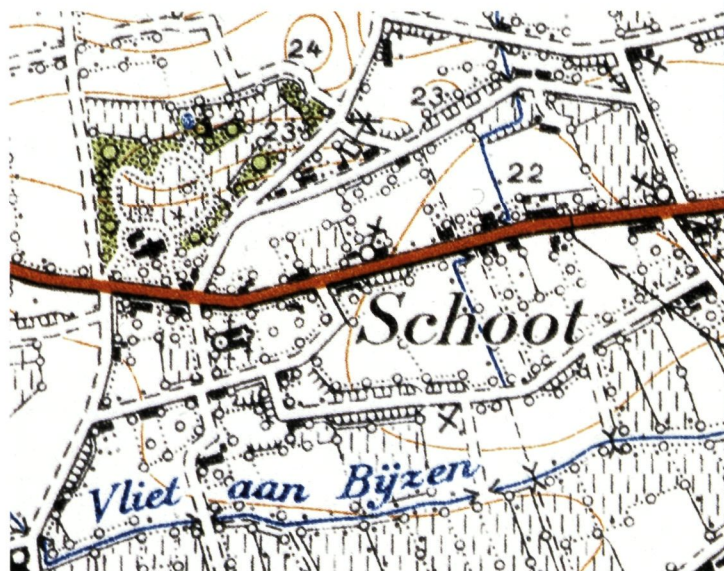
wone es (*Fraxinus excelsior*), ginkgo (*Ginkgo biloba*), scherpe hulst (*Ilex aquifolium*), Ierse taxus (*Taxus baccata* 'Fastigiata') en een monumentale Amerikaanse gleditsia (*Gleditsia triacanthos* 'Fastigiata Tortuosa') met omgekeerd piramidale kroon (323 cm), Belgische kampioen.

TESSENDERLO: VILLATUIN

SCHOTERWEG NR. 420-422

(niet toegankelijk voor het publiek)

Bomenrijk parkje bij een voormalig buitenhuis uit 1903, nu in drie eigendommen gesplitst.

▲
De stafkaart van
1933 toont het
villapark aan de
Schoterweg in
Tessenderlo
(Brussel, NGI)

Het parkje hoort bij een villa uit 1903 gebouwd in 'Normandische' stijl; de letters A.V. in de windwijzer van de toren zouden naar verluidt naar de bouwheer verwijzen die het goed als buitenhuis liet optrekken. Sedert 1960 is de aanvankelijk erg ruime kavel in meerdere eigendommen verdeeld. Aanvankelijk bestond het uit een grasveld bij het huis, een rondweg als wandeling, achter aan vijvers, het geheel omzoomd door een brede rand van bomen. De stafkaart van 1939 (terreinopname 1933) geeft een mooi beeld van de oorspronkelijke toestand: het parkje strekt zich uit ten noorden van de villa en haar bijgebouw, heeft een oprit ten oosten en één ten westen, die achter de constructies samenkomen en een rondweg vormen met een pad naar de

▲
Het parkje van de
villatuin Schoterweg
nr. 420-422
(foto O. Pauwels)

vijver. Het centraal grasveld heeft een bomengordel met een open zichttas naar het noordoosten.

BOMEN

In de oostelijke kavel voorkomende soorten: Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*) als onderbegroeiing, groepje van zeven bruine beuken (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), gewone catalpa (*Catalpa bignonioides*), gewone beuk (*Fagus sylvatica*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), Hollandse linde (*Tilia x vulgaris*), kleinbladige linde (*Tilia cordata*), een mooie *Magnolia x soulangeana*, Noorse esdoorn (*Acer platanoides*), grootbladige hulst met geelgerand blad (*Ilex x altaclarensis* 'Golden King'), tamme kastanje (*Castanea sativa*), zilverlinde (*Tilia tomentosa*), zomereik (*Quercus robur*).

Naaldbomen in een kring opgesteld met nordmann zilverspar (*Abies nordmanniana*), fijne spar (*Picea abies*) en Californische schijncipres (*Chamaecyparis*

lawsoniana) (280 cm aan de voet). Zeer mooie Noorse esdoorn (*Acer platanoides*) (270 cm), treurberk (*Betula pendula* 'Youngii') (111 cm), tamme kastanje (342 cm), Californische schijncipres (160 cm), Sawaraschijncipres (*Chamaecyparis pisifera*) (134 cm), zeer mooi exemplaar bruine beuk (280, 388 cm vork op 3 meter), gewone beuk (337 cm), goudlork (*Pseudolarix amabilis*) (140 cm), Amerikaanse eik (*Quercus rubra*) (170 cm).

De westelijke kavel is minder bomenrijk maar uitgestrekter (3.50 ha) en heeft achteraan twee vijvers en een sparrenplantage. Veel Amerikaanse eik, gewone en bruine beuk, Hollandse linde (*Tilia x vulgaris*), moeraseik (*Quercus palustris*), gewone taxus (*Taxus baccata*), gele treurwilg (*Salix x sepulchralis* 'Tristis'), en een mooi exemplaar van Noorse esdoorn (409 cm).

De kavel aan de Paddenhoekstraat kon niet worden bezocht.

TESSENDERLO, ENGSBERGEN: GROOT ASDONK OF ENGELS HOF

ASDONKSTRAAT NR. 41
TE MOLENSTEDE (1)

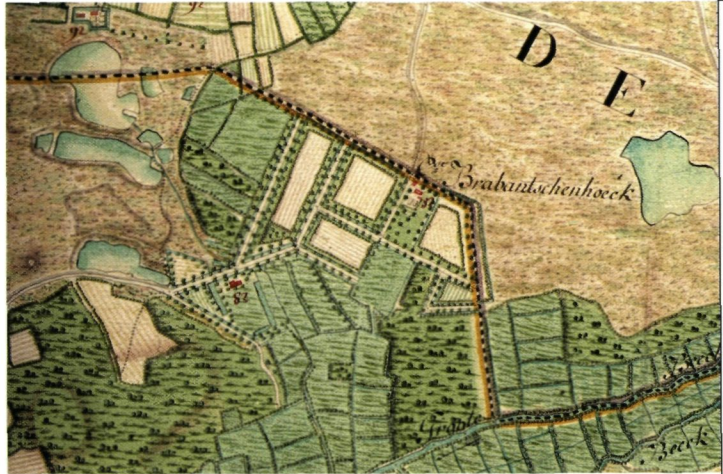
(niet toegankelijk voor het publiek)

'Jardin anglais' van 6 ha naast een in 1760 gebouwde hoeve met buitenhuis, aangelegd rond 1810 op een oude kleiwinning, gelegen op de grens van Limburg en Brabant; labyrint van eilandjes, landtongen, landengten, kanaaltjes, miniatuurbinnenzeeën, heuveltjes, slingerende paden tussen bemoste walletjes, rododendronmassieven...; enkele zeldzame soorten eik.

Een hoeve met speelhuis

De hoeve van Groot Asdonk werd rond 1760 door Arnold Cox gebouwd op de 'Brabantse Hoek', een gebied van natte podzolbodems (2), heide en vennen, op de grens met Tessenderlo-Engsbergen, toen nog prinsbisdom Luik (3). Bij de hoeve hoorden circa 80 hectare weiden, beemden, bossen en heiden. Cox was jurist en drossaard van Diest, maar stamde uit een Maaslands geslacht, waaruit de rentmeesters van Alden Biesen werden gerecruiteerd (4). In 1779 verdeelde hij zijn goederen tussen zijn kinderen. Asdonk kwam toe aan Godfried-Edmond, kanunnik te Maastricht, die ongeveer de helft van het jaar in Groot Asdonk verbleef (5). Bij zijn overlijden in 1801 werd het goed geërfd door zijn broer Jean-Edmond en na diens dood in 1803 door zijn twee dochters Jeanne en Agnes, getrouwd met respectievelijk de broers Guillaume-François en Henri-Augustin van den Hove, voorouders van de huidige eigenaars.

De ontginning van Asdonk (6) beantwoordt aan het klassieke model dat we terugvinden bij talrijke ontginningen in de Kempen tijdens de tweede helft van de 18de eeuw: grote rechthoekige percelen gescheiden door brede met eiken of beuken beplante dreven. Groot Asdonk (te onderscheiden van een tweede, later gebouwd Klein Asdonk 300 m naar het zuidwesten) omvat op de Ferrariskaart (1774-1775) drie losstaande gebouwen: de hoofdvleugel evenwijdig met de voorliggende dreef en de latere provinciegrens, een stal of schuur dwars op de dreef ten westen daarvan en een achterin gelegen bakhuis aan de andere zijde. Deze configuratie komt onveranderd voor op de Primitieve kadasterkaart, circa

1820. Uit de kadastrale legger (7) blijkt bovendien dat de hoofdvleugel twee woningen omvatte en nog steeds omvat: naast de pachterswoning ook een "speelhuis". Groot Asdonk was dus van meet af aan ook een buitenverblijf of een huis van plaisantie. Vermoedelijk is het huidige gebouw (vijf traveeën, twee-en-een-halve bouwlaag, schilddak) het resultaat van een geslaagde verbouwing van een éénlaags classicistisch huis (8). De zware arduinen omlijstingen van vensters en deuren, typisch voor de Maaslandse stijl, herinneren wellicht aan de herkomst van de bouwheer. Dat het kleine, losstaande gebouw ten zuiden de oudste kern zou zijn van het complex (9) blijkt uit geen enkel archiefstuk. De 7 imposante zomereiken (*Quercus robur*) (plus 1 in

▲
Een grootschalig patroon van dreven en akkers rond het pas gebouwde Groot Asdonk, op de Ferrariskaart (Brussel KB, KP)

▼
Groot Asdonk: het hoge 'speelhuis' links, de pachterswoning met opkamerje rechts, in de schaduw van eeuwenoude zomereiken (foto Roger Deneef, 2002)

▲ Een 6 m hoge heuvel op een schiereilandje in het 'Engels Hof' van Groot Asdonk, centraal uitzichtpunt, ideale locatie voor een prieel of een paviljoen (foto Roger Deneef)

het bos) die op een rij voor het gebouw de provinciegrens markeren, zijn waarschijnlijk even oud als de Asdonkhoeve zelf.

Groot Asdonk behoorde bij de opstelling van het kadaster (1820-1830) toe aan Guillaume-François van den Hove, echtgenote van Jeanne Cox. Hij was grootgrondbezitter, lid van de Provinciale Staten en burgemeester van Diest van 1817 tot bij zijn dood in 1826 (10). Toen werden het burgemeesterschap, de zetel in de provincieraad en Asdonk overgenomen door zijn broer Henri-Augustin, lid van de Tweede Kamer van het Verenigd Koninkrijk en, in 1830, van het Congres (11).

De stafkaart van 1933 is wellicht de meest getrouwe weergave van het Engels Hof. Het is een labyrint van eilandjes, landtongen, landengten, kanaaltjes die soms uitwaaiëren in miniatuurbinnenzeeën, heuveltjes, uitbundig slingerende paden tussen bemoste walletjes, brugjes, plotse doorkijken ... dit alles binnen het bestek van een bijna rechthoek van ongeveer zes hectare. Geen theepaviljoenen, teveel Amerikaanse eik, te weinig esdoorns (bijvoorbeeld Japanse) of *Pinus*-soorten, maar tijdens een natte zomer als die van 2002 is de illusie overweldigend, niet alleen omwille van het mos dat de walletjes langs de paden en de heuveltjes bedekt, ook de bomen en struiken, vooral de gewone beuk (*Fagus*

sylvatica) die er wel zeer ongewone vormen en groeiwijzen ten toon spreidt, knoestige, getormenteerde stammen – soms met een bijna witte schors – schilderachtig uitschietende stronken, grote rododendronmassieven (steevast de gewone *Rhododendron ponticum*). Wat meer variatie, bijvoorbeeld met 'Harde Gentse' azalea's, zou de 'Japanse' ambiance alleszins ten goede komen.

Het 'Engels Hof' werd aangelegd in opdracht van Guillaume-François Van den Hove en wordt schematisch weergegeven op de Primitieve kadasterkaart van Tessenderlo, sectie D derde blad, opgemeten door P.J. Sotiau in 1827. Een 'jardin à l'anglaise' - het vroegste type van landschappelijke tuin in onze gewesten – zoals het kadaster vermeldt, op een zo desolate en afgelegen plaats als de Brabantse Hoek is op zijn minst een merkwaardigheid. Gezien de topografie die hierboven werd beschreven is de omschrijving 'jardin anglo-chinois' hier wellicht nog meer op zijn plaats. Hiermee doet men op een interpretatie van de Engelse landschapstuin die in Frankrijk opgang maakte na de publicatie van William Chambers' *Design of Chinese Buildings* (1757) en *A Dissertation on Oriental Gardening* (1772). De Engelse landschapstuinen zouden vooral geïnspireerd zijn door Chinese modellen (12). In de praktijk leidde dit tot de creatie van eerder kleinschalige, gesloten, welomlijnde tuinen met een woelige topografie en een overdaad aan artefacten en 'fabriekjes', vaak 'chinoiseries': pagodes, boogbrugjes, paviljoens... vaak naast of los van het landhuis.

De orale traditie binnen de familie van den Hove maakt gewag van een eigen, op de antieke mythologie gebaseerde toponymie en zelfs van een tempeltje, maar daar is niets meer van overgebleven. Volgens dezelfde bron zou een groot gedeelte van het plantsoen in het Engels Hof van Groot Asdonk afkomstig zijn uit de kwekerij van Joannes Hermans, die verdergezet werd door François de Pierpont van Herk-de-Stad. Dit domein de Pierpont of Olmenhof is vandaag het gemeentepark (zie deel 1, p. 91), dat één van de belangrijkste dendrologische collecties van België bezit en waar al vroeg in de 19de eeuw een boomkwekerij bestond (13). Dit verhaal lijkt niet onwaarschijnlijk, want de Pierpont was gehuwd met een achternicht van Hermans, Adèle van den Hove.

Van het Engels Hof van Asdonk zijn geen 19de-eeuwse afbeeldingen bekend. Toen de fotografie in de mode kwam was de belangstelling voor derge-

lijke tuinen al lang verdwenen. De huidige bruggetjes zijn ordinaire (op één na) vlakke, houten constructies; op de 6 m hoge heuvel op een van de schiereilandjes staat geen paviljoen maar de (betonnen) resten van een banale zitbank; de struikétage blijft beperkt tot grote rododendronmassieven, maar de enkele struiken Pontische azalea (*Rhododendron luteum*) en schijnels (*Clethra alnifolia*) zijn misschien overblijfsels van een meer gevarieerde beplanting. Oudere exemplaren van bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') en amberboom (*Liquidambar styraciflua*) zorgen voor kleuraccenten. Aan de rand van het 'hof' staan enkele zeldzame eikensoorten: *Quercus imbricaria* en een bastaard daarvan, *Quercus x leana*, en enkele oude Corsicaanse dennen (*Pinus nigra* subsp. *Laricio*).

Het Engels Hof zou met behulp van lokale arbeidskrachten aangelegd zijn tussen 1806 en 1809 naar ontwerp van een Luikenaar, Georges de Lance, die bij de aanleg van promenades in Spa al zijn sporen had verdiend (14). Hieromtrent is verder onderzoek noodzakelijk.

Misschien heeft Guillaume-François van den Hove zijn Engels Hof wel laten aanleggen om een erg prozaïsche reden. Asdonk ligt in een gebied van natte, zandlemige podzolen die bovendien gekenmerkt worden door een leemsubstraat op geringe diepte (15). Deze leemlaag werd mogelijk gebruikt om Groot Asdonk mee te bouwen (16). Het resultaat was een 'wasteland', een verzameling plassen en hopen, ideaal uitgangspunt voor een *jardin anglo-chinois*.

▲
Het Engels Hof van
Groot Asdonk
(foto R. Deneef)

► Het merkwaardig regeneratievermogen van beuken in het 'Engels Hof' van Groot Asdonk (foto Roger Deneef)

BOMEN

Opgemeten exemplaren: zomereik (*Quercus robur*) (400 en 357 cm); *Quercus x leana* (197 en 303 cm), *Quercus imbricaria* (239 cm) en zilversdoorn (*Acer saccharinum*) (357 cm).

BEZOEK: augustus 1997; augustus 2002.

NOTEN

- (1) Dit artikel verscheen reeds in het tijdschrift M&L, 2004, nr. 4, p. 00 op naam van Roger Deneef, Chris De Maegd, Norbert van den Hove d'Ertsenryck en André Cresens.
- (2) L. BAEYENS, *Bodemkaart van België: kaartblad Tessenderlo 61W*. Centrum voor Bodemkartering, 1960, p. 34-35.
- (3) F. CLAES, *Bijdrage tot de toponymie van Schaffen en Molenstede. Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie LXVIII*, 1996, p. 83. U. ARNOLD e.a., *De Balije Biesen in het Rijn-Maasgebied*, Gent, 1993, p. 75 e.v.
- (4) U. ARNOLD e.a., *De Balije Biesen in het Rijn-Maasgebied*, Gent, Snoeck-Ducaju, 1993, p. 75 e.v.
- (5) J. en A. DE WALQUE, *Histoire contemporaine de la famille van den Hove d'Ertsenryck*, 1959, p. 25-26; zie ook: R. VAN DESSEL, *Engsbergen, 850 jaar geschiedenis*, Tessenderlo-Engsbergen, 1984, p. 93-95.
- (6) De hoeve Klein Asdonk, circa 600 m naar het zuidwesten, bevindt zich buiten deze zone van grote blokpercelen; al hoewel ze wordt afgebeeld op de Ferrariskaart (1774-1775), zou ze volgens CLAES, *o.c.*, p. 83, pas in 1827 gebouwd zijn.
- (7) Brussel, AK, legger van Schaffen.
- (8) Van deze verbouwingen, onder meer de toevoeging van een travee, is in het archief van het kadaster niets terug te vinden.
- (9) Zoals vermeld in: J. en A. DE WALQUE, *o.c.*, p. 25.
- (10) M. VAN DER EYCKEN, *Geschiedenis van Diest*, Diest, 1980, p. 263-264.
- (11) *Livre d'or de l'ordre de Léopold et de la Croix de fer*, I, Bruxelles, 1858, p. 374; Brussel, AK, oudste kadastrale legger Schaffen.
- (12) G. en S. JELLICOE e.a., *The Oxford companion to gardens*. Oxford, New-York, 1986, p. 298-299; M. H. BENETIERE, *Jardin – vocabulaire typologique et technique*, Paris, 2000, p. 49.
- (13) J.C. BAUDOUIN e.a., *Bomen in België. Dendrologische inventaris 1987-1992*, Stichting Spoelberch-Artois i.s.m. de Belgische Dendrologische Vereniging, 1992, p. 288.
- (14) Deze datering zou uit niet nader gespecificeerde akten kunnen worden afgeleid, aldus J. en A. DE WALQUE, *o.c.*, p. 27.
- (15) Volgens de bodemkaart: "matig natte lemig-zandgronden met duidelijke humus of ten ijzer B horizon en een leemsubstraat op geringe of matige diepte (ISdg)".
- (16) F. CLAES e.a., *Geschiedenis van Molenstede*, Molenstede, 1993, p. 86.

TESSENDERLO, ENGSBERGEN: VOORMALIGE PASTORIE- TUIN

GOOR NR. 2

Enkele poevere restanten van de voormalige pastorietauin.

Het pastoriegoed verschijnt op het Primitief kadastrerplan van 1827 (1) als een naast de kerk gelegen als tuin genoteerd vierkant terrein (perceel nr. 1011) met huis en bijgebouwen (nr. 1007) rond een langwerpig erfje, en een smalle tuinstrook (nr. 1010) aan de straat. Het huis is vandaag herbestemd als residentie 'De Wingerd' en van de omgeving blijven enkele elementen van de oude situatie over, onder meer de hagen op de perceelscheiding die sterk werden ingesnoeid om verjonging te stimuleren. Het zijn hagen van gewone beuk (*Fagus sylvatica*) ten noorden bij het kerkhof en ten westen bij de parking en bij het wijkcentrum en van gewone taxus (*Taxus baccata*) ten zuiden en ten oosten aan de straatzijde. Een overeind gebleven Lourdesgrot van cementen rotsblokken herinnert nog aan de vroegere functie van pastorietauin.

BOMEN

Bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), buxus (*Buxus sempervirens*), scherpe hulst (*Ilex aquifolium*), gewone plataan (*Platanus x hispanica*), Pontische rododendron (*Rhododendron ponticum*), gewone taxus (*Taxus baccata*) en zomereik (*Quercus robur*) zijn overblijfsels van de oude pastorietauin.

NOOT

(1) Hasselt, AK, Primitief plan door Sotiau, terreinopname beëindigd in 1827.

▲ De monumentale zuilvormige valse christusdoorn in Tessenderlo (foto O. Pauwels)

Zonhoven

	p.
1. Zonhoven: Dorpstraat Nr. 29, Voortuinhek	199
2. Zonhoven: Klapstraat nr. 4 en 8	199

ZONHOVEN: VOORTUINHEK

DORPSTRAAT NR. 29

Voortuinhek bij een herenhuis van 1898.

Het vrijstaand, ruim herenhuis in het centrum van het dorp, werd op het kadaster geregistreerd in 1898, na de sloping en herverkaveling van een oudere, uit twee vleugels bestaande constructie (1). Het is een typische dorpswoning opgetrokken in een vrije interpretatie van de traditionele stijl, voorafgegaan door een smalle voortuin met hek. Het smeedijzeren hek is gevat tussen de buurhuisgevel rechts, en een bakstenen pilaster links. Het is een vast hek met onder-, tussen- en bovenregel, spijlen met lanspunt en onderspijltjes met vlampunten. Het telt vijf traveeën en is geritmeerd door samengestelde stijlen; ze zijn gevormd door twee op een krul eindigende vierkante staven die bovenaan samengebonden zijn met een hogere tussenspijl met lanspunt, geflankeerd door gespiegelde volutes en C-motieven in twee registers boven elkaar. Het poorthek is verdwenen.

NOOT

(1) Hasselt, Opmetingsschetsen.

▲ De voortuin met straathek bij het herenhuis van kort voor 1898

ZONHOVEN: KLAPSTRAAT NR. 4 EN 8

Tuinstoffering met paviljoens, beelden en grotten behorend tot de volkskunst, bij twee huizen van 1944 en 1946.

Deze twee bizarre alleenstaande huizen, respectievelijk 'Sprookje' en 'Cortenshof' genaamd, werden volgens de gemeentelijke brochure in 1944 en 1946 gebouwd door de broers Armand en Emile Cortens. De vormgeving van de huizen en de uitrusting van de tuinen zijn een uiting van de fantasierijke volkscultuur en ze illustreren tevens het archetypisch gehalte van chinoiserieën, paviljoenen, beelden, grotten en pseudo-takkenconstructies (zie inleiding p. 24).

◀ De tuinen van de Klapstraat nr. 8 'Cortenshof', in 1981 en in 2004

Zutendaal

1. Vijverplein Nr. 2, Pastorietuin	P. 201
--	-----------

ZUTENDAAL: PASTORIETUIN

VIJVERPLEIN NR. 2

Beboomde, omgrachte site met recent gerestaureerde pastorie van 1783, poortgebouw van 1661 en 19de-eeuws koetshuis, gelegen aan een erf met nieuwe aanleg uit de jaren 1990.

Het kaartboek van de abdij van Averbode (1) bevat een mooie figuratieve voorstelling door C. Lowis uit 1650-1680 van de pastorie van Zutendaal met haar neerhof-opperhofstructuur. De pastorie beslaat een ruime kavel, ten westen van de kerk, deels beschermd door een muur, deels door een gracht die door een bomenrij is gedubbeld. Een brug geeft via een poortgebouw toegang tot het neerhof met dienstgebouwen die door een muur met het poortgebouw zijn verbonden. Een ophaalbrug voert over de gracht naar het opperhof. Dat bezit binnen zijn muren belangrijke tuinen en een huis met barokke kenmerken en de allures van een klein kasteel, de witheren van Averbode waardig. Een boomgaard strekt zich tussen beide grachten uit en aan de overzijde ligt een overtuin, in de legende van de kaart aangeduid als 'den koolhoff'. De tweeledige structuur van dit gegeven bleef door de jaren heen onveranderd.

Na de bouw van de huidige pastorie in 1783 beantwoordde de dispositie op het opperhof aan het in de 18de eeuw geliefde "*vivre entre cour et jardin*" volgens "*bienséance en convenance*" naar Jean François Blondel. Dit leest men nog af op de Primitieve kadastrerkaart van 1812 door landmeter Lefebvre (2). De nieuwe pastorie (perceel nr. 30) kijkt vooraan uit op het oude, als voorkoer opgevatte neerhof (nr. 29) en achteraan op een tuin met paviljoen (nr. 31). Naderhand werden de grachten (nr. 27) voor een deel gedempt.

Vandaag ligt het omgracht, langgerekt oost-west georiënteerd pastoriegoed op de Molenbeek, ten zuidoosten aan de Heibergstraat. Het is nog steeds een bomenrijke site in het centrum van het dorp, met de pastorie uit 1783, een koetshuis uit de 19de eeuw, en het oude poortgebouw uit 1661.

Erf voortuin en tuin werden heraangelegd naar aanleiding van de restauratie der gebouwen in de jaren 1990. Toen ook werd de buitenste ringgracht hersteld. De erekoer (het oude neerhof) is nu opgesplitst in een modieus tuintje bij de huisgevel, een

oprit in asfalt, een parkeerplaats in rode steenslag, een grasveld met herplaatste zonnewijzer, een povere rotsfontein en een bloemperk. Aan de straatkant is er een gesnoeide haag van bruinbladige zuurbes en de gracht kreeg een nieuwe beschoeiing.

Achteraan in de tuin, bechaduw door hoge boomkruinen en in de as van de achterdeur staat een houten paviljoen onder een tentdak van kunstleien, met in de achterwand een muurschildering met landschap. Het is nu als kapel in gebruik, moet uit de 19de of begin 20ste eeuw dateren en is vermoedelijk de plaatsvervanger van het paviljoen op de kadastrerkaart.

BOMEN

Fijne spar (*Picea abies*), okkernoot (*Juglans regia*), gewone robinia met geel blad (*Robinia pseudoacacia* 'Frisia'), ruwe berk (*Betula pendula*), Servische spar (*Picea omorika*).

NOOT

(1) E. VAN ERMEN, *Het kaartboek van Averbode (1650-1680)*, (Cartografische en iconografische bronnen voor de geschiedenis van het landschap in België), Brussel, 1997, p. 180-181.

BEZOEK: juni 1997

BESCHERMD: Op 20 december 1943 het landschap gevormd door de pastorie van de Onze-Lieve-Vrouweparochie met haar omgeving. Als monument, op 15 december 1982, de witherenpastorie, zijnde het woonhuis, het poortgebouw met duiventoren, het koetshuis en de kalkstenen hoekpijlers.

▲ Het Primitief kadastrerplan uit 1812 illustreert de ook bij pastoors eeuwse dispositie van het wonen tussen koer en tuin (Hasselt, AK) geliefde 18de-

RÉSUMÉS

AS, NIEL BIJ AS: CITE-JARDIN TER HEIDE, LINDENSTRAAT

Cité-jardin de 1953 avec influence du mouvement moderniste.

BERINGEN: KIOSKPLEIN

Square, récemment renové et situé à l'ouest de la Koolmijnlaan, aménagé par la compagnie minière, comme avant-cour et noyau d'une cité-jardin de 1927.

BERINGEN: KOOLMIJNLAAN

Parc d'environ 7 ha, jadis jardin du directeur de la mine, aujourd'hui parc communal et maison ruineuse, datant du début du 20e s avec altérations plus récentes.

BERINGEN, BEVERLOO: LAAN OP VURTEN

Place semi-circulaire d'une cité-jardin minière, d'où convergent sept rues, datant du milieu du 20e s.

BERINGEN, KOERSEL: CHATEAU QUANONNE, PASTORIJSTRAAT NR. 2

Petit parc paysager d'environ 3 ha de la seconde moitié du 19e s, élargi vers 1900, près d'une maison de maître avec noyau de la seconde moitié du 18e s, remanié en 1850 et avec dépendances plus récentes.

BERINGEN, KOERSEL: PASTORIESTRAAT NR. 49

Jardin de curé avec ceinture d'arbres d'environ 1900 et un chemin d'église en berceau avec grille d'entrée d'une cure daté de 1655, remanié au 18e, 19e et 20e s.

BERINGEN, KOERSEL: FONTEINTJESSTRAAT, JARDIN DE PELERINAGE

Jardin de pèlerinage des années 1950.

BERINGEN, KOERSEL: KOERSELDORP NR. 24

Potager et bouquetier près d'une maison villageoise de 1856, ayant une glycine en façade à front de rue.

BERINGEN, KOERSEL: KOERSELDORP NR. 32

Jardin de villa avec pelouse et haute ceinture d'arbres du début du 20e s.

BERINGEN, PAAL: GESTELSTRAAT NR. 81

Potager entouré de haies et restes d'un verger, probablement du 19e s.

BERINGEN, PAAL: BEVERLOSESTEENWEG NR. 19:

Haie et quelques vieux arbres fruitiers, restes d'un ancien site de jardin, probablement du 19e s.

BERINGEN, TERVANT: PASTOOR GRAUSTRAAT

Quelques hauts arbres déterminant le site datant d'environ 1930.

DIEPENBEEK: GANZESTRAAT/HOEK TIERSTRAAT

Bel exemple d'un topiaire près d'une ferme du 20e s.

DIEPENBEEK: HOOGKEIZEL NR. 48

Petit parc boisé sur site historique, aménagé au 19e s près d'un pavillon de chasse, partie d'une ferme plus ancienne.

DIEPENBEEK: KEIZEL

Restes d'un petit parc d'une ferme bourgeoise du 19e s dont les bâtiments ont été renouvelés.

DIEPENBEEK: KRUISSTRAAT NR. 36 en 49.

Éléments et aménagement traditionnels près de deux fermettes du 19-20e ss.

DIEPENBEEK: LUTZELUSSTRAAT NR. 48

Petit potager près d'une grange en pisé des 19-20e ss.

DIEPENBEEK: DOMEIN DE HEUSCH, ONZE-LIEVE- VROUWESTRAAT NR. 18-22.

Reste important d'un parc en style paysager de la fin du 19e s, partie de l'ancien château de Heusch.

DIEPENBEEK: RUSSELBEEKSTRAAT NR. 2, EN FACE DE PEPERSTRAAT

Petit potager et aménagement traditionnel de la cour d'une ferme en pisé des 19-20e ss.

DIEPENBEEK: KASTEEL VAN DIEPENBEEK, STATIONSTRAAT

Parc paysager (4 ha) aménagé pendant le dernier quart du 19e s, près du château avec ancienne ferme et grange des 17 et 18e ss et un donjon du 15e s, renouvelé au 18eme.

GENK: CITE-JARDIN TERMIEN, DOMINIKANENLAAN EN RODENBACHLAAN

Ancienne cité minière du type cité-jardin de 1922-30 et après 1947 avec haies et arbres comme éléments reliants.

GENK: HASSELTWEG ZONDER NUMMER.

Quelques vieux arbres près d'une petite ferme en pisé.

GENK: ECOLE SAINT-JOSEPH, HASSELTWEG NR. 383

Pinède, étoile et potager d'un couvent du début du 20e s.

GENK: VLAKVELDPLEIN

Place publique, centre d'une cité-jardin de 1949-1957, sous influence du mouvement moderne pour son aménagement.

GENK, WINTERSLAG: MARGARETHALAAN

Cité minière bâtie en plusieurs campagnes entre 1913 et 1947, avec double rangée d'arbres et pelouse marquant l'avenue principale et les bâtiments communs groupés autour de la place centrale.

GENK, ZWARTBERG: ARBEIDSTRAAT

Jardins populaires, derniers témoins des temps passé.

GENK, ZWARTBERG: COCKERILLPLAATS

Place publique avec bel aménagement, entrée d'une cité minière.

GENK, ZWARTBERG: TUINWIJKPLEIN,
DELCOURTPLAATS

Place publique et quatre rues plantées d'arbres, dans une cité minière.

GENK, ZWARTBERG: MARCEL HABETSLAAN

Avenue imposante plantée de cinq rangées d'arbres, séparant les villas et jardins du cadre du personnel minier des bâtiments industriels.

GENK, BOKRIJK: DOMAINE PROVINCIAL BOKRIJK,
HERKENRODEPLEIN

Domaine de plus de 540 ha, acheté par la province en 1938 et comprenant: le parc paysager de la fin du 19e s près du château de la même époque avec dépendances et potager; le Musée de plein air ouvert depuis 1954; l'Arboretum des années 1950 avec le Musée d'histoire naturelle de 1970; la Réserve naturelle De Wik; et enfin des zones de sport, jeux et récréation. Le tout est situé sur un site boisé avec plantations expérimentales de variétés exotiques et zones naturelles extensives.

HAM, OOSTHAM: HELDENPLEIN NR. 2

Grand jardin d'une maison de maître entouré de murs et situé au centre du village.

HAM, OOSTHAM: NIJVERHEIDSLAAN NR. 47

Jardin arboré côté rue avec grille d'entrée et haie près d'une villa du début du 20e s.

HAM, KWAMOL: LEUGENSTRAAT NR. 5

Jardin entouré de murs, de la seconde moitié du 20e s, près d'une cure ancienne, datant du 17ème jusqu'au 20e s.

HASSELT: BADDERIJSTRAAT

Rare orme d'environ 1890, déterminant le site.

HASSELT: BAMPPLAAN NR. 17

Grilles et piliers en style néoclassique de la seconde moitié du 19e s.

HASSELT: DE GERLACHESTRAAT NR. 10

Jardin récent d'un appartement, aménagé en 1988.

HASSELT: DE SCHIERVELLAAN NR. 26

Jardin côté rue arboré et grilles de jardin avec détails néoclassiques traduits en forme art déco, près de la villa bâtie pour la Banque Nationale de Belgique.

HASSELT: EIKENHOF, EIKENDREEF NR. 4

Jardin de villa dessiné par Jacques Wirtz dans la fin des années 1970.

HASSELT: JARDIN JAPONAIS, GOUVERNEUR
VERWILGHENSINGEL

Jardin public de 1992-1993 dessiné par le paysagiste japonais Inoe.

HASSELT: GROENPLEIN

Ancien jardin de ville du 17e s entouré de murs, devenu place publique de la maison communale.

HASSELT: GUFFENSLAAN NR. 18

Grilles de jardin côté rue de la Gendarmerie en style néoclassique de 1879.

HASSELT: GUFFENSLAAN NR. 27

Grilles importantes du jardin côté du collège néogothique de 1882.

HASSELT: GUFFENSLAAN NR. 29

Grilles du jardin côté d'une maison de maître du début du 20e s.

HASSELT: GUFFENSLAAN NR. 33

Grilles de jardin côté rue, partiellement conservées, près d'une villa du 19e s.

HASSELT: GUFFENSLAAN NR. 39

Grilles sur rue partiellement conservées près d'une école datant de 1912.

HASSELT: GUFFENSLAAN

Jardin arboré côté près de l'Athénée néoclassique de 1865 avec grilles de la fin des années 1930.

HASSELT: HERKENRODESINGEL NR. 10

Jardin d'immeuble de bureaux dessiné par Jacques Wirtz dans les années 1970.

HASSELT: OUDE BEGRAAFPLAATS,
KEMPISCHESTEENWEG

Cimetière arboré, entouré de murs et pourvu de grilles côté rue, aménagé en 1796, avec extensions plus tardives et un petit cimetière militaire.

HASSELT: DOMEIN KIEWIT, KIEWITDREEF NR. 7

Parc paysager de la fin du 19e s, partie de l'ancien domaine de Kiewit d'environ 64 ha.

HASSELT: KONINGIN ASTRIDLAAN NR. 38

Grilles d'un jardin côté rue de la seconde moitié du 19e s.

HASSELT: KROONWINNINGSTRAAT,
HOEK SINGELBEEKSTRAAT.

Petit parc communal paysager avec étang de la seconde moitié du 19e s, aménagé près de la Kroonwinning, un site ancien comprenant une ferme et maison de maître. Maintenant propriété communale négligée, principalement visitée par des pêcheurs.

HASSELT: KURINGERSTEENWEG NR. 44

Grilles et mur de jardin en style art déco d'une villa des années 1940.

HASSELT: KURINGERSTEENWEG NR. 124

Importantes grilles et jardin côté rue d'après la seconde guerre mondiale, à côté d'une maison de 1907, agrandie en 1933.

HASSELT: LEOPOLDPLEIN

Place de ville, maintenant partie du "boulevard vert" située sur les anciens remparts, dont des plans du 19e s typiques pour la période, ont été préservés.

HASSELT: LOMBAARDSTRAAT NR. 25, RESIDENCE DU GOUVERNEUR

Jardin de villa arboré, d'environ 85a, réalisé en plusieurs étapes près de la résidence du gouverneur du milieu du 19e s; partiellement situé derrière le bâtiment du Conseil Provincial (maintenant Tribunal de première instance) en style néorenaissance de Paul Saintenoy, des années 1893-1913.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 33

Grilles de la fin du 19e s et arbre déterminant le site d'une maison de 1903 agrandie en 1946.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG DERRIERE LE NR. 33

Pavillon de jardin en style néogothique du milieu du 19e s.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 37

Maison, jardin et grille datant de 1926, remaniés en 1951 et pavillon néo-classique du milieu du 19e s.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG DERRIERE LE NR. 37

Pavillon de jardin éclectique du milieu du 19e s.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 41

Grilles de jardin d'une villa de 1903 et pavillon de jardin en style rustique de 1895.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 45

Jardin côté rue et grilles d'une villa de 1899.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 47

Villa datée de 1924 avec jardin, longue haie de troène avec grille et jardin côté rue avec grilles.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 49-51

Gloriettes en fer forgé et grilles de jardin côté rue de deux maisons de même ordonnance renversée datant de 1892.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 55-57-59

Grilles de jardins côté rue d'une rangée de maison de 1912.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 61

Grilles et quelques arbres du jardin de la villa datant de 1903.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 62-64

Grilles du jardin côté rue de la double villa datant du début du 20e s.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 66-74

Grilles des jardins côté rues d'une rangée de maisons datant du début du 20e s.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 133

Jardin en style moderne aménagé pendant l'entre-deux-guerres dans un petit parc arboré du début du 20e s, dans l'axe de la villa "Les Glycines" (inscription sur la porte démolie) convertie en bureaux.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 138

Aménagement du jardin de la villa datant de 1955.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 143

Jardin partiellement conservé, comprenant un jardin d'agrément, un petit verger et potager, près d'une villa du début du 20e s, répondant à la typologie des jardins d'agrément et de profit, devenue traditionnelle pendant les 19e et 20e ss.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG/KASTEELLAAN, CHATEAU HENEGAUW

Parc de château pour la plus grande partie disparu récemment, sur site plus ancien dont l'histoire est bien documentée.

HASSELT: MAASTRICHTERSTEENWEG NR. 65, JADIS KASTEEL TER POORTEN

Petit parc paysager de la fin du 19e s près du château converti en bureaux.

HASSELT: MINDERBROEDERSSTRAAT

Jardin de couvent entouré de murs, réduit et datant d'environ 1900 avec altérations.

HASSELT: MOMBEEKDREEF NR. 96-98, CHATEAU DE MOMBEEK

Domaine avec parc paysager, grand étang et large bois, aménagé pendant la seconde moitié du 18e s, sur un site plus ancien possédant la structure basse-cour/haute-cour.

HASSELT: OUDE MAASSTRAAT

Jardin de haies dessiné par Jacques Wirtz dans les années 1970 près d'une ancienne ferme totalement rénovée.

HASSELT: PIETELBEEKSTRAAT, CHATEAU DE PIETELBEEK

Petit domaine comprenant petit parc, bois et belle drève d'entrée, aménagé au cours de 19e s, près du château, évolué d'une ferme plus ancienne.

HASSELT: RUNKSTERDREEF NR. 6, 8 en 10.

Trois jardins de villa longeant la drève du château de Runkst, aménagés dans les années 1970.

HASSELT: RUNKSTERKIEZEL EN FAÇE DU NR. 32

Frêne pleureur champion.

HASSELT: RUNKERSTEENWEG CHATEAU DE RUNKST

Parc paysager des dernières années du 19e s, aménagé sur un site plus ancien comprenant une ferme. Ancienne maison de campagne de la famille Fryns, distillateur à Hasselt et également connu sous ce nom.

HASSELT: SCHRIJNWERKERSSTRAAT/
LOMBAARDSTRAAT

Petit jardin aménagé dans le coin de deux rues, avec murs et grilles, dessinés par Paul Saintenoy en 1902.

HASSELT: SALVATORSTRAAT, ANCIEN CHATEAU
HOLLAND

Parc paysager du 19e s avec parterre central en style moderne de 1925, aménagé possiblement d'après les plans de l'architecte moderniste Huib Hoste, lors de la transformation de l'ancien château Holland en hôpital.

HASSELT: SINT-TRUIDENSESTEENWEG

Grille d'entrée signée et datée 1931 du cimetière communal.

HASSELT: THONISSENLAAN NR. 43, 45, derrière 55, 59, 67

Jardins sur rue avec grilles précédant des maisons du début du 20e s et pavillon de jardin datant de 1897 derrière le n° 55.

HASSELT: TOEKOMSTSTRAAT PARC COMMUNAL DE
VILLERS

Nouvel aménagement des années 1990 avec arbres plus anciens.

HASSELT: TOEKOMSTSTRAAT NR. 56

Jardin sur rue arboré, d'une villa d'environ 1900.

HASSELT: TOMSTRAAT NR. 123

Petit jardin de ferme avec éléments traditionnels, des 19-20e s.

HASSELT: TREKSCHURENSTRAAT NR. 245,
CHATEAU TREKSCHUREN

Restes du parc paysager du 19e s, près du château de Trekschuren, sur site plus ancien.

HASSELT: BEGUINAGE, ZUIVELMARKT

Jardin aménagé après la seconde guerre mondiale sur les ruines de l'église détruite du Béguinage Sainte Catherine.

HASSELT, KERMT: MONNINXSTRAAT NR. 1, ANCIEN
CHATEAU DE KERMT

Deux sites d'intérêt historique, importantes sources de mémoire dans ce village de constructions modernes.

HASSELT, KERMT: KERMTSTRAAT NR. 43, FERME TEN
ROOYE

Vielle douve d'un site historique avec bâtiment en colombage du 17e s avec nouvel aménagement.

HASSELT, KURINGEN: OVERDEMERSTRAAT NR. 50,
JESSESHOF OU BELVEDERE,

Petit parc paysager négligé, du début du 19e s, près d'une maison de campagne avec ferme, incendiées en 1992.

HASSELT, KURINGEN: PRINSENHOFWEG,
CHATEAU DE KURINGEN

Site médiéval entouré de douves avec ruines du château du prince-évêque Erard van der Marck (1515-1521) et appelé *Prinsenhof*. Aménagement récent en jardin-nature.

HASSELT, KURINGEN: BILLIKSTRAAT NR. 40,
PARC HAGE-GOETBLOETS

Parc paysager d'environ 1871 avec arbres importants, près d'une villa de la seconde moitié du 20e s.

HASSELT, KURINGEN: HERKENRODEDREEF,
ANCIENNE ABBAYE HERKENRODE

Parc paysager intéressant, ancien jardin anglais de la fin du 18e s, aménagé sur le site du jardin de parterres, avec altérations et plantations plus récentes. Partie du grand domaine de l'abbaye cistercienne, comprenant avec les environs immédiats environ 60 ha et château familial depuis le début du 19e s. Bâtiments datant du 16e - 20e s, aujourd'hui de nouveau couvent et maison de retraite.

HASSELT, KURINGEN: STEVOORTSE KIEZEL NR. 192,
CHATEAU DE SCHIMPEN

Jardin paysager (2,5 ha) près d'une maison éclectique avec remise et bois, d'environ 1870.

HASSELT, SINT-LAMBRECHTS-HERK: BOSSTRAAT,
BEUKENHOF

Propriété communale avec parc paysager du 19e s avec vieux arbres intéressants et étang préservés, au jourd'hui livré au football; ancien domaine avec belle maison empire (maintenant café) mal préservée, ferme partiellement conservée et reste du mur du jardin potager.

HASSELT, SINT-LAMBRECHTS-HERK:
GROTE ROOSTSTRAAT, KAPEL VAN WIDEUX

Arbres et fossé entourant la chapelle de la fin du 19e s.

HASSELT, SINT-LAMBRECHTS-HERK:
GROTE ROOSTSTRAAT, ANCIEN CHATEAU DE WIDEUX

Site d'intérêt historique du château de Wideux, dont l'évolution et la disparition du parc sont exemplatives et bien documentées, actuellement divisé en deux propriétés.

HASSELT, SPALBEEK: HERKANTSTRAAT NR. 177,
HOF TE RIJSBEEK

Parc paysager (environ 15 ha) près d'une maison en brique de style néoclassique vernaculaire avec annexes et potager, datant de 1852.

HASSELT, STEVOORT: ALKENSTRAAT NR. 5

Aménagement récent avec reprise d'éléments existants d'une ancienne cure en style néotraditionnel, daté en monogramme au dessus de la porte 1880.

HASSELT, STEVOORT: ALKENSTRAAT NR. 8 EN
KOLMENSTRAAT NR. 12.

Deux grilles similaires de maisons de maître des 19-20e s.

HASSELT, STEVOORT: HASSELTSEDREEF,
ANCIEN CHATEAU DE STEVOORT

Parc paysager (26 ha) d'environ 1890, partie du domaine plus ancien des seigneurs de Klein Stevoort; construction au 18e s et à partir d'un noyau plus ancien, d'un nouveau château entouré de douves et création de deux bois en étoile. Château depuis la se-

conde guerre devenu couvent et école, appelé Mariaburcht, avec construction de nouveaux bâtiments dans le parc.

HASSELT, WIMMERTINGEN: LUIKERSTEENWEG NR. 741, KASTEEL VAN WIMMERTINGEN

Petit parc paysager avec vue ouverte sur l'étang et le potager, de la seconde moitié du 19e s, près d'une maison néoclassique du début du 20e s avec annexes, remplaçant ferme plus ancienne.

HEUSDEN-ZOLDER, HEUSDEN: OBBEEKHOF, OBBEEKSTRAAT NR. 48

Petit parc paysager avec vue ouverte sur l'étang et le potager, de la seconde moitié du 19e s, près d'une maison néoclassique avec annexes, remplaçant ferme plus ancienne.

HEUSDEN-ZOLDER, HEUSDEN: SCHOOTSCHANSWEG NR. 12

Restes d'éléments traditionnels d'un jardin d'une ferme, datant de la fin du 19e-début du 20e s.

HEUSDEN-ZOLDER, HEUSDEN: MEYLANDTLAAN, ANCIEN CHATEAU MEYLANDT

Parc paysager du milieu du 19e s, partie d'un domaine d'environ 23 ha avec château, dépendances, étang, potager, verger, prés, bois et un moulin à eau; site plus ancien dans la vallée du Mangelbeek, devenu propriété communale depuis 1958.

HEUSDEN-ZOLDER, ZOLDER: DEKENSTRAAT NR. 28, WOUTERSHOF

Ancienne cure avec drève, grille sur rue du 19e s, jardin côté rue, jardin arrière et maison de 1744, maintenant musée communale.

HEUSDEN-ZOLDER, ZOLDER: DEKENSTRAAT Nr. 39, DOMHERENHUIS

Parc, paysager d'intérêt dendrologique de 5 ha, sans limites bâties ni pièce d'eau, reste d'un domaine de 22 ha, dont le noyau datant de vers 1800, a été revu le dernier quart du 19e s. Depuis 1976 propriété communale.

HEUSDEN-ZOLDER, ZOLDER: TER LAEMENLAAN NR. 125, CHATEAU TER LAEMEN

Parc partie d'un domaine de 60 ha, sur un site plus ancien avec aménagement géométrique dont restes visibles; château du 18e s élargi en 1882 et grilles importantes sans doute de la même année.

HEUSDEN-ZOLDER, ZOLDER: VOGELSANCKLAAN, CHATEAU VOGELSANCK

Parc paysager (10 ha) important au point de vue de l'histoire des jardins et d'intérêt dendrologique, aménagé à la fin du 18e-début du 19e s sur des parcelles de jardins plus anciennes et datant pour une partie considérable de la seconde moitié du 19e s; partie d'un domaine comprenant château entouré de douves, basse-cour, ferme du château, étang, pinède, parc boisé, bois et terrains agricoles. Bel exemple de réaménagement en trois phases en style paysager d'une ancienne morphologie de jardin.

HEUSDEN-ZOLDER, BOLDERBERG: BEGONIALAAN NR. 21
Jardin récent (ca 1990) près d'une maison d'architecte de 1961 avec extensions plus tardives, dessiné par l'architecte paysagiste Jacques van Scherpenzeel Thim.

HEUSDEN-ZOLDER, ZOLDER, BOLDERBERG: GALGENEINDE NR. 22-24, DOMAINE COMMUNAL BOVY

Parc communal de vocation récréative et éducative de 32 ha, ancienne ferme dépendant de l'abbaye d'Averbode.

LEOPOLDSBURG: DIESTERSTEENWEG NR. 3-9

Ancien jardin de couvent en style paysager de la seconde moitié du 19e s, avec pavillon en style rustique.

LEOPOLDSBURG: CAMP DE BEVERLO, PARC ROYAL, NOUVEAU PARC, ET CIMETIERES MILITAIRES

Parc Royal et Nouveau Parc adjacent, en style paysager avec d'importants arbres, partie du camp militaire de Beverlo datant de la seconde moitié du 19e s. Deux cimetières militaires, l'un belge de 1928 agrandi après la seconde guerre mondiale, l'autre britannique pour les morts de 1939-1940 bordant le Nouveau Parc.

LUMMEN: BURGEMEESTER BRIERSSTRAAT NR. 6, CHATEAU DE LUMMEN

Parc paysager aménagé au milieu du 19e s selon les principes des frères paysagistes Bühler; partie d'un domaine plus important de 57 ha, avec château partiellement entouré de douves et ancienne ferme du château; origine féodale avec typologie basse-cour/hautte-cour sur un site à peine changé depuis au moins le 17e s.

LUMMEN: BURGGRACHTSTRAAT NR. 20, CHATEAU HET HAMEL

Parc paysager de 1862-1888 aménagé sur un site plus ancien, après un projet non réalisé du paysagiste Jean Gindra et un second plan de 1866 du jardinier-paysagiste Creten, réalisé par la firme des frères Jacques et Paul Rosseels de Louvain. Partie d'un domaine de 23 ha près de la maison actuelle de 1950, remplaçant le château éclectique de 1868, lui même successeur d'un manoir du 18e s. D'intérêt dendrologique; potager entouré de murs et d'un fossé; glacière et pavillon.

LUMMEN: LAGENDALSTRAAT NR. 1, CHATEAU LAGENDAL OU CHATEAU SAINT-PAUL

Aménagement bien conservé et domaine entouré de fossés aussi bien préservés, d'environ 8 ha, de plan carré et avec château, datant de la fin du 18e ou début du 19e s.

LUMMEN, LOYESTRAAT NR. 1, CHATEAU HET LOOI

Important domaine d'un grand intérêt historico-culturel, avec jardin intéressant, comprenant environ 205 ha de bois de production, étangs, prés et terres arables, près d'un château complexe et hétérogène, datant du 15ème au 19e s, restauré au cours des années 1960. L'absence de recherches historiques suffisantes pose des problèmes de datation et d'interprétation. L'aménagement, réalisé après assèchement et endigage du marais de la rivière du Demer, déjà entamé depuis les 17ème et 18e s, est indubitablement de niveau européen.

LUMMEN: SCHALBROEKSTRAAT NR. 75

Éléments traditionnels de fermettes: potager entouré de haies, ruelles et verger.

LUMMEN: SCHULENSEBAAN NR. 8

Jardin de villa, jadis avec grille, près d'une maison de 1902, élargie à l'arrière.

LUMMEN: SINT-FERDINANDUSSTRAAT, DOMAINE VREEBOS, MAINTENANT INSTITUT SAINT-FERDINAND

Petit parc paysager, remontant au troisième quart du 19e s, restes d'une maison de campagne de la fin du 19ème et le début du 20e s.

LUMMEN: WATERMOLENSTRAAT NR. 17

Potager traditionnel du début du 20e s.

LUMMEN, LINKHOUT: KAMMENSTRAAT NR. 25

Cour de ferme traditionnelle.

LUMMEN, MELDERT: PASTORIJSTRAAT

Vieux poirier en espalier contre maison du début du 20e s.

OPGLABBEK: KAPELSTRAAT NR. 1, ANCIENNE CURE

Site entouré de fossés, de l'ancienne cure avec Taxodium distichum, seul élément ancien conservé.

TESSENDERLO, ENGSBERGEN: ASDONKSTRAAT NR. 14 A MOLENSTEDEN (DIEST), GROOT ASDONK OU ENGELS HOF

'Jardin anglais' ou même 'anglo-chinois' de 6 hectares à côté d'une ferme avec maison de plaisance, bâtie en 1760, probablement amé-

nagé vers 1810 à l'endroit d'une ancienne extraction de terre à briques; ravissant dédale composé d'îlots, langues de terre, isthmes, canaux, mers intérieures en miniature, tertres, sentiers serpentant entre banquettes couvertes de mousses, massifs de rhododendrons...; quelques espèces rares de chêne.

TESSENDERLO: GOOR NR. 2

Quelques restes du vieux jardin de curé.

TESSENDERLO: MARKT NR. 8

Jardin entouré de murs, près d'une maison bourgeoise, avec pavillon et vieux arbres restants.

TESSENDERLO: SCHOTERWEG NR. 420-422

Petit parc arboré près d'une ancienne maison de campagne de 1903, divisé en deux propriétés.

ZONHOVEN: DORPSTRAAT NR. 29

Grilles du jardin sur rue d'une maison de maître datant de 1898.

ZONHOVEN: KLAPSTRAAT NR. 4 en 8

Pavillons, statues et grottes, produits de l'art populaire, dans les jardins de deux maisons construites en 1944 et 1946 par leur propriétaire.

ZUTENDAAL: VIJVERPLEIN NR. 2

Site arboré, entouré de fossés avec cure restaurée de 1783, porche de 1661 et remise du 19e s entourant l'avant-cour nouvellement arrangée dans les années 1990. Pavillon de jardin converti en chapelle.

►
Heusden-Zolder,
Heusden,
Schootschansweg
nr. 12

SUMMARIES

AS, NIEL BIJ AS: LINDENSTRAAT, GARDEN CITY TER HEIDE

1953 garden city showing the influence of the modern movement.

BERINGEN: KIOSKPLEIN

Recently renovated square, situated at the west end of Koolmijnlaan, laid out in 1927 by a mining company as the centrepiece of a small garden-city.

BERINGEN: KOOLMIJNLAAN

7 ha former garden of the director of the mining company, now a public park around the ruined house, dating from the beginning of the 20th c with many alterations.

BERINGEN, BEVERLO: LAAN OP VURTEN

Semi circular open space laid out as part of the mining company's garden city from which seven streets radiate, dating from the mid 20th c.

BERINGEN, KOERSEL: PASTORIJSTRAAT NR. 2, KASTEEL QUANONNE

Small park in landscape style, about 3 ha, dating from the second half of the 19th c and enlarged ca 1900, surrounding a gentleman's house the core of which dates from the second half of the 18th c, renovated in 1850 and with later buildings.

BERINGEN, KOERSEL: PASTORIESTRAAT NR. 49

Presbytery garden with turf, mature trees and tree screen dating from about 1900 and arbour church path with entrance gates of a 1655 dated presbytery, altered in the 18th, 19th and 20th c.

BERINGEN, KOERSEL: FONTEINTJESSTRAAT, PILGRIMAGE GARDEN

Pilgrimage garden dating from the 1950s.

BERINGEN, KOERSEL: KOERSELDORP NR. 24

Mixed vegetable and flower garden beside an 1856 village house with a *Wisteria sinensis* on the street front.

BERINGEN, KOERSEL: KOERSELDORP NR. 32

Early 20th c villa garden with lawn and mature tree screen.

BERINGEN, PAAL: GESTELSTRAAT NR. 81

Hedged kitchen garden with remains of an old orchard, probably 19th c.

BERINGEN, PAAL: BEVERLOSESTEENWEG NR. 19:

Hedge and some old fruit trees, remnants of a garden, probably 19th c.

BERINGEN, TERVANT: PASTOOR GRAUSTRAAT

Some mature trees demarcating the site, dating from about 1930.

DIEPENBEEK: GANZESTRAAT/TIERSTRAAT

Good display of topiary next to a 20th c farm cottage.

DIEPENBEEK: ALVERGOED, HOOGKEIZEL NR. 48

Small 19th c woodland park on an historic site, next to a hunting pavilion built as part of an older farm.

DIEPENBEEK: KEIZEL

Trees surviving from a 19th c gentleman farmer's park, associated buildings now altered.

DIEPENBEEK: KRUISSTRAAT NR. 36 en 49.

Traditional elements and lay-out beside two 19th-20th c farm cottages.

DIEPENBEEK: LUTZELUSSTRAAT NR. 48

Small kitchen garden next to a timbered barn dating from the 19th-20th c.

DIEPENBEEK: ONZE-LIEVE-VROUWESTRAAT NR. 18-22, ESTATE DE HEUSCH

Important surviving part of the late 19th c landscape park of the former estate of de Heusch.

DIEPENBEEK: RUSSELBEEKSTRAAT NR. 2, TEGENOVER DE PEPPERSTRAAT

Traditional kitchen garden and yard associated with a 19th-20th c timbered cottage.

DIEPENBEEK: STATIONSTRAAT, KASTEEL VAN DIEPENBEEK

Landscape park (4 ha) laid out in the last quarter of the 19th c around a mansion with an older farm and barn (17th and 18th c) and a 15th c keep altered in the 18th c.

GENK: DOMINIKANENLAAN EN RODENBACHLAAN, GARDEN CITY TERMIEN

Former garden city for miners dating from 1922-30 and extended after 1947; hedges and trees are the linking elements.

GENK: HASSELTWEG ZONDER NUMMER

Some ancient trees beside derelict timbered farm.

GENK: HASSELTWEG NR. 383

Pinetum, wood and kitchen garden of a 20th c convent.

GENK: VLAKVELDPLEIN, GARDEN CITY VLAKVELD

Public square, the center of a garden city built in 1949-1957, with an interesting lay-out influenced by the modern movement.

GENK, WINTERSLAG: MARGARETHALAAN, GARDEN CITY

Mining town built in different phases between 1913 and 1947, with trees and open spaces delineating the main axis and central square containing the community buildings.

GENK, ZWARTBERG: ARBEIDSTRAAT

Remains of once typical allotment gardens.

GENK, ZWARTBERG: COCKERILLPLAATS

Well laid out public square at the entrance to the mining garden city.

GENK, ZWARTBERG: DELCOURTPLAATS

Public square and four avenues of trees, in mining town.

GENK, ZWARTBERG: MARCEL HABETSLAAN

Five impressive lines of trees, separating the gardens of the staff houses from the mining buildings.

GENK, BOKRIJK: HERKENRODEPLEIN, COUNTY PROPERTY OF BOKRIJK

Estate of over 540 ha, bought by the county authority in 1938 and comprising: a late 19th c landscape park and the historic castle of Bokrijk with its outbuildings and kitchen garden; the Open Air Museum created since 1954; the Arboretum from the 1950s with the Natural History Museum from 1970; the Nature reserve De Wik; together with areas for sports and recreation. This is all situated within woodlands that have experimental planting of many exotic species and extensive parkland. Now an important tourist attraction.

HAM, OOSTHAM: HELDENPLEIN NR. 2

Large enclosed 19th c garden around a gentleman's house in the center of the village.

HAM, OOSTHAM: NIJVERHEIDSLAAN NR. 47

Front garden of an early 20th c villa with trees, hedges and entrance gates.

HAM, QUAMOL: LEUGENSTRAAT NR. 5

Enclosed garden dating from the second half of the 20th c, attached to a former 17th - 20th c presbytery.

HASSELT: BADDERIJSTRAAT

A rare elm tree dating from about 1890, dominating the site.

HASSELT: BAMPSTRAAN NR. 17

Gates and gate piers in neoclassical style dating from the second half of the 19th c.

HASSELT: DE GERLACHESTRAAT NR. 10

The 1988 garden of an apartment building.

HASSELT: DE SCHIERVELLAAN NR. 26

Front garden with trees and railings in art deco version of neoclassicism beside a townhouse built in 1908 for the National Bank of Belgium.

HASSELT: EIKENHOF, EIKENDREEF NR. 4

Late 1970s villa garden designed by the landscape architect Jacques Wirtz.

HASSELT: GOUVERNEUR VERWILGHENSINGEL

1992-1993 public garden designed by the Japanese landscape architect Inoe.

HASSELT: GROENPLEIN

The former walled garden of a 17th c townhouse, now a public open space.

HASSELT: GUFFENSLAAN NR. 18

Neoclassical gate and railings to the front garden of a 1879 police station.

HASSELT: GUFFENSLAAN NR. 27

Important gates to the front garden of an 1882 neogothic building.

HASSELT: GUFFENSLAAN NR. 29

Gates to the front garden of an early 20th c townhouse.

HASSELT: GUFFENSLAAN NR. 33

Remaining parts of the gates to the front garden of 19th c town house.

HASSELT: GUFFENSLAAN NR. 39

Remaining parts of gates and railings of a 1912 school.

HASSELT: GUFFENSLAAN, KONINKLIJK ATHENEUM

Wooded front garden of a neoclassical school building dating from 1865 with late 1930s gate and railings

HASSELT: HERKENRODESINGEL NR. 10

Courtyard garden of an office building designed by Jacques Wirtz in the 1970s.

HASSELT: KEMPISCHESTEENWEG

Walled cemetery with gates and trees, laid out in 1796 with later extensions and a small war cemetery.

HASSELT: KIEWITDREEF NR. 7

Late 19th c landscape park, part of the former estate of Kiewit, extending to about 64 ha.

HASSELT: KONINGIN ASTRIDLAAN NR. 38

Gates and railings to a front garden from the second half of the 19th c.

HASSELT: KROONWINNINGSTRAAT/ SINGELBEEKSTRAAT.

Small landscape park with lake from the second half of the 19th c, laid out next to Kroonwinning, an historic site with farm and country retreat. Now a local authority property mainly used by fishermen.

HASSELT: KURINGERSTEENWEG NR. 44

The garden wall and railings in art deco style of a 1940s villa.

HASSELT: KURINGERSTEENWEG NR. 124

Long 20th c wrought iron railings and front garden with design elements of the post war period, to a villa dating from 1907 with extension of 1933.

HASSELT: LEOPOLDPLEIN

Formal square, now part of the 'green belt' laid out on the historic town ramparts, for which interesting 19th c plans, typical of the period, are known.

HASSELT: LOMBAARDSTRAAT NR. 25

Town garden of about 85a with mature trees developed in stages as the garden to the mid 19th c Governor's house,; partly sited behind the Provincial Council Building (now a courthouse) built in Neorenaissance style and designed by Paul Saintenoy in 1893-1913.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 33

Late 19th c railings and an important tree contemporary with a 1903 villa extended in 1946.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG ACHTER NR. 33

Neogothic garden pavilion dating from the mid 19th c.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 37

1926 house, garden and railings, restyled in 1951 and a neoclassical garden pavilion dating from the mid 19th c.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG ACHTER NR. 37

Garden pavilion in eclectic style dating from the mid 19th c.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 41

Railings to the front garden of a 1903 villa with a well preserved rustic garden pavilion dating from 1895.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 45

Front garden and railings to a 1899 villa.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 47

1924 villa with garden, long privet hedge with gate and front garden railings.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 49-51

Iron glories and front garden railings of two mirrored plan houses dated 1892.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 55-57-59

Railings and front gardens of a row of 1912 houses.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 61

Railings and some mature trees in the front garden of a 1903 villa.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 62-64

Railings to the front garden of a twin villa dating from the beginning of the 20th c.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 66-74

Front garden railings of a row of houses dating from the beginning of the 20th c.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 133

Inter-war period garden in modern style set within an early 20th c park with mature trees, next to villa 'les Glycines' (inscription on vanished entrance gate).

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 138

Contemporary garden lay out to a 1955 villa.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG NR. 143

Partly preserved garden consisting of an ornamental area, a small orchard and a kitchen garden associated to an urban villa dating from the beginning of the 20th c, and built according to the idea of gardens built for both pleasure and profit, a tradition in the 19th and early 20th c.

HASSELT: LUIKERSTEENWEG/KASTEELLAAN, KASTEEL VAN HENEGOUW

A recently lost estate, on an older site with a well documented history.

HASSELT: MAASTRICHTERSTEENWEG Nr. 65, FORMER KASTEEL TER POORTEN

Railings and small late 19th c landscape park of a former large villa, now converted into an office building.

HASSELT: MINDERBROEDERSSTRAAT

A walled convent garden of ca 1900, later altered and reduced in size.

HASSELT: MOMBEEKDREEF NR. 96-98, KASTEEL VAN MOMBEEK

Estate with landscaped parc, large lake and woodland, laid out in the second half of the 19th c on an older site around a double courtyard of buildings.

HASSELT: OUDE MAASSTRAAT

Hedged garden containing a tennis court and swimming pool, designed by Jacques Wirtz and laid out in the 1970s around an old farm renovated at that time.

HASSELT: PIETELBEEKSTRAAT, KASTEEL VAN PIETELBEEK

Small park with a wood and entrance drive, created in 19th c when an older farm became a country house.

HASSELT: RUNKSTERDREEF NR. 6, 8 en 10.

Three villa gardens along the driveway to Runkst castle, laid out in the 1970s.

HASSELT: RUNKSTERKIEZEL IN FRONT OF NR. 32

Fine weeping ash tree.

HASSELT: RUNKERSTEENWEG, KASTEEL VAN RUNKST
Late 19th c landscape park, of about 8 ha, set within an older farming estate. Former country house of the Fryns, a local distilling family and also known under their name.

HASSELT: SCHRIJNWERKERSSTRAAT/
LOMBAARDSTRAAT
Small garden with gate and walls at the corner of two streets, designed in 1902 by the architect Paul Saintenoy.

HASSELT: SALVATORSTRAAT, HOSPITAL SINT
SALVATOR, FORMER KASTEEL HOLLAND
Small 19th c landscape park with an inserted central parterre of 1925 in modern style (possibly after designs of the modernist architect Huib Hoste) at the same time as the historic château Holland was converted into a hospital.

HASSELT: SINT-TRUIDENSESTEENWEG
Entrance gate to the town cemetery dated 1931.

HASSELT: THONISSENLAAN NR. 43, 45, 55, 59, 67
Front gardens and iron railings to early 20th century houses and a garden pavilion in rustic style dating from 1897.

HASSELT: TOEKOMSTSTRAAT, PUBLIC PARK OF
VILLERS
A new 1990s lay-out around older trees.

HASSELT: TOEKOMSTSTRAAT NR. 56
The front garden with trees of a 1900 c villa.

HASSELT: TOMSTRAAT NR. 123
Small 19th-20th c farm garden containing traditional elements.

HASSELT: TREKSCHURENSTRAAT NR. 245,
KASTEEL VAN TREKSCHUREN
Remains of the 19th c landscape park of Trekschuren house, on an older site.

HASSELT: ZUIVELMARKT, BEGIJNHOF
Garden laid out after the Second World War within the remains of the ruined church of the Saint Catherine beguine convent.

HASSELT, KERMT: MONNINXSTRAAT NR. 1
Sites of historic interest, memorable in this village of mostly new buildings.

HASSELT, KERMT: KERMTSTRAAT NR. 43
Historic moated site with 17th c timbered buildings and a new garden lay-out.

HASSELT, KURINGEN: OVERDEMERSTRAAT NR. 50,
JESSESHOF
The overgrown early 19th c landscape park of a small country house and farm, burned down in 1992.

HASSELT, KURINGEN: PRINSENHOFWEG,
KASTEEL VAN KURINGEN
A moated medieval site with the ruins of Prinsenhof, the castle of the prince bishop Erard van der Marck (1515-1521). Recently laid out as a wild garden.

HASSELT, KURINGEN: BILLIKSTRAAT NR. 40,
PARK HAGEN GOETBLOETS
Landscape park dating from about 1871 with important trees, next to a villa of the second half of the 20th c, named after a former owner.

HASSELT, KURINGEN: HERKENRODEDREEF,
FORMER ABBEY
Interesting landscape park going back to the late 18th c 'English garden', laid out on the site of the old parterre garden, with later alterations; part of the extensive estate of the former Cistercian abbey of about 60 ha, from the early 19th on, reused als a family country seat. Buildings date from the 16th tot the 20th c, for the last 25 years has been run as a monastery and house of retreat.

HASSELT, KURINGEN: STEVOORTSE KIEZEL NR. 192,
KASTEEL VAN SCHIMPEN
Small (2.5 ha) landscaped garden and wood of about 1870 c surrounding an eclectic country house.

HASSELT, SINT-LAMBRECHTS-HERK: BOSSTRAAT,
BEUKENHOF
Local authority owned 19th c park in landscaped style with a lake and surviving mature trees, now partly used as a football pitch; former country house in Empire style (now a café) with the remains of farm buildings and kitchen garden walls.

HASSELT, SINT-LAMBRECHTS-HERK: GROTE
ROOSTSTRAAT, KAPEL VAN WIDEUX
Moat and trees surrounding a late 19th c chapel.

HASSELT, SINT-LAMBRECHTS-HERK: GROTE
ROOSTSTRAAT, KASTEEL VAN WIDEUX
The historical interesting site of the manor of Wideux, the evolution and loss of the park are exemplary and well documented; now divided into two properties.

HASSELT, SPALBEEK: HERKKANTSTRAAT NR. 177,
HOF TE RIJSBEEK
The landscape park (ca 15 ha) of a brick built house, outbuildings and kitchen garden in a vernacular version of the Neoclassical style and dating from 1852.

HASSELT, STEVOORT: ALKENSTRAAT NR. 5
New back garden layout around older surviving elements, adjacent to a former presbytery in neotraditional style, dated 1880 above the door.

HASSELT, STEVOORT: ALKENSTRAAT NR. 8 EN
KOLMENSTRAAT NR. 12.
Two similar gates to detached 19th-20th c houses.

HASSELT, STEVOORT: HASSELTSEDREEF, KASTEEL VAN STEVOORT

Landscape park of 26 ha dating from about 1890, part of the older estate of Klein Stevoort; the moated castle was built in the 18th c around an older core; two woods with radiating avenues. Since the Second World War, used as a convent, called Maria-burcht, with new schoolbuildings in the park.

HASSELT, WIMMERTINGEN: LUIKERSTEENWEG NR. 741, KASTEEL VAN WIMMERTINGEN

Small landscape park dating from the second half of the 19th c with wide view over a pool and kitchen garden; early 20th c neo-classical house replacing an older farm.

HEUSDEN-ZOLDER, HEUSDEN: OBBEEKSTRAAT NR. 48, HOF TE OBBEEK

Small landscaped park dating from the third quarter of the 19th c, on the moated plot of a 18th c house.

HEUSDEN-ZOLDER, HEUSDEN: MEYLANDTLAAN, KASTEEL VAN MEYLANDT

Mid 19th c landscape park, part of an estate of about 23 ha with lake, kitchen garden, orchards, meadows, woods and a watermill on an older site in the valley of the Mangelbrook. Community property since 1958.

HEUSDEN-ZOLDER, HEUSDEN: SCHOOTSCHANSWEG Nr. 12

Remains of the traditional elements of a cottage garden dating from the end of the 19th-beginning of the 20th c.

HEUSDEN-ZOLDER, ZOLDER: DEKENSTRAAT NR. 28, WOUTERSHOF

Former presbytery with avenue, garden and entrance gates dating from the 19th c, front and back gardens and house originally of 1744, now a local museum.

HEUSDEN-ZOLDER, ZOLDER: DEKENSTRAAT Nr. 39, DOMHERENHUIS

Simple landscape park of 5 ha of dendrological interest, on the remains of a larger estate of 22 ha, dating from about 1800, redesigned during the last quarter of the 19th c. Community property since 1976.

HEUSDEN-ZOLDER, ZOLDER: TER LAEMENLAAN NR. 125, KASTEEL TER LAEMEN

Park, part of an estate of about 60 ha, on an older site with a geometrical layout, still partly visible; 18th c house, enlarged in 1882 with important, probably contemporary gates and railings.

HEUSDEN-ZOLDER, ZOLDER: VOGELSANCKLAAN, KASTEEL VOGELSANCK

Landscape park (10 ha) of dendrological and garden history importance, laid out in the late 18th c to the beginning of the 19th c on older garden plots but most importantly from the second half of the 19th c; part of a larger estate with a moated double courtyard arrangement, home farm, pool, pinetum, wooded park, and woodlands. Outstanding example of garden landscape development.

HEUSDEN-ZOLDER, BOLDERBERG: BEGONIALAAN NR. 21

Recent garden layout next to a 1961 architect's house with later additions, designed (ca 1990) by landscape architect Jacques van Scherpenzeel Thim.

HEUSDEN-ZOLDER, ZOLDER, BOLDERBERG: GALGENEINDE NR. 22-24, DOMEIN BOVY,

32 ha public park for recreational and educational use, former farmstead of the Averbode abbey.

LEOPOLDSBURG: DIESTERSTEENWEG NR. 3-9

Small convent garden in landscape style dating from the second half of the 19th c, with a rustic style pavilion.

LEOPOLDSBURG: MILITAIRY CAMP, ROYAL AND NEW PARK EN MILITARY CEMETRIES

Royal Park and adjacent New Park, both in landscape style with important trees, part of the military camp of Beverlo and dating from the second half of the 19th c. Two military cemeteries, one Belgian of 1928 enlarged after 1945, the other British commemorating the dead of the 1939-1940 war joining the New Park.

LUMMEN, BURGEMEESTER BRIERSSTRAAT NR. 6, KASTEEL VAN LUMMEN OR DE BURG

Mid 19th c landscape park following the design principles of the Bühler brothers; part of a larger estate of 57 ha, with former home farm and dominant moated castle; of feudal origins with double courtyard plan on the same site since at least the 17th c.

LUMMEN: BURGGRACHTSTRAAT NR. 20, KASTEEL HET HAMEL

Landscape park dating from 1862-1888 of dendrological interest. Laid out on an older site, following a design by the landscape architect Jean Gindra but probably realised by 'jardinier-paysagiste' Creten' from 1866 and laid out by the Rosseels brothers of Leuven. Initially an 18th c manor, in 1868 replaced by an eclectic castle, reconstructed as a 1950s-house, part of an estate of 23 ha. Walled and partially moated kitchen garden; icehouse and pavilion overlooking the park and the lake. U plan mid 19th c service buildings closed by fine railings.

LUMMEN: LAGENDALSTRAAT NR. 1, KASTEEL HET LAGENDAL

The well preserved lay out of a well maintained estate bordered by ditches, ca 8 ha, on a square plan around the former house Lagendal, which dates from late 18th or early 19th c.

LUMMEN: LOYESTRAAT NR. 1, KASTEEL HET LOOI

Large estate of ca 205 ha of historic and cultural importance, with an interesting garden layout, comprising woods, ponds, grassland and farmland, next to multi period moated castle dating from the 15th to the 19th c, partially restored in the 1960s. Lack of historical evidence is leading to difficulties in dating and interpretation. Layout, made possible by reclamation and damming the marsh of the Demer river ever since the 17th and 18th c, indisputably of European standard.

LUMMEN: SCHALBROEKSTRAAT NR. 75

The traditional components of a small farm: hedged kitchen garden with beehives and orchard.

LUMMEN: SCHULENSEBAAN NR. 8

Garden, formerly with entrance gates, beside an enlarged eclectic house of 1902 with lawn, tree screen and some isolated trees.

LUMMEN: SINT-FERDINANDUSSTRAAT, DOMEIN VREEBOS

Small landscape park, dating from the last quarter of the 19th c, the remains of a former country retreat of the end of the 19th and the beginning of the 20th c, now convent and school.

LUMMEN: WATERMOLENSTRAAT NR. 17

Traditional early 20th c kitchen garden.

LUMMEN, LINKHOUT: KAMMENSTRAAT NR. 25

Traditional cottage yard.

LUMMEN, MELDERT: PASTORIJSTRAAT

Old espaliered pear tree against an early 20th c house.

OPGLABBEK: KAPELSTRAAT NR. 1

The moated site of a former presbytery with a *Taxodium distichum* tree as its sole surviving feature.

TESSENDERLO, ENGSBERGEN: ASDONKSTRAAT NR. 14, GROOT ASDONK OR ENGELS HOF

Anglo-chinese style garden of 6 ha beside a farm that includes a country house built in 1760, possibly laid out on a clay extraction site; delightful labyrinth of islands, peninsulas, isthmi, channels, hillocks with winding paths between embankments overgrown with mosses, rhododendron bushes and some rare oak trees.

TESSENDERLO, ENGSBERGEN: GOOR NR. 2

Vestiges of an old presbytery garden.

TESSENDERLO: MARKT NR. 8

Walled garden next to a 19th c house, with remaining pavilion and some old trees.

TESSENDERLO: SCHOTERWEG NR. 420-422

Small park with trees, next to a 1903 former country retreat now divided into two properties.

ZONHOVEN: DORPSTRAAT NR. 29

Front garden railings of an 1898 house.

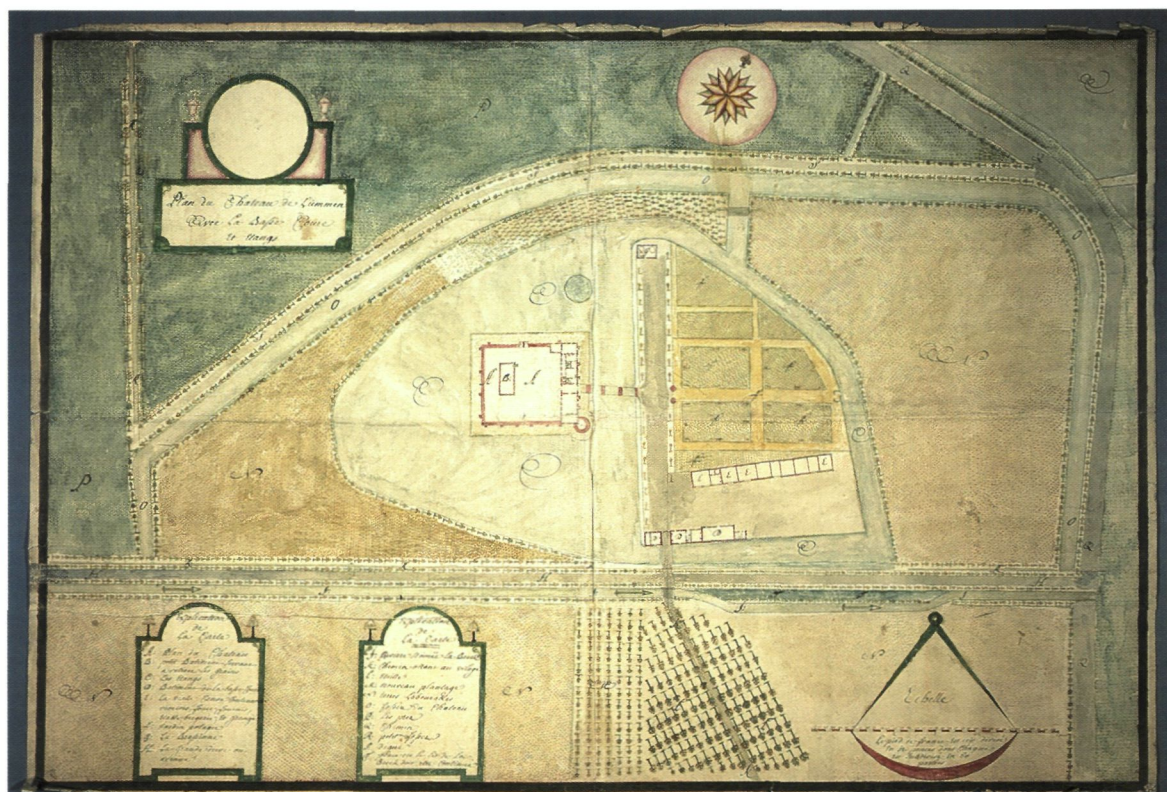
ZONHOVEN: KLAPSTRAAT NR. 4 en 8

Pavilions, statues and grottoes, products of folk art, in the gardens of two houses built by their owners in 1944 and 1946.

ZUTENDAAL: VIJVERPLEIN NR. 2

Plot with trees and enclosed by a ditch, of a restored 1783 presbytery with a porch dated 1661 and a 19th c cart shed forming a newly laid out (1990s) courtyard. Garden pavilion now chapel.

► Anoniem plan van het kasteel van Lummen circa 1800 (Brussel, RA, Kaarten en plannen uit het Fonds Arenberg nr. 520)

Overzicht van kwaliteiten en kenmerken

Typologisch overzicht

- A Boerentuin/boerenerfmoestuin
 B Begraafplaats
 C Herenboerenpark
 D Kasteelpark
 E Openbaar domein/Park/Plantsoen
 F Pastorietuin
 G Stads- dorps- en villatuinen
 H Andere
 I Relicten van tuinen: bomen, hagen, hekken, site

Oorsprong van de historisch belangrijke tuinen en parken

- J Feodale oorsprong/neerhof-opperhofstructuur
 K Religieuze oorsprong/kerkelijke bezitting

Kenmerken en kwaliteiten van de belangrijkste parken

- L Historische gelaagdheid/leesbaarheid
 M Uitgesproken ontwerp kwaliteit
 N Aanwezigheid van kleinarchitectuur
 O Boeiende zichten en perspectieven
 P Visuele relatie met het omliggend landschap
 Q Beeldbepalend voor zijn omgeving
 R Belangrijk bomenbezit
 S Waardevolle moestuin/moestuinsite

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	
																			AS
								•				•							Niel bij As, Tuinwijk Ter Heide, Lindenstraat
																			BERINGEN
				•								•	•				•		Beringen, Kiosklein
				•		•	•												Beringen, Gemeentelijk park, Koolmijnlaan
				•			•					•							Beverlo, Tuinwijk, Laan op Vurten hoek Alfred Habetslaan
				•							•								Koersel, Kasteel Quanonne, Pastorijstraat 2
					•					•				•					Koersel, Pastorijtuin, Pastorijstraat 49
					•								•						Koersel, Bedevaartstuin
•																	•	•	Koersel, Koerseldorp 24
							•											•	Koersel, Koerseldorp 32
•									•										Paal, Gestelstraat 81
									•										Paal, Beverloosesteenweg 19
							•											•	Tervant, Driesprong, Pastoor Graustraat
																			DIEPENBEEK
									•										Diepenbeek, Ganzestraat, hoek Tierstraat
									•								•		Diepenbeek, Hoogkeizel 48
					•				•										Diepenbeek, Keizel
•									•										Diepenbeek, Kruisstraat 39
•				•								•						•	Diepenbeek, Lutzelusstraat48
•																			Diepenbeek, Onze-Lieve-Vrouwestraat 18-22
																			Diepenbeek, Russelbeekstraat 2
				•					•		•							•	Diepenbeek, Stationstraat, Kasteel van Diepenbeek
																			GENK
				•			•												Genk, Tuinwijk Termien, Dominikanenlaan en Rodenbachlaan
									•									•	Genk, Hasseltweg (zonder nummer)
																		•	Genk, Normalschool Sint-Jozef, Hasseltweg 383
					•							•	•						Genk, Tuinwijk Vlakveld, Vlakveldplein
				•	•			•			•	•							Bokrijk, Provinciaal Domein Bokrijk, Herkenrodeplein
					•														Winterslag, Tuinwijk, Margarethalaan
								•											Zwartberg, Volkstuinjes, Arbeidsstraat
					•							•							Zwartberg, Openbaar plein, Cockerillplaats
					•			•										•	Zwartberg, Openbaar plein, Delcourtplaats
																			Zwartberg, Villatuinen, Marcel Habetslaan

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	
																			HAM
							•											•	Oostham, Heldenplein 2
								•											Oostham, Nijverheidsweg 47
					•			•											Kwamol, Oude pastorie, Leugenstraat 5
																			HASSELT
																		•	Hasselt, Hollandse Iep, Badderijstraat
								•											Hasselt, Bampslaan 17
						•						•							Hasselt, De Gerlachestraat 10
								•											Hasselt, De Schiervellaan 26
							•					•	•				•		Hasselt, Eikendreef 4
				•								•							Hasselt, Japanse tuin, Gouverneur Verwilghensingel
				•				•											Hasselt, Openbaar plein, Groenplein
								•											Hasselt, Rijkswachtkazerne, Guffenslaan 18
								•											Hasselt, Virga Jesse College, Guffenslaan 27
								•											Hasselt, Guffenslaan 29
								•											Hasselt, Guffenslaan 33
								•											Hasselt, Provinciale School voor Vroedvrouwen, Guffenslaan 39
								•									•		Hasselt, Koninklijk Atheneum, Guffenslaan 80
							•					•					•		Hasselt, Herkenrodesingel 10
•											•	•	•					•	Hasselt, Oude begraafplaats, Kempische steenweg
			•	•							•	•						•	Hasselt, Domein Kiewit, Kiewitdreef 7
			•	•				•											Hasselt, Koningin Astridlaan 38
			•	•				•										•	Hasselt, Gemeentelijk park, Kroonwinningstraat hoek Singelbeekstraat
								•											Hasselt, Kuringersteenweg 44
								•											Hasselt, Kuringersteenweg 124
				•															Hasselt, Leopoldplein
							•	•										•	Hasselt, residentie van de Gouverneur, Lombaardstraat 25
							•	•					•						Hasselt, Luikersteenweg 33
													•						Hasselt, Luikersteenweg achter 33
								•	•				•						Hasselt, Luikersteenweg 37
													•						Hasselt, Luikersteenweg achter 37
								•	•				•						Hasselt, Luikersteenweg 41
								•											Hasselt, Luikersteenweg 45
								•											Hasselt, Luikersteenweg 47
								•					•						Hasselt, Luikersteenweg 49 en 51
								•						•					Hasselt, Luikersteenweg 55, 57 en 59
								•											Hasselt, Luikersteenweg 61
								•											Hasselt, Luikersteenweg 62 en 64
								•											Hasselt, Luikersteenweg 66 en 74
							•				•	•	•					•	Hasselt, Villa Les Glycines, Luikersteenweg 133
							•					•							Hasselt, Luikersteenweg 138
																		•	Hasselt, Luikersteenweg 143
								•		•	•							•	Hasselt, Kasteel Henegauw, Luikersteenweg hoek Kasteellaan
								•		•								•	Hasselt, Kasteel Ter Poorten, Maastrichtersteenweg hoek Pietelbeekstraat
								•		•								•	Hasselt, Kloostertuin, Minderbroedersstraat
								•	•	•	•	•		•	•			•	Hasselt, Kasteel van Mombeek, Mombeekdreef 96-98
								•				•							Hasselt, Oude Maasstraat
								•			•	•							Hasselt, Kasteel van Pietelbeek, Pietelbeekstraat
								•			•								Hasselt, Runksterdreef 6, 8 en 10
								•										•	Hasselt, Treures, Runksterkiezel
								•			•	•	•		•	•			Hasselt, Kasteel van Runkst, Runkstersteenweg
								•			•	•	•					•	Hasselt, Schrijnwerkersstraat hoek Lombaardstraat
								•			•	•	•					•	Hasselt, Kliniek Sint-Salvator, Salvatorstraat
								•			•								Hasselt, Stedelijke begraafplaats, Sint-Truidensesteenweg
								•			•								Hasselt, Thonissenlaan 43 en 45, achter 55, 59 en 67
								•			•							•	Hasselt, Stadspark Villers, Toekomststraat
								•			•								Hasselt, Toekomststraat 56
								•			•								Hasselt, Tomstraat 123
								•			•							•	Hasselt, Kasteel Trekschuren, Trekschurenstraat 245
								•			•							•	Hasselt, Begijnhof, Zuivelmarkt
								•			•								Kermt, Holakkerswinning en Kasteel van Kermt, Monnixstraat 1
								•			•							•	Kermt, Hoeve Ten Rooye, Kermtstraat 43

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S		
									•										•	Kuringen, Jessehof of Belvédère, Overdemerstraat 50
			•					•	•	•									•	Kuringen, Kasteel van Kuringen of Prinsenhof, Prinsenhofweg
						•													•	Kuringen, Park Hagen-Goetbloets, Billikstraat 40
			•					•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	Kuringen, Voormalige abdij Herkenrode, Herkenrodeabdij 4
			•					•											•	Kuringen, Kasteel van Schimpen, Stevoortsekiezel 192
			•																•	Sint-Lambrechts-Herk, Beukenhof, Sint-Lambrechts-Herkstraat 69
				•															•	Sint-Lambrechts-Herk, Kapel van Wideux, Grote Rooststraat
								•											•	Sint-Lambrechts-Herk, Kasteel van Wideux, Grote Rooststraat
			•																•	Spalbeek, Hof ter Rijsbeek, Herkkantsstraat 177
					•															Stevoort, Alkenstraat 5
								•												Stevoort, Alkenstraat 8 en Kolmenstraat 12
			•						•	•	•	•	•						•	Stevoort, Kasteel van Stevoort nu Instituut Mariaburcht, Hasseltsedreef 115
			•					•		•			•						•	Wimmertingen, Kasteel van Wimmertingen, Luikersteenweg 741
HEUSDEN-ZOLDER																				
			•								•		•	•	•	•	•	•	•	Heusden, Obbeekhof, Obbeekstraat 48
			•						•	•	•					•			•	Heusden, Kasteel Meylandt, Meylandlaan 20
									•											Heusden, Schootschansweg 12
					•				•										•	Zolder, Woutershof, Dekenstraat 28
			•								•	•			•	•	•	•	•	Zolder, Domherenhuis, Dekenstraat 39
			•						•	•	•			•	•	•	•	•	•	Zolder, Kasteel Ter Laemen, Ter Laemenlaan 125
			•						•	•	•			•	•	•	•	•	•	Zolder, Kasteel Vogelsanck, Vogelsancklaan
							•													Zolder, Begonialaan 21
			•	•				•												Zolder, Domein Bovy, Galgeneinde 22-24
LEOPOLDSBURG																				
								•		•			•							Leopoldsburg, Kloostertuin, Diestersteenweg 3-9
•	•							•			•	•	•	•	•	•	•	•	•	Leopoldsburg, Kamp van Beverlo, Koninklijk park, Nieuwpark, militaire begraafplaatsen
LUMMEN																				
			•						•		•		•	•	•	•	•	•	•	Lummen, Kasteel van Lummen of De Burg, Burgemeester Briersstraat 6
			•								•	•	•	•					•	Lummen, Kasteel Het Hamel, Burggrachtstraat 20
			•													•	•			Lummen, Het Lagendal, voormalig Château Saint-Paul, Lagendal 1
			•						•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	Lummen, Kasteel Het Looi, Loyestraat 1
								•												Lummen, Schalbreekstraat 75
																			•	Lummen, Schulensebaan 8
			•								•								•	Lummen, Domein Vreebos nu Sint-Ferdinandinstituut, Sint-Ferdinandstraat
									•											Linkhout, Kammestraat 25
																			•	Meldert, Leipeer, Pastorijsstraat 12
OPGLABBEK																				
								•												Opglabbeek, voormalige pastoriëtuin, Kapelstraat 1
TESSENDERLO																				
							•						•						•	Tessenderlo, Markt 8
			•																•	Tessenderlo, Schoterweg 420-422
			•												•	•	•			Engsbergen, Groot Asdonk of Engels Hof, Asdonkstraat 41
									•											Engsbergen, voormalige pastoriëtuin, Goor 2
ZONHOVEN																				
									•											Zonhoven, Dorpsstraat 29
									•											Klapstraat 4 en 8
ZUTENDAAL																				
				•				•			•									Zutendaal, Pastoriëtuin, Vijverplein 2

►
 Het hof te Obbeek
 in Heusden-Zolden,
 begin 20ste eeuw
 gekend als
 Kasteel de Puydt
 (foto O. Pauwels)

►
 De tuin
 van de voormalige
 directeurswoning
 van de mijn
 in Beringen,
 nu gemeentelijk
 park
 (foto O. Pauwels)

DANKWOORD

De auteurs zijn velen dank verschuldigd:
 voor een welwillend verleende toelating,
 voor een vriendelijke ontvangst,
 een verhelderende uitleg,
 een interessante inlichting,
 een nodige correctie,
 een grondige nalezing,
 een juiste vertaling,
 een belangrijke faciliteit.

Verdienen minstens een vermelding:
 mevrouw Ch. Maréchal (Bibliothèque Chiroux-Croisières, Liège)
 mevrouw L. Martens-Willems† (Hasselt)
 mevrouw L. Roessel-Cools (Brussel)
 de heer M. Impe† (Hasselt)
 de heer J. Bouchet (Copenhagen)
 de heer R. Christiaens (Hasselt)
 de heer P. de Spoelberch (Wespelaar)
 de heer D. Hogg (Cadw, Wales)
 de heer P. Leppens (Hasselt)
 de heer J.L. Michaux (Brussel)
 de heer J. Van Mulder (Genk)
 de heer M. Switten (Zonhoven)
 de heer D. Theunis (Hasselt)
 de heer J. Thuwis (Hasselt)
 de heer N. Van Ermen (Hasselt)
 de heer R. van Laere (Provinciale Bibliotheek Limburg)
 de heer K. Verelst (Provinciale Bibliotheek Limburg)
 Luitenant-Kolonel Bracke en Commandant Deckers (Leopoldsburg)
 de gemeentebesturen.

Maar bovenal verdienen de eigenaars van de tuinen en parken een speciale dankbare vermelding.

INDEX OP PERSONEN – (deel 1)

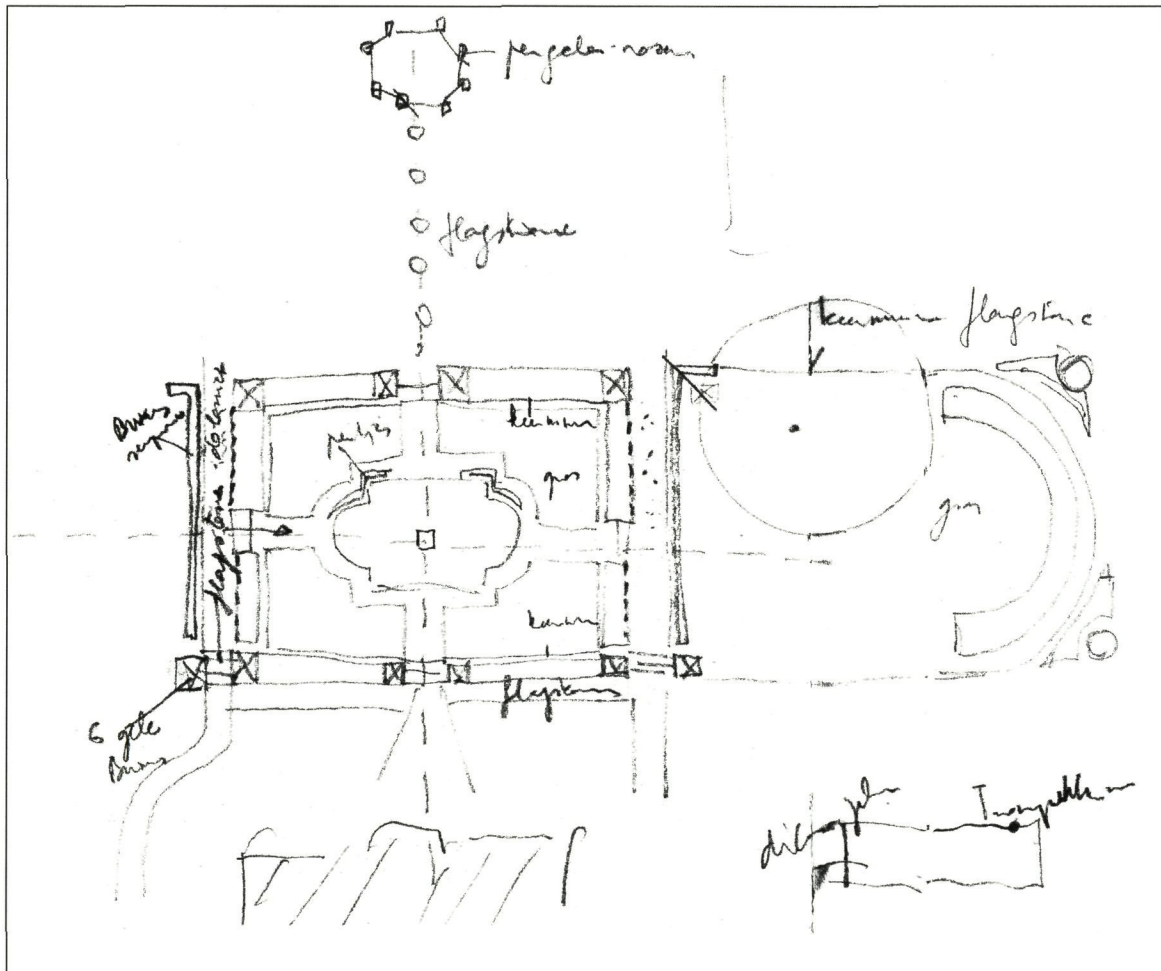
- a Castro, Ioannis (kunstenaar) I: 131
 Arazola de Onate, familie I: 105
 Auwera, L. (landmeter) I: 100
 Boesmans, Hendrik (eigenaar) I: 42
 Bonaert, Francis (architect) I: 178
 Bonniver J.F. (kadaster) I: 17,18,90
 Braeckman J.B. (architect ?) I: 69
 Briers, familie I: 98,132
 Briers, Arnold (schepen en burgemeester van Vliermaal)
 I: 28,97
 Briers, Gerard Hubert (eigenaar) I: 97
 Briers, Gerard Gaspard (eigenaar) I: 97
 Briers, Maria Gertrudis (eigenaar) I: 97,98
 Bruyenne, Justin (architect) I: 151
 Cajot, Gilles (eigenaar) I: 208
 Capouillet, P.(bewoner) I: 34
 Carront A. (landmeter) I: 95
 Cartuyvels, Paul (eigenaar) I: 167
 Chantraine, weduwe van Pieter (eigenaar) I: 143
 Cool, Thérèse Josephine (eigenaar) I: 96
 Corswarem, zie de Looz Corswarem
 Cox (de Hommelen), familie I: 28,98,132
 Cox, Godefriedus (eigenaar) I: 131
 Cremer, J.J. (kadaster) I: 17,103,201
 Creten, Jan Hubert(landschapsarchitect) I: 28,152
 (d') Aspremont Linden, Charles Joseph (heer van Ter
 Kelen) I:128
 d'Astier, Henri (eigenaar) I: 135,214
 de zie ook van
 de Blockerie, Christoffel (abt Sint-Trudoabdij) I:
 138,155
 de Borman, familie I:28,138
 de Borman van Hasselbroek, familie I: 191
 de Borman, Amand (eigenaar) I: 41
 de Borman, André Grégoire (eigenaar) I:41
 de Borman, Jean Henri (eigenaar) I: 41
 de Borman, René I: 190
 (de) Brouckmans, familie I: 195
 Debruyne E. (eigenaar) I: 151
 Bühler gebroeders (landschapsarchitecten) I: 68,102
 de Cannart, Lambert (eigenaar) I: 95
 de Chestret, Hyacinthe (eigenaar) I: 116,192
 de Chestret, Léonie (eigenaar) I: 192
 de Chokier, Jean Guillaume Arnold (eigenaar) I: 31,32
 de Chokier, zie ook Surlet de Chokier
 (de) Coloma, Johanne Isabelle Clara
 (vrouwe van Binderveld) I:105
 de Copis, Jeroen (heer van Binderveld) I: 105
 de Corswarem, Charles (eigenaar) I: 60
 de Corswarem, Joseph Clément
 (opperjachtmeester) I: 60
 de Corswarem, Maria Theresia (eigenaar)I: 60
 de Corswarem, Philippe (tekenaar)
 I: 19,96,106,107,116,118,121,131,176,192,194,
 199,200
 de Corswarem, zie ook de Looz de Corswarem
 de Damseaux E. (auteur) I: 19,123,129,148
 (de) Ferraris, Jean François (generaal, cartograaf)
 I: 17,31,41,60,63,69,76,81,89,90,91,93,95,96,98,
 105,107,116,121,128,131,134,138,143,146,155,
 170,175,190,204,207,213
 (de) Fischbach-Malacord, Hubertus Franciscus
 (eigenaar) I: 80,81,82
 de Hazard, Marie M.C. (vrouwe van Halbeek) I: 89
 (de) Heistert, familie I: 108
 (de) Heistert Joseph Eugène (eigenaar)I: 108
 de Herckenrode, zie ook van Herckenrode
 de Herckenrode, Leon (genealogist) I: 190
 de Herckenrode, Marie Thérèse (eigenaar) I: 190
 de Heusch, familie I: 95
 de Heusch Adrianus Willem (heer van Landwijk) I: 95
 de Heusch, Ernest Willem (heer van Landwijk) I: 95
 de Heusch, Henri Joseph Alardus (heer van Landwijk)
 I: 95
 de Heusch, Nicolas Bonaventure (eigenaar) I: 95
 de Heusch, Nicolas Joseph (eigenaar) I: 95
 de Hooghe, Romein (kunstenaar) I: 116,199
 de la Riva, Josephus (eigenaar) I: 60
 de la Riva Aguero-Vandeveld (eigenaar) I: 60
 de Lamberts, Werner Joseph (eigenaar) I: 128
 de Lamberts, Léonard Joseph (heer van Cortembach)
 I: 128
 de Lexhy, Emile (eigenaar) I: 207,208
 (de) Libotton, familie I: 22,98,132
 de Libotton, Nicolaus Anthonius (eigenaar) I: 89
 (de) Libotton, Pierre (eigenaar) I: 80,135,200
 de Ligne, Charles Joseph (auteur) I: 176
 de Ligne, Louis (eigenaar) I: 176
 de Longré de Schabroek, ridder (eigenaar) I: 118
 de Looz Corswarem, Anne Cathérine (eigenaar) I: 137
 de Looz Corswarem, Guillaume (eigenaar) I: 95
 de Looz Corswarem,Leopold Charles (eigenaar) I: 33
 de Looz Corswarem, Marie Cathérine (eigenaar) I: 95
 Delpier Eugène (eigenaar) I: 147
 D'Elpier Karel (eigenaar) I: 147
 De Luesemans, Charles (volksvertegenwoordiger) I: 233
 de Malsen (tuinadviseur) I: 28,121,126
 de Maret, Hyacinthe (eigenaar) I: 69
 de Meeus, Adhémar (eigenaar) I: 193
 de Meeus, Edouard (eigenaar) I: 193
 (de) Menten, Bonaventure (eigenaar)I: 137
 (de) Menten, Jean Théodore (eigenaar) I: 137
 (de) Menten, Joseph (eigenaar) I: 137
 (de) Menten, Léon François (eigenaar) I: 137

- (de) Menten de Horne, Jan Willem (eigenaar) I: 137
 de Meylandt, zie de Theux de Meylandt
 de Moffarts, familie I: 28,98,195
 de Moffarts, Armand (eigenaar) I: 98,122
 de Moffarts, Fernand (eigenaar) I: 192,193
 de Moffarts, Rosine (eigenaar) I: 193
 de Montfort, baron (eigenaar) I: 80
 de Musiel, Margaretha (kanunnikes van Nonnemielen)
 I: 119
 de Pierpont, A. (eigenaar) I: 69
 (de) Pitteurs, familie I: 28,156,199
 (de) Pitteurs, Antoine I: 200
 (de) Pitteurs, Bonaventure I: 156
 (de) Pitteurs, Léon I: 200
 (de) Pitteurs, Henri Bonaventure Trudo (eigenaar) I:
 135,156,200,214
 (de) Pitteurs, Jean Theodore Balthazar (eigenaar) I:
 135,156,200,214
 (de) Pitteurs Hiègaerts, Charles (eigenaar) I: 135,213
 (de) Pitteurs Hiègaerts, Joséphine (eigenaar) I: 135,214
 (de) Pitteurs Hiègaerts, Felix (eigenaar) I: 135
 (de) Pitteurs Hiègaerts, Octave (eigenaar) I: 135
 (de) Pitteurs Hiègaerts, Théodore I: 156
 (de) Pitteurs Hiègaerts, Théodore Ernest I: 171
 (de) Pitteurs Hiègaerts, Théodore Henri I: 156
 de Quoitbach, Christina Margaretha (vrouw van
 Landwijk) I: 95
 de Saumery, Pierre Lambert (auteur) I: 19,48,80,106,
 116,134,144,150,194,201,215
 de Schrijnmaker, familie I: 105,106
 de Selys, familie I: 191
 de Selys, Michel (eigenaar) I: 116,192
 de Selys Longchamps, baron (eigenaar) I: 116
 de Selys Longchamps, Armande (eigenaar) I: 192
 (de) Stappers, Godfried I: 170,171
 de Stier, Bernard (eigenaar) I: 31
 de Succa, familie I: 105
 de Theux de Meylandt, Barthélémy (eigenaar) I: 118
 de Theux de Meylandt, Marie Josephe (eigenaar) I: 118
 de Vries, Johan Vredeman (kunstenaar) I: 116,196
 de Waha, Frans Willem (eigenaar) I: 137
 de Waha Baillonville, Victor (eigenaar) I: 192
 de Wal, Charles Stanislas (kunstenaar) I: 32
 Dewez, Laurent Benoit (architect) I: 113
 de Wezeren de Schabroek, Marie Anthoinette (eigenaar)
 I: 118
 de Zerezo de Tejada, Adèle (eigenaar) I: 98
 d'Irumberry-de Salaberry de Beaufort, familie I: 158
 Donkelaar, André (tuinman) I: 27,174,181
 d'Oultremont, Charles Ferdinand (eigenaar) I: 176
 d'Oultremont, Emmanuel (eigenaar) I: 182
 d'Oultremont, Octave (eigenaar) I: 182
 d'Overschie, barones (eigenaar) I: 69
 Duras, Anne Antoinette d'Oyenbrugge (eigenaar) I: 175
 Ermentrudis (vrouw van Lobos) I: 79
 Fischbach zie de Fischbach
 Fuchs (landschapsarchitect) I: 28
 Galoppin, Edmond (landschapsarchitect) I: 100
 Galoppin, Emile Edmond (landschapsarchitect) I: 103
 Galoppin, Jean Joseph Antoine (landschapsarchitect) I:
 27,103
 Gérard, Isidoor (architect) I: 122
 Gericke (eigenaar) I: 80
 Gijzelinck, Jeanne (eigenaar) I: 208
 Gindra, Jean (landschapsarchitect) I: 27,98,103
 Gitta, J.L. (kadaster) I: 17,60,62,136
 Goyens, François Eugène (eigenaar) I: 52
 Goyens, Johannes Mathieu (eigenaar) I: 52
 Goyens, Josephine Rosa Justina I: 58
 Goyens, Marie Jan (eigenaar) I: 58
 Graysen, familie I: 107
 Hansen, H. (kadaster) I: 206
 Heistert zie de Heistert
 Hennequin, Charles Victor (eigenaar) I: 33
 Hennequin, Jean François (eigenaar) I: 33
 Hennequin, Jeanne Marie (eigenaar) I: 33
 Hermans, Jan Godgaaf (eigenaar, boomkweker) I: 91
 Henry, Ghislain Joseph (architect) I: 27,174,175
 Hoebaers, Pieter (eigenaar) I: 204
 Hoebanx, Jan (eigenaar) I: 58
 Hoen de Cortils, Jean (eigenaar) I: 128
 Hoen de Cortils, Justin Franbach (heer van Ter Kelen)
 I: 128
 Hoen de Cortils, Marie Madelaine Angélique (vrouw
 van Ter Kelen) I: 128
 Hoolans, Charles Joseph (kunstenaar) I: 19,33,113
 Huyn van Amstenraedt, Edmond (landcommandeur
 van de Duitse Orde) I: 199
 Jacquemart, J. (eigenaar) I: 107
 Jamaer (architect) I: 68,69,91
 Jamar, Walther (eigenaar) I: 42
 Janssens, Cornelis (kunstenaar) I: 123
 Jongen, H.J. (kadaster) I: 17,103
 Joris, J.B. (landmeter) I: 76,80
 Keilig, Eduard (landschapsarchitect) I: 28,103,173
 Lejeune (eigenaar) I: 148
 Lecluijse, J.A. (kadaster) I: 17,106,127,130,134,142,
 169,174,182
 Leloup, Remacle (tekenaar) I: 19,41,44,87,105,115,
 116,214
 Lenertz, Vincent (architect) I: 182
 Lepage, Jean Baptiste (eigenaar) I: 79
 Lepage, Lambertus (eigenaar) I: 77
 Le Roy, Joseph (baron van Binderveld) I: 105
 Lowis, Cornelis (landmeter) I: 131
 Loyaerts Felicia (eigenaar) I: 135
 Loyaerts, Felix (eigenaar) I: 135,214
 Maréchal, Henri (eigenaar) I: 183
 Martens, Hyacinthus (architect) I: 182
 Menten, Jan (eigenaar) I: 136
 Menten zie ook de Menten
 Misotten, A. (architect) I: 140
 Modave, J.A. (kadaster) I: 17,79,81,84,185,186,187
 Moens de Fernig (eigenaar) I: 73, 75
 Mollet André (kunstenaar) I: 41
 Mottaer, Remi (abt Sint-Trudoabdij) I: 155

- Nagels (eigenaar) I: 160
 Neven, H.A. (kadaster) I: 17,25,71,194,109,194,196, 215
 Neys (eigenaar) I: 122
 Neys (Niesse), Symphorosa (eigenaar) I: 122
 Palmers, familie I: 28,98,132
 Paulussen, Pierre François (architect) I: 35
 Péchère, René (landschapsarchitect) I: 73
 Peten, Clement (eigenaar) I: 204,205
 Pitteurs, familie, zie (de) Pitteurs
 Popp P.C. (cartograaf) I: 19
 Portmans, familie I: 214
 Rapaillon (?) (architect) I: 98,103
 Reijnders, J.L. (kadaster) I: 65,211
 Rigo Alexis (eigenaar) I: 208
 Rigo, Maria (eigenaar) I: 207,208
 Roberti, familie I: 54
 Sanford, generaal Henry (bewoner) I: 34
 Saintenoy, Paul (architect) I: 172,201
 Schadde, Josse (architect) I: 28,169,172,173,201
 Schijns, J.L. (kadaster) I: 38
 Schijns, J.L. zoon (kadaster) I: 118,138,144,146,150
 Schoffelen, J.A. (kadaster) I: 17, 103
 Schrijnmakes-Lijnen, familie I: 105
 Seny, Marie (eigenaar) I: 167
 Seroots, W. (eigenaar) I: 140
 Serrure, Edmond (architect) I: 191,192
 Sigers, familie I: 98
 Enyers-Goyens, (distileerders) I: 50
 Sotiau, P.J. (kadaster) I: 38,117,159
 Sotiau, H.P. (kadaster) I: 17,114
 Stanley, Henry Morton I: 34
 Stappers, zie de Stappers I:
 Surlet de Chokier, Jean Guillaume (eigenaar) I: 31,32
 Surlet de Chokier, Erasme Louis (eigenaar) I:31
 Thonissen, J.A. (kadaster) I: 17,191
 Thyssen, familie I: 133
 Travers, Etienne Jacques (generaal, eigenaar) I: 122
 Tricot, E.L. (kadaster) I: 17,93,94,95,96,97
 Tips (boomkweker) I: 28,94
 Ubaghs, J. (kadaster) I: 17,48,184,187
 Ulens, familie I: 167
 Ulens, François Trudo I: 167
 Ulens, Jean Henri Paul (eigenaar) I: 167
 Ulens Jean Guillaume (eigenaar) I: 190
 Ulens, Marie (eigenaar) I: 167
 Vaernewyck, Henri (architect) I: 97,100
 Vaernewyck, Valentin (architect) I: 97,100
 van zie ook de
 van Afferden, familie I: 107
 van Alsteren, familie I: 191
 van Alsteren, Willem (heer van Kerkom) I: 191
 van Arberg, familie I: 62
 (van) Aspremont Lynden, gravin (vrouw van Ter Kelen) I:128
 zie ook (d') Aspremont
 Van Assche, Auguste (architect) I: 97,100
 van Brienen, Emma (eigenaar) I: 192
 van Broeckom, familie I: 189
 van Cortembach, Willem (ridder) I: 51
 van de Kerkhof, Prosper (eigenaar) I: 96
 van den Bogaerde, Eustachius (heer van Lobos) I: 76,79
 van den Hove d'Ertsenrijck, familie I: 67
 Van der Borcht I: 189
 van der Noot, familie I: 115
 Van der Noot, Commandeur van de Duitse orde I: 115
 van der Noot, Jean Joseph Philippe (eigenaar) I: 175
 van der Noot, Louise (eigenaar) I: 176
 Vandersmissen, Lambert (eigenaar) I: 89,90
 Vanderstraeten, Catharina Gerardina (eigenaar) I: 95
 Vanderstraeten, Herman (eigenaar) I: 95
 Vanderstraeten, Jan (eigenaar) I: 89
 Van de Velde, R. (kadaster) I: 91,93,114,117,182
 van Diest, familie I: 107
 van Diest, Jan (heer van Wijer-Kozen) I: 107
 van Echt, Peter (eigenaar) I: 131
 van Eynatten, familie I: 128
 van Eynatten, Mechtildis (kanunnikes) I: 149
 van Geloës, Jan (heer van Hertem, Mombeek en Hommelen) I: 76
 van Geloës, Steven (heer van Beverst en Lobos) I: 76
 van Grevenbroek, familie I: 105
 van Gulpen, Frederik (heer van Waldenberg) I: 128
 van Halbeek, Jan (ridder) I: 89,95
 van Halen, Eugénie (eigenaar) I: 204
 Vanham, Joseph Chrétien (eigenaar) I: 139
 Van Hamont, Joseph Livinus (eigenaar) I: 65
 van Herck, Jozef (abt Sint-Trudoabdij) I: 121,155
 van Herckenrode Jan (heer van Muleken) I: 189
 van Herckenrode, zie de Herckenrode
 van Herck, Jozef (abt Sint-trudoabdij) I: 121,155
 van Hilst, Barbara Gertrudis (Vrouw van Landwijk) I: 95
 van Hilst, Jan (eigenaar) I: 95
 van Hinnisdael, familie I: 195
 van Horion, familie I: 198
 van Horion, Willem III (heer van Ordingen) I: 198
 van Horion, Willem IV (heer van Ordingen) I: 199
 van Kerckem, familie I: 107
 van Kerckem, Adam (heer van Wijer) I: 107
 van Kerckhem, Anne Marie (vrouw van Wijer) I: 107
 van Kerckem, Arnold (heer van Wijer) I: 107
 van Kerkckem, Isaude (vrouw van Kerkom) I: 191
 van Landwijk, Arnold (ridder) I: 95
 van Landwijn, Arnold (schildknaap) I: 89
 van Loon, Maria (vrouw van Diest) I: 79
 van Manshoven, Ida (eigenaar) I: 28,97
 van Mettecoven, H. (eigenaar) I: 142
 Van Meijel, Donatus (eigenaar) I: 96
 van Montenaken, familie I: 105
 Vanmuysen, André (eigenaar) I: 207
 van Rijckel, familie I: 189
 van Sanden, Edward (hovenier) I: 82
 van Scherpenzeel Thim Jacques (landschapsarchitect) I: 136
 van Schoor, familie I: 191

Van Slype, Felix Michiel (eigenaar) I: 139
 Vanslype-Weyers, Emmanuel (eigenaar) I: 139,140,142
 van Straelen, familie I: 95
 van Velpen, K. (eigenaar) I: 142
 van Vlaanderen, Johanna (vrouwe van Lobos) I: 76
 van Wevelinckhove Joos Petrus (heer van Halbeek) I:
 89
 van Willigen, familie I: 28
 van Willigen, Eugène (eigenaar) I: 98
 van Willigen, Hubert (eigenaar) I: 98,100
 van Willigen, Jan Jacobus Albertus (eigenaar) I: 97,98
 Vasse A. (kunstenaar) I: 177,179
 Vasseur, Charles (kunstenaar) I: 129,148, 150

Verhaegen Arthur (eigenaar) I: 202
 Verly, François (architect) I: 27,174,176,177,181
 Vitry, U. (kunstenaar) I:
 Vivroux, Henri (architect) I: 176
 von Reisach, Frans (landcommandeur Duitse Orde) I:
 175
 Voncken, F.W. (kadaster) I: 17,107,109
 Wesmael, Alfred (landschapsarchitect) I: 27, 191,192
 Whetnall, Charles (eigenaar) I: 122
 Whetnall, Edmond (eigenaar) I: 122,124
 Whetnal, Edouard (eigenaar) I: 80, 122
 Willems, Laurent (Minderbroeder) I: 156
 Wouters (landmeter) I: 147

◀ De modernistische tuin, vermoedelijk van architect Huib Hoste, ingevoegd in het bestaand parkje van de villa, Luikersteenweg 133 in Hasselt (schets H. van den Bossche)

INDEX OP PERSONEN – (deel 2)

- Alen, Jean Baptiste (eigenaar) II: 112
 Alen, Sophie (eigenaar) II: 112
 André, Edouard (landschapsarchitect) II: 101
 Aubé, Martin (schilder) II: 128
 Baas, Arthur (architect) II: 76
 Bamps, dokter (eigenaar) II: 112
 Berlaymont, familie van II: 109, 125
 Bidaut (eigenaar) II: 120
 Biddar (ingenieur) II: 78
 Blomme, A. (architect) II: 33, 34, 50
 Boddin, Willem (eigenaar) II: 53
 Bovy, Joseph (eigenaar) II: 156
 Briers, familie II: 27
 Briers, Arnold (eigenaar) II: 28, 98
 Briers, Frederik (eigenaar) II: 168
 Briers, Henri (eigenaar) II: 165
 Briers, Henri Arnold (eigenaar) II: 165
 Briers, Henri Gerard (eigenaar) II: 28, 98, 165
 Briers, Maria Christina Sophia (eigenaar) II: 97
 Briers, Maria Gertrude Joséphine (eigenaar) II: 98
 Briers, Maria Ida Rosalia (eigenaar) II: 98, 132
 Briers, Marie Agnes (eigenaar) II: 28, 98, 128
 Briers Sophia (eigenaar) II: 98
 Brion, Gerard Gaspard (eigenaar) II: 28
 Bühler, Denis en Eugène (landschapsarchitecten) II: 165, 169, 171, 174
 Buyskens, Jules (landschapsarchitect) II: 141
 Cardon, A. (graveur) II: 182
 Chazal, P.E.F. (generaal) II: 158
 Claes, B. (hovenier) II: 126
 Claes, Guillaume (eigenaar) II: 45, 115, 116
 Claes, Mathilde (eigenaar) II: 116
 Claes, Paul (keramist) II: 38
 Claes, Télémaque (eigenaar) II: 116
 Claes, Ulysse (eigenaar) II: 115
 Claes, Valérie (eigenaar) II: 115
 Cocks (eigenaar) II: 94
 Coghén (minister van Financiën) II: 53
 Cools-Theunissen, familie II: 86
 Coppieters 't Wallant (eigenaar) II: 102
 Cortens, Armand en Emile (eigenaars) II: 199
 Cox, Agnes (eigenaar) II: 193
 Cox, Arnold (eigenaar) II: 193
 Cox, Godfried Edmond (eigenaar) II: 193
 Cox, Jean Edmond (eigenaar) II: 193
 Cox, Jeanne (eigenaar) II: 193
 Cox de Hommelen, Frederik Godfried Gaspard (eigenaar) II: 28
 Cox de Hommelen, Nicolaas (eigenaar) II: 28, 98, 99, 102
 Creten, Jan Hubert (landschapsarchitect) II: 27, 53, 54, 68, 69, 73, 74, 78, 171, 173, 177
 Creten, Maria Angelica (eigenaar) II: 177
 de Berlaimont, familie II: 109, 125
 de Borchgrave, Jean (eigenaar) II: 148
 de Borman, Marie Thérèse (eigenaar) II: 28, 98, 99, 102, 149, 165
 de Cecil, Charles (eigenaar) II: 28, 98, 121, 132
 de Cecil, Laurent Philippe (eigenaar) II: 28
 de Corswarem, Philippe (tekenaar) II: 16, 24, 46, 90, 95, 100, 106, 112, 124, 125, 140, 151, 168, 172, 181, 182
 (de) Cox de Hommelen, Nicolas Arnold Frederik (eigenaar) II: 102
 (de) Cox, Charlotte (eigenaar) II: 100
 (de) Fabry Beckers, familie II: 179
 de Faverau, Louis (eigenaar) II: 46
 de Faverau, Désiré (eigenaar) II: 45
 Deferme, Dina (landschapsarchitecte) II: 178
 de Foulon (eigenaar) II: 109
 de Goswin (eigenaar) II: 100
 de Groote (eigenaar) II: 128
 de Hemptinne, gravin (eigenaar) II: 53
 de Heusch, familie II: 42, 43
 de Heusch, Adrien (eigenaar) II: 65
 de Heusch, Allard (eigenaar) II: 45
 de Heusch, weduwe Allard Joseph (eigenaar) II: 45
 de Horion, Charles Antoine (eigenaar) II: 137
 de Horion, weduwe Mathijs (eigenaar) II: 137
 De Keuster, August (eigenaar) II: 116
 de la Marck, Erard (eigenaar) II: 111
 De Lance, Georges (ontwerper) II: 27, 195
 De Leusemans, Jozef Sebastiaen (eigenaar) II: 102
 de Libotton, familie II: 27
 de Libotton, Anne Marie Thérèse II: 28
 de Libotton, Marie Catherine II: 28
 de Libotton, Nicolas (eigenaar) II: 28, 128
 de Libotton, Nicolas Anthoine (eigenaar) II: 28, 98, 128
 de Libotton, Nicolas Jean Joseph (eigenaar) II: 28, 129
 (de) Libotton, Pierre (eigenaar) II: 28, 115, 128
 Demanet (kolonel) II: 158
 de Méan (gravin) II: 110
 de Meeüs, Alphonse (eigenaar) II: 53
 de Meeüs, Charles (eigenaar) II: 53
 de Meeüs, F. (eigenaar) II: 53
 de Meeüs, Ida (eigenaar) II: 53
 de Menten de Horne, M. (eigenares) II: 27, 176
 de Merode, familie II: 44
 de Moffarts, familie II: 28, 172
 De Paepe (architect) II: 49, 50
 de Pierpont, François (kweker) II: 194
 de Potesta, Idalie (eigenaar) II: 53
 de Rosen, Louisa Helena (eigenaar) II: 183
 de Rougraeve II: 128
 de Stembier de Wideux, Etienne (eigenaar) II: 125
 de Stier, Catherine Isabelle (eigenaar) II: 139
 de Stier, Gilles Bernard (eigenaar) II: 139
 de Stockhem François Joseph (eigenaar) II: 110
 de Stockhem, Frans Lambert (eigenaar) II: 109
 de Theux, Albert (eigenaar) II: 141
 de Theux, Arnould (eigenaar) II: 139

- de Theux, Jacques (eigenaar) II: 139
- de Theux de Meylandt et de Montjardin, familie II: 139
- de Theux de Meylandt, Bartholomeus Theodorus (eigenaar) II: 139, 140, 141
- Dethier, Marie Josephe Adelaïde (eigenaar) II: 28, 128
- de Villenfagne, Alphonse (eigenaar) II: 146
- de Villenfagne, Antoine Lambert (eigenaar) II: 145
- de Villenfagne, Gilles Lambert (eigenaar) II: 151, 153
- de Villenfagne, Hélène (eigenaar) II: 147
- de Villenfagne, Jean Ignace (eigenaar) II: 151
- de Villenfagne, Jean Louis J.M. (eigenaar) II: 146, 152
- de Villenfagne, Jules (eigenaar) II: 147
- de Villenfagne, Jules Henri (eigenaar) II: 152
- de Villenfagne, Leon (eigenaar) II: 147
- de Villenfagne, Louis (eigenaar) II: 54
- Dewez, Laurent Benoit (architect) II: 115, 116
- (de) Zerezo, Hendrik Frans (eigenaar) II: 172
- de Zerezo de Tejada, Adèle (eigenaar) II: 172
- du Parc, Aline Mathilde (eigenaar) II: 140
- Dumoulin, J. (decorateur) II: 139
- Duvivier, Charles (eigenaar) II: 115
- Eyben, J.H. fils (landmeter) II: 129, 132
- Feytongs, dr. (eigenaar) II: 86
- Fryns, familie (eigenaar) II: 99
- Fornoville, N. (kunstsmid) II: 103
- Geelen, Marcel (Minderbroeder) II: 53
- Geerts, G. (beheerder) II: 54
- Gérard, J. (architect) II: 68, 173, 176
- Geyssens, M. (rotswerker) II: 38
- Gielen G. (botanist) II: 54
- Gindra, Jean (landschapsarchitect) II: 27, 94, 171, 172, 173
- Goetbloets, Isidore (eigenaar) II: 53
- Goupy de Quabeck, Ferdinand (eigenaar) II: 185
- Goupy de Quabeck, Marie-Thérèse II: 185
- Groulard, H. (kadaster) II: 15, 73, 79, 91, 102
- Hage-Goetbloets (eigenaar) II: 113
- Hepworth, Philip II: 162
- Hermans, Joannes II: 194
- Hermant, André (architect) II: 116
- Hermant-Bamps (eigenaar) II: 112
- Hoste, Huib (architect) II: 86, 102, 103
- Houben (kadaster) II: 15, 121, 125
- Inoe (landschapsarchitect) II: 64
- Jacobs, Jozef (eigenaar) II: 176
- Jacobs, Lambert (eigenaar) II: 156
- Jacobs, Pieter (eigenaar) II: 27, 176
- Jacobs, Maria (eigenares) II: 27
- Jagenau, E. (eigenaar) II: 45
- Jaminé, Herman (architect) II: 66
- Jaminé, Lambert (architect) II: 78
- Jaminé, Léon (architect) II: 66, 67
- Janssens, A. (rotser) II: 131
- Lauwaert, G. (landschapsarchitect) II: 113
- Lebrun (kapitein) II: 160
- Lefebvre (kadaster) II: 201
- Lery (kapitein) II: 159
- Lohest, P. (architect) II: 33
- Lowis, Cornelis (landmeter) II: 57, 144, 201
- Malvaux, J. (tekenaar) II: 46
- Maris-Van Hees, Edgard (eigenaar) II: 53, 54
- Modave (kadaster) II: 15
- Modave, A.J. (kadaster) II: 15, 119
- Neven, H.A. (kadaster) II: 15, 144, 146, 148, 151, 152, 155, 156, 171, 176, 179, 183
- Nolens, Bernard (landschapsarchitect) II: 27, 78
- Nouwen, P.J. (kadaster) II: 15, 168, 171, 181
- Nys, Marie Michel (eigenaar) II: 86
- Paelinck, Viviane (landschapsarchitecte) II: 27, 62, 178
- Palmers, familie II: 27
- Palmers, Albert (eigenaar) II: 130
- Palmers, Catharina (eigenaar) II: 28, 98, 165
- Palmers, Charles (eigenaar) II: 130
- Palmers, Georges (eigenaar) II: 130
- Palmers, Laurens (eigenaar) II: 98, 99, 129, 149, 165, 168
- Palmers, Laurens Renier (eigenaar) II: 27, 98, 102, 149, 165
- Palmers, Louis Laurent (eigenaar) II: 28, 98, 130
- Palmers, Marie Wilhelmine (eigenaar) II: 28, 98, 99, 102
- Palmers, Pieter Jan (eigenaar) II: 44, 45
- Parini, Jérôme (kunstenaar) II: 139
- Peeten, Adriaan (eigenaar) II: 36
- Peeten, Henri (eigenaar) II: 36
- Peeten, Maria Josepha (eigenaar) II: 36
- Pelsser de Lichtenbusch, Thérèse (eigenaar) II: 146
- Pollenus, Eugène (eigenaar) II: 126, 127
- Polus, (kadaster) II: 15
- Preston, Camille (eigenaar) II: 152, 154
- Quaadvlieg J.G. (kadaster) II: 15, 138, 140
- Quanonne, Frederik (eigenaar) II: 36
- Questienne, G. (kadaster) II: 15, 171, 176, 179, 183
- Radelet, Etienne (eigenaar) II: 45
- Radelet-de Favereau, Henri (eigenaar) II: 45
- Reijnders (kadaster) II: 15, 125
- Reys van Repen, Gillis (eigenaar) II: 93
- Rittweger (eigenaar) II: 53
- Rosseels, Jacques (landschapsarchitect) II: 27, 171, 173
- Rosseels, Paul (landschapsarchitect) II: 27, 171, 173
- Saintenoy, Paul (architect) II: 27, 78, 79, 102
- Sale, Adrianus (Norbertijn) II: 37
- Schaepkens, A. (etser) II: 46
- Schoffelen, J.A. (kadaster) II: 15
- Schoofs, Jan (eigenaar) II: 62
- Schoonvorst, familie II: 44
- Sigers, familie II: 97
- Sigers, Amélie Marie (eigenaar) II: 27, 97
- Sigers, Hortense (eigenaar) II: 28, 98, 102, 130
- Sigers, Jan Joris (eigenaar) II: 97
- Sigers, Winand Antoon (eigenaar) II: 97
- Sigers, Winand Arnold (eigenaar) II: 28
- Sotiau, P.J. (kadaster) II: 15, 195
- Spaak, L. (architect) II: 77
- Stellingwerff Guillaume M.A.J. (eigenaar) II: 27, 177
- Swerts, Bertha (eigenaar) II: 116
- Teuwens, Frans (eigenaar) II: 89

- Platanen in het Hamel te Lummen (foto O. Pauwels)
- Teuwens, P.G. (eigenaar) II: 89
 Thonissen, P.L. (kadaster) II: 15, 59
 Tips Florent (plantenkweker) II: 54
 Tips, Felix (plantenkweker) II: 173
 Tricot E.L. (kadaster) II: 15, 119
 Ubaghs, J. (kadaster) II: 15, 75, 97
 Valleux Raf (beeldhouwer) II: 50
 van Arenberg, Charles Marie Raymond (eigenaar) II: 165
 van Bastenaken, Hendrik (eigenaar) II: 151
 van Briel, Louis (eigenaar) II: 95
 Van Camp (architect) II: 49
 van den Bosch, Guillaume (eigenaar) II: 93
 Van den Hove, Adèle II: 194
 Van den Hove, Guillaume-François (eigenaar) II: 193, 194, 195
 Van den Hove, Henri-Augustin (eigenaar) II: 193, 194
 van der Heyden a Blisia, Jan Willem (eigenaar) II: 179, 183
 van der Marck, Louise (eigenaar) II: 165
 van der Straten, Herman (eigenaar) II: 65
 van Elderen, familie (eigenaar) II: 179
 van Gaver, familie II: 44
 van Geloës, familie II: 93
 van Hardeumont, Godfried (eigenaar) II: 109
 van Hardeumont, Jan (eigenaar) II: 109
 van Havre (eigenaar) II: 95
 van Herck, Lucas (architect) II: 117
 van Hilst, Barbara (eigenaar) II: 65
 van Hilst, Jan (eigenaar) II: 65
 van Horne, familie II: 44
 van In- en Kniphausen, Ferdinand (eigenaar) II: 151
 Van Malleghe(m) (architect) II: 49, 50
 van Manshoven, Ida (eigenaar) II: 28, 98
 Van Mansfeld (architect) II: 53
 van Mombeek, familie II: 93
 van Rivieren Aerschot, Barbara (abdis van Herkenrode) II: 119
 van Scherpenzeel Thim, Jacques (landschapsarchitect) II: 27, 155
 van Stockhe(i)m, familie, zie ook de Stockhem II: 109, 110
 van Stockhe(i)m, Gaspard (eigenaar) II: 109
 van Stockhe(i)m, Nicolas (eigenaar) II: 109, 132
 van Voost, Elisabeth Christina (eigenaar) II: 139
 van Willigen, familie II: 28
 van Willigen, Eugène (eigenaar) II: 172, 176
 van Willigen, Jan (eigenaar) II: 28, 98
 Vannes, Frans (eigenaar) II: 95
 Vannes, Gerard Arnoldus (eigenaar) II: 94
 Vannes, Gustave (eigenaar) II: 94
 Vannes, Jean (eigenaar) II: 95
 Vasseur, A. (etser) II: 46
 Virres, Georges (auteur) II: 165
 Vos, Charles Hubert (eigenaar) II: 110
 Voskens, Barbara Gertrudis (eigenaar) II: 94
 Vossius, Marie Elisabeth (eigenaar) II: 97
 Vroonen, Hubert (eigenaar) II: 74
 Wagemans, Joseph (eigenaar) II: 106
 Wirtz, Jacques (landschapsarchitect) II: 27, 63, 69, 97, 99, 100
 Zerezo, Adèle (eigenaar) II: 172
 Zerezo, Hendrik Frans (eigenaar) II: 172

► De vijver in de recente villatuin Begonialaan 21 in Heusden-Zolder, Bolderberg (foto O. Pauwels)

REEKS M&L-CAHIER

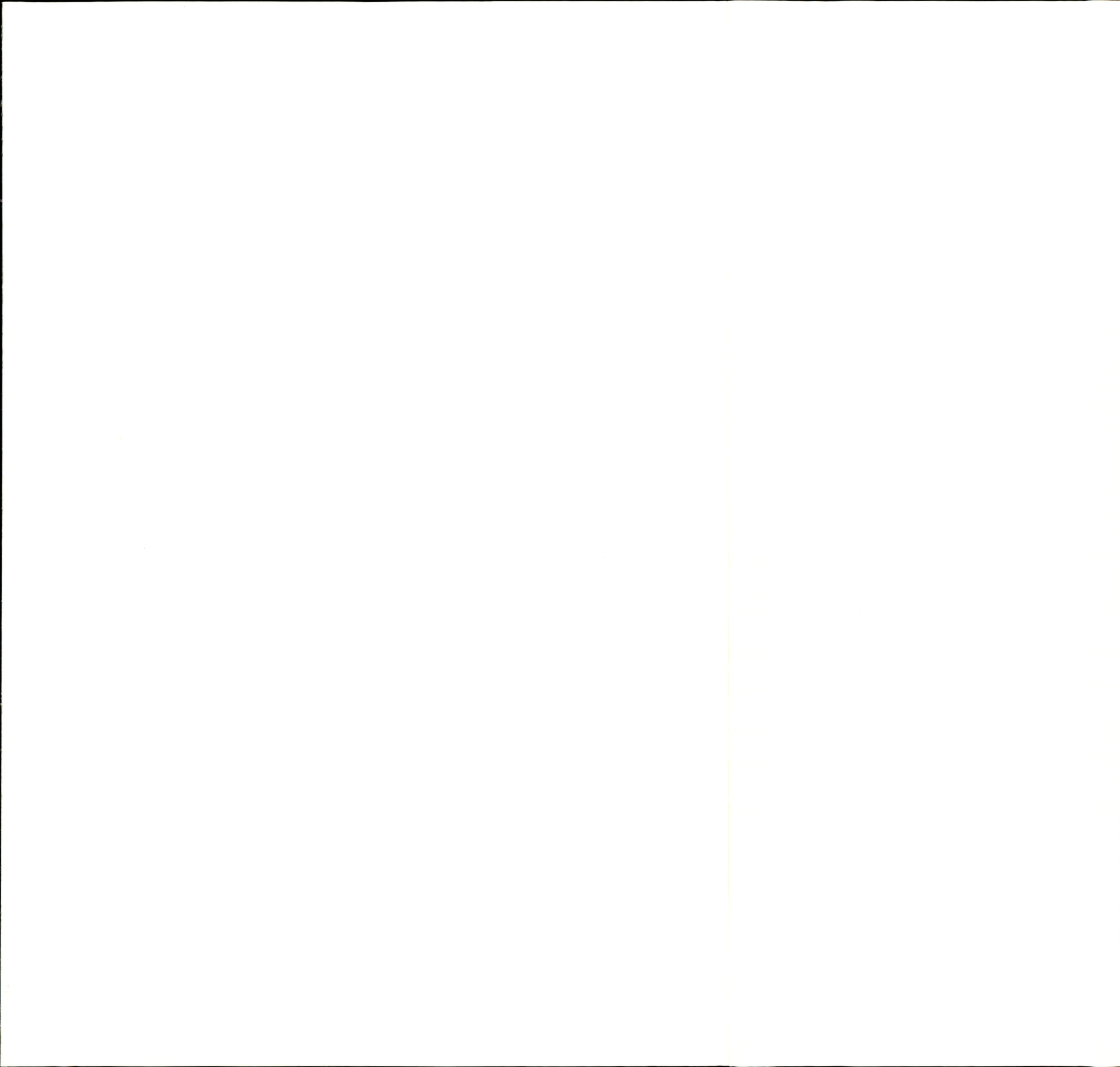
-
- M&L-cahier 1
Glas in lood
 - M&L-cahier 2
*Middeleeuwse Muurschilderingen
in Vlaanderen*
 - M&L-cahier 3
*De Belgische Art Nouveau en
Art Deco wandtegels / 1880-1940*
 - M&L-cahier 4
*Vlaamse en Brabantse retabels
in Belgische monumenten*
 - M&L-cahier 5
*Nieuwe impulsen
voor de landschapszorg*
 - M&L-cahier 6
*Historische tuinen en parken van Vlaanderen
– Vlaams Brabant deel 1
Holsbeek, Holsbeek (Nieuwrode), Lubbeek,
Lubbeek (Binkom),
Lubbeek (Pellenberg), Tielt-Winge (Tielt), Tielt-
Winge (Sint-Joris-Winge), Tielt-Winge (Meensel-
Kiezegem)*
 - M&L-cahier 7
De beeldentaal van symbolen
 - M&L-cahier 8
*Historische tuinen en parken van Vlaanderen
– Limburg deel 1
Gingelom, Halen, Herk-de-Stad, Nieuwerkerken,
Sint-Truiden*
 - M&L-cahier 9
*Historische tuinen en parken van Vlaanderen
– Vlaams Brabant deel 2
Bierbeek, Boutersem, Glabbeek, Oud-Heverlee*
 - M&L-cahier 10
Architectuur van Belgische hospitalen
 - M&L-cahier 11
*Historische tuinen en parken van Vlaanderen
– Vlaams Brabant – Pajottenland
Bever, Dilbeek, Galmaarden, Gooik, Herne,
Lennik, Liedekerke, Pepingen,
Roosdaal, Sint-Pieters-Leeuw, Ternat*
 - M&L-cahier 12
*Historische Tuinen en Parken van Vlaanderen
– Limburg - Deel 2
As, Beringen, Diepenbeek, Genk, Ham, Hasselt,
Heusden-Zolder,
Leopoldsburg, Lummen, Oplabbeek, Tessenderlo,
Zonhoven, Zutendaal*

INFO

M&L
Afdeling Monumenten en Landschappen
Phoenix-gebouw
Koning Albert II-laan 19 (bus 3)
1210 Brussel
Tel. 02/553.06.13 - Fax 02/553.16.12
dianep.torbeyns@lin.vlaanderen.be

►
Drie gewone
platanen in het
Hamel in Lummen
(foto O. Pauwels)

REEKS M&L-CAHIER

- M&L-cahier 1
Glas in lood
- M&L-cahier 2
*Middeleeuwse Muurschilderingen
in Vlaanderen*
- M&L-cahier 3
*De Belgische Art Nouveau en
Art Deco wandtegels / 1880-1940*
- M&L-cahier 4
*Vlaamse en Brabantse retabels
in Belgische monumenten*
- M&L-cahier 5
*Nieuwe impulsen
voor de landschapszorg*
- M&L-cahier 6
*Historische tuinen en parken
van Vlaanderen - Vlaams Brabant*
- M&L-cahier 7
De beeldentaal van symbolen
- M&L-cahier 8
*Historische tuinen en parken
van Vlaanderen - Limburg*
- M&L-cahier 9
*Historische tuinen en parken
van Vlaanderen - Vlaams Brabant*
- M&L-cahier 10
*Architectuur van Belgische
hospitalen*
- M&L-cahier 11
*Historische tuinen en parken
van Vlaanderen - Vlaams Brabant*

